PASSIONES ANIMÆ,

PER

RENATUM DESCARTES:

Gallicè ab ipso conscriptæ, nunc autem in exterorum gratiam Latinâ civitate donatæ.

Ab H. D. M. I. V. L.

AMSTELODAMI,

Ex Typographia BLAVIANA, M D C XCII.

Sumptibus Societatis.

INTERPRETIS
PRÆFATIUNCULA
AD LECTOREM.

Ino vendibili, quod ajunt, *Amice Lector*, hederâ suspensâ non est opus: quare non debes expectare ut multa dicam vel in hujus tractatus Pathologici commendationem, vel in laudem Authoris. Istum lege, & hunc luge, quem mors præmatura orbi litterato paucos ante menses in Suecia eripuit. Serenissima Suecorum Regina, summi Parentis non minor Filia, quæ tribus Coronis sui stemmatis quartam jamdiu adjecit longe augustiorem, stupendæ eruditionis, profundæ sapientiæ, & liberalitatis magnificæ in eruditos, cujusvis conditionis, Nobilissimum Cartesium humanissime ad se invitaverat, visis ipsius scriptis Philosophicis cedro dignis, & illecta, ut ajunt, hujus ipsius Tractatus de Affectibus lectione & admiratione. Sed vix in Sueciam pedem intulerat, cum repentino morbo correptus, ex hac statione emigravit. Quanti eum vivum fecisset sapientissima Regina, armata Pallas Gothicæ gentis, etiam suis lachrymis, audito mortis ejus nuntio, testata dicitur. Tantæ Reginæ de hoc viro judicium sufficit eluendo quicquid olim æmulorum quorundam zelus ac fervor illi voluerat adspergere. Eorum nemo est cui tam pretiose unquam parentabitur. Nec potuit non placere summis Principibus, qui talibus adversariis displicuerat. Ea sors est Virtutis & Eruditionis, ut illas non minus invidia comitetur quam fumus ignem. Quicunque semotis affectibus ejus opera legerit, fatebitur, illum magnam lucem Philosophicis Disciplinis intulisse, etsi ejus placita non admiserint, quibus post fruges repertas

glande adhuc vesci volupe est. Hic ipse tractatus Pathologicus satis ostendit, non minus illum in Microcosmi cognitione, quam in Macrocosmi contemplatione profecisse. In nullius manus veniet, etsi diversa sentiat, ut semper licuit inter bonos, quin ejus acumen, solertiam, perspicuitatem, ac subtilitatem miretur, & quod tam commode ad solam rationis facem in istius naturalis automati motus omnes inquirere potuerit. Considerat enim hominem Philosophico more, nec penetrat in nativam illius corruptionem, horum motuum anomalorum & eccentricorum in nobis fœcundissimam matrem, quæ Theologicæ est disquisitionis. Ne mireris vero, *Benevole Lector*, quod styli, quo nostra lingua usus est, nitorem Latino sermone assequi non potuerim. Debuisset ipse interpres fuisse suorum conceptuum. Satis mihi fuit, eos quam potui fidelissime exprimere; quod dum facio, elegantiæ obliviscor. Et ausim sane dicere, illos non potuisse ab alio quam ab homine Gallo satis feliciter exprimi. Id me movit ut cum nomen *Affectuum* Latinius forte posset usurpari, maluerim tamen *Passionum* vocem retinere, quo Authoris ipsius principiis magis inhærerem. Nec initio aliis quam mihi soli hanc Metaphrasim adornabam; sed postea viri magni, quorum authoritatem refugere religio mihi fuisset, authores fuerunt ut eam Typothetæ permitterem. Ei adjeci Epistolas Editioni Gallicæ præfixas à Viro illo Doctissimo qui eam procuraverat. Fruere igitur nostra hac qualicunque opella, *Amice Lector*, & ex illa disce Affectibus tuis moderari. Vale.

AMICUS AUTHORIS
ad Lectorem.

POstquam hic liber ad me missus fuisset à Domino Cartesio, cum libertate eum typis mandandi, & ipsi addendi quam luberet Præfationem, mihi proposui, nullam aliam adjicere quam easdem litteras quas antehac ad ipsum dedi, ut id ab ipso obtinerem, quia continent plurima, de quibus publicum præmoneri, illius interesse existimo.

EPISTOLA PRIMA
AD
D. CARTESIUM.

OMINE,

Mihi gratulabar, quod te viderem Lutetiæ superiori hac æstate, quia putabam, te eo venisse commorandi gratia, & quod, cum ibi facilius quam alibi posses ea consequi experimenta quibus testatus fueras te egere ad ultimam manum imponendam tractatibus quos promisisti publico, fidem datam liberaturus esses, nosque illos brevi visuros. Verum hanc mihi lætitiam ademisti cum reversus es in Hollandiam; nec possum quin tibi dicam, me adhuc tibi iratum esse, eo quod nolueris ante discessum tuum mihi copiam facere tractatus de Passionibus, quem à te compositum audivi. Adde, quod, animum reflectendo ad verba quæ legi in Præfatione quæ juncta fuerat ante biennium versioni Gallicæ Principiorum tuorum, quibus

postquam succincte loquutus fueras de partibus Philosophiæ quæ adhuc reperiri debent, antequam præcipui ejus fructus colligi possint; & dixeras, te non adeo viribus tuis diffidere ut non ausis suscipere explicationem cunctarum, si commoditatem haberes experimenta faciendi, quæ requiruntur ad comprobandas tuas ratiocinationes. *Addis*, ad id opus esse maximis sumptibus, quibus privatus, ut tu; par esse non posset, nisi à publico juvaretur. Sed cum non videas te debere illam opem expectare, putare, tibi acquiescendum deinceps in studiis privatis, pro instructione tua speciali; & posteritatem te excusaturam si in posterum nullos pro ea amplius labores suscipias. *Vereor ne jam revera velis invidere publico residuum tuarum inventionum, nosque nihil unquam a te habituros, si patiamur te animo tuo obsequi. Quapropter decrevi te paululum hac epistola vexare, & me ulcisci ob denegatum tuum tractatum de Passionibus, tibi exprobrando libere negligentiam, & alios defectus quos judico impedire quominus explices talentum tuum quantum posses & teneris. Et revera non possum credere aliunde quam à negligentia tua, & quod parum cures prodesse reliquis hominibus, id proficisci, quod non pergas in tua Physica. Etsi enim optime concipiam, impossibile esse ut eam perficias, nisi habeas plurima experimenta, & hæc debere sumtibus publicis fieri, eo quod ad ipsum tuorum laborum utilitas redibit, nec bona privata ei rei sufficiant; Attamen vix crediderim, id te remorari, quia facillime ab iis qui statuunt de bonis publicis, posses obtinere quicquid in eum finem optare posses, si dignareris ipsis rem exponere uti est, & prout posses facile, modo velles. Sed vitæ genus quod semper egisti, adeo fuit huic consilio contrarium, ut credendum relinquas, te etiam nolle alienam opem admittere, etsi tibi offerretur: interea putas, posteritatem te excusaturum quod pro ipsa nolis amplius laborare, eo quod supponis, illam opem tibi esse necessariam, obtinere quam non possis. Quod mihi argumen-*

mentum præbet cogitandi, non solum te nimis negligentem esse, verum forte etiam non sat animi tibi suppetere ad sperandum complementum eorum quæ expectant à te qui tua scripta legerunt; & nihilominus satis tibi vanitatis superesse ad persuadendum posteris, te in culpa non fuisse, sed tuam virtutem non agnitam ut oportebat, & denegata tibi esse subsidia in tuis consiliis. In quo video tuæ ambitioni fieri satis; quoniam qui visuri sunt tua scripta, judicabunt, ex eo quod in lucem dedisti ante duodecim annos, te jam reperisse ab eo tempore id omne quod hucusque à te prodiit; & quod tibi superest inveniendum quoad Physicam, minus difficile esse eo quod jam explicasti: ita ut potuisses exinde nobis tradere quicquid expectari potest à ratiocinatione humana, quoad medicinam & alios usus hujus vitæ, si commoditatem habuisses experimenta ad id requisita faciendi; quinimo proculdubio eorum jam magnam te reperisse partem, sed justam indignationem ex ingrato hominum animo te impedivisse, quominus inventa tua cum illis communicares. Atque sic putas, te deinceps quiescendo tantum posse acquirere celebritatis, ac si multum laborares; imo forte aliquid amplius, cum ut plurimum bonum quod possidetur minoris fiat eo quod optatur, aut amissum desideratur: sed tibi volo eripere hanc rationem famæ absque merito consequendæ. Et quamvis non dubitem, te scire quid facto opus fuisset si voluisses juvari à publico, volo tamen hic illud describere, imo curabo hanc epistolam imprimi, ne ignorantiam prætexere possis, aut te super hoc sæculum excusare, si in posterum nobis satisfacere neglexeris. Scias igitur velim, non sufficere ut aliquid à publico consequaris, id verbulo & obiter in præfatione cujusdam libri non subindicasse, non dicendo expresse, te id exoptare & expectare, nec explicando rationes quæ probare possunt non solum te id mereri, sed etiam maxime Reipublicæ interesse ut id tibi concedatur, & inde maximam utilitatem expectari debere. Ita vulgo obtinet, omnes

qui

qui sibi imaginantur, se aliquid valere, tantum ideo strepitum excitare, & tanta cum importunitate petere quod pertendunt, ac tantum promittere ultra id quod possunt, ut cum quis non loquitur de se nisi modeste, & nihil à quoquam petit, nec quidpiam fidenter promittit, quodcunque documentum aliunde edat suarum virium, nulla ejus habeatur ratio, nec de illo cogitetur.

Forte dices, indolem tuam te ad aliquid petendum non ferre; nec ad loquendum de te ipso magnifice, quia alterum videtur abjectiorem animum notare, alterum superbiorem: sed pertendo, hanc indolem esse corrigendam ceu natam potius ex errore & imbecillitate quam ex honesto pudore & modestia. Nam quod attinet petitiones, illarum solarum pudere debet quæ ex propria manant indigentia, & apud eos fiunt à quibus nefas est aliquid exigere. Sed tantum abest ut earum pudere oporteat, quæ tendunt ad utilitatem & emolumentum eorum ad quos fiunt, ut è contrario gloria inde quæri possit; præsertim ubi jam ipsis ea data sint quæ pretio superant quod petitur. Magnifice vero loqui de se ipso, tum demum superbia est admodum ridicula & carpenda, cum quis de se ipso falsa jactat. Imo vanitas est contemnenda, etiam cum vera dicuntur, ubi per ostentationem id fit, nullo ad quemquam inde redeunte emolumento: sed cum illa talia sunt, ut aliorum intersit ea scire, certum est taceri non posse nisi per humilitatem vitiosam, quæ species est ignaviæ & imbecillitatis. Multum autem interest publici, illud præmoneri de iis quæ in scientiis reperisti, ut inde judicans quid in illis adhuc possis reperire incitetur ad id omne conferendum quod poterit, ut te juvet tanquam ad opus cujus scopus est commune bonum omnium hominum. Et ea quæ jam dedisti, nimirum veritates magni momenti quas explicuisti in tuis scriptis, incomparabiliter pretio superant quicquid posses ad eam rem petere.

Dicere quoque potes, tua opera satis loqui, nec opus esse ut ad

addas promissa & jactantias, quæ cum sint ordinariæ circumforaneis & ærusçatoribus qui decipere volunt, videntur minime convenire viro honesto qui solam Veritatem sectatur. Verum non idcirco illi carpendi, quod res quas dicunt sint magnæ & bonæ, sed tantum quod falsæ sint, nec eas probare possint. Cum illæ quas pertendo te debere de te dicere, tam veræ sint & tam evidenter probatæ per scripta tua, ut omnes decori regulæ tibi permittant de illis fidenter loqui, & ex charitate ad id tenearis, quoniam aliorum interest eas scire. Etsi enim tua scripta satis loquantur, respectu eorum qui ea examinant diligenter, & intelligere possunt, attamen id non sufficit ad scopum quem tibi velim propositum esse; quoniam singuli ea legere nequeunt, nec facile vacare ii qui rempublicam administrant. Evenit forte ut qui ea legerint apud ipsos de illis quandoque meminerint: verum quicquid illis dicatur, cum sciant te parvum strepitum de te excitare, & nimia sit illa modestia quam semper servasti, cum de te ipso loqueris, inde fit ut animum ad illa non multum reflectant. Imo quia sæpe apud illos adhibentur sermones exquisitissimi, ad laudandos eos qui nonnisi valde mediocres sunt, nullam causam habent sumendi laudes immensas, quæ tibi deferuntur ab illis qui te norunt, pro veritatis admodum certis; è contrario cum quis de se loquitur, & miranda & extraordinaria sibi tribuit, auditur attentius; præsertim si vir sit præclaro loco natus, & quem scitur non ejus esse indolis aut genii ut agyrtam agat. Et quoniam se ridiculum præberet si tali occasione hyperbolicis loquutionibus uteretur, ejus verba sumuntur uti sonant, & qui ea credere nolunt, saltem feruntur sua vel curiositate vel æmulatione ad examinandum an vera sint. Idcirco cum certissimum sit, & publici intersit scire, nullum unquam præter te extitisse in mundo (cujus saltem scripta habeamus) qui retexerit vera Principia, & cognoverit primas causas

omnium quæ in natura producuntur; & postquam jam reddideris rationem ex his principiis omnium quæ apparent, & observantur frequentius in mundo, solummodo egere te observationibus specialioribus ad reperiendum eodem modo rationes omnium quæ hominibus in hac vita utilia esse possunt & ita nobis suppeditandam perfectissimam notitiam naturæ omnium mineralium, virtutum omnium plantarum, proprietatum animalium, & in genere omnium quæ inservire possunt Medicinæ & aliis artibus; & denique, cum hæ observationes non possint omnes fieri brevissimo tempore absque maximis sumptibus, debere omnes populos terræ eo collimare, & alacriter conferre, tanquam in rem summi in orbe momenti, & quæ ad omnes ex asse spectat; id, inquam, cum certissimum sit, & possit satis probari ex scriptis quæ jam typis evulgasti, deberes id tam clare dicere, & promulgare tanta cum cura, & tam expresse edicere in omnibus titulis tuorum librorum, ut deinceps nemo posset dari qui id nesciret: sic ad minimum primo intuitu impelleres multos ad examinandum quid de illo sit, &, quo in id diligentius incumberent, & attentius legerent tua scripta, eo evidentius cognoscerent, te de rebus falsis gloriatum non fuisse.

Præsertim tria sunt quæ optarim recte omnibus inculcares. Primum, infinita reperienda restare in Physica, quæ admodum utilia vitæ esse possunt. Secundum, non sine causa inventionem illarum rerum à te expectandam esse. Tertium, te eo plura reperire posse quo majorem commoditatem multorum experimentorum habiturus es. Refert, homines præmoneri de primo; quia maxima pars eorum non putat aliquid posse in scientiis reperiri utilius eo quod ab antiquis repertum fuit; imo quia plures non concipiunt quid sit Physica, vel cui rei inservire possit. Facile autem est probare, nimiam reverentiam quâ ducimur erga anti-

quitatem, ejusmodi errorem esse qui multum obsit scientiarum incremento. Nam videmus, populos rudes Americæ, & plurimos quoque alios qui habitant in regionibus minus remotis, multo pauciores commoditates ad vitam habere quam nos: sunt tamen originis æque antiquæ, & æque possunt profiteri, se acquiescere in sapientia suorum Patrum, nec credere, quenquam posse aliquid melius docere eo quod jam notum & factum fuit ab ævo inter se. Estque hæc opinio adeo damnosa, ut donec exuatur, certum sit, nullam novam cognitionem posse acquiri. Quin experientiá constat, populos qui ea maxime imbuti sunt, eo ipso rudiores & ignorantiores permansisse. Et quia adhuc satis frequens est inter nos, sufficit probando, nondum nos omnia scire quæ scire possumus. Quod etiam clare admodum probari potest ex plurimis inventionibus utilissimis, ut sunt usus pyxidis nauticæ, ars imprimendi, tubi optici, & similia, quæ nonnisi ultimis sæculis reperta fuere, quamvis videantur jam satis facilia iis qui ea norunt. Verum nihil est in quo magis eluceat necessitas acquirendi novas notiones, quam in eo quod Medicinam spectat. Etsi enim non dubitetur, Deum instruxisse hanc terram omnibus rebus quæ necessariæ sunt hominibus ad se in illa conservandos sanos & vegetos usque ad extremam senectam, nihilque sit optabilius in mundo cognitione harum rerum, adeo ut olim fuerit præcipuum studium Regum & sapientum: experientia tamen demonstrat, nos ab illa tota adhuc ita remotos esse, ut sæpe lecto affigamur parvis morbis quos sapientiores Medici cognoscere non possunt, quosque nihil aliud quam exasperant suis remediis, cum eos depellere conantur. In quo defectus artis ipsorum & necessitas ejus perficiendæ tam evidenter apparet, ut iis qui non concipiunt quid sit Physica sufficiat dicere, eam esse scientiam quæ docere debet rationem cognoscendi adeo exacte naturam hominis, & omnium quæ ipsi cedere possunt

** 2 *in*

in alimentum aut remedium, ut per eam facile sit illi omnia morborum genera declinare. Nam ut taceam ejus alios usus, hic solus satis magni momenti est, ad obligandos stupidiores, ut faveant consiliis viri qui jam probavit per ea quæ reperit, non frustra ab eo expectanda esse quæ adhuc invenienda restant in hac scientia.

Verum præcipue sciri refert, te illa de te ipso probasse, & ad id necesse est ut vim aliquam tibi facias, & expellas nimiam illam modestiam quæ te impedivit huc usque de te & de aliis dicere id quod teneris. Nolo idcirco te committere cum Doctis hujus sæculi. Ad plerosque eorum quibus illud nomen tribuitur, cujusmodi sunt omnes illi qui colunt quas vulgo vocamus litteras humaniores, & omnes Jurisconsulti, non spectat id quod te dicere velim; ut nec ad Theologos aut Medicos, nisi quatenus sunt Philosophi. Nam Theologia nullo modo pendet à Physica, nec etiam Medicina eo modo quo hodie exercetur à Doctioribus & Prudentioribus in illa arte. Illis sufficit sequi regulas aut axiomata quæ longa experientia docuit; nec adeo parvi faciunt vitam hominum ut fundent judicia sua, à quibus sæpe illa pendet, super ratiocinationes incertas Philosophiæ scholasticæ. Soli ergo restant Philosophi; inter quos omnes qui sapiunt jam tui sunt, & lætabuntur cum videbunt te ita producere Veritatem, ut eam opprimere nequeat malignitas Pædagogorum: adeoque soli demum Pædagogi poterunt offendi ex eo quod dicturus es. Sed cum contemnantur & ludibrio habeantur ab honestioribus; non multum debes curare ut ipsis placeas. Adde quod jam fama tua eos tibi reddidit adeo infestos, ut magis esse non possint. Et pro eo quod modestia tua efficit ut jam quidam ex iis non vereantur te impetere, non dubito quin si te tantum commendares ac potes & teneris, adeo depressos eos sub te videres, ut nullus foret quem id aggredi non puderet. Nihil igitur video quod te morari debeat, quominus in lucem edas quicquid judica-

dica-

dicaveris posse tuis consiliis inservire; & nihil eò utilius mihi videtur quam id quod jam scripsisti in epistola ad R. P. Dinetum, quam cur asti imprimi ante septennium dum Provincialis Jesuitarum in Gallia esset. Non ibi ajebas, *loquendo de Speciminibus quæ in lucem edideras quinque aut sex annis ante,* unam aut alteram, sed plus sexcentas quæstiones explicui, quæ sic à nullo ante me fuerant explicatæ; ac quamvis multi hactenus mea scripta transversis oculis inspexerint, modisque omnibus refutare conati sint, nemo tamen, quod sciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæstionum omnium quæ in tot sæculis, quibus aliæ Philosophiæ viguerunt, ipsarum ope solutæ sunt, & forte nec tam multæ nec tam illustres invenientur. Quinimo profiteor, ne unius quidem quæstionis solutionem, ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium, datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam. Fiat periculum; proponantur, non quidem omnes, (neque enim operæ pretium puto, multum temporis ea in re impendere,) sed paucæ aliquæ selectiores, stabo promissis &c. *Sic invitâ omni tuâ modestiâ vis veritatis te coëgit ibi scribere, te jam explicuisse in primis tuis Speciminibus quæ tamen vix aliud quam Dioptricam & Meteora continent, plusquam sexcentas quæstiones Philosophicas, quas nemo ante te tam solide explicare potuerat. Et quamvis plurimi inspexissent tua scripta oculis malevolis, & quæsivissent omnia media ea refutandi, ignorabas tamen, ullum adhuc quicquam potuisse in illis deprehendere quod non esset verum. Quibus addis, quod si quis voluerit sigillatim enumerare quæstiones, quæ potuerunt resolvi per omnes alios philosophandi modos qui viguerunt ex quo Mundus est, forte nec tam multas nec tam notatu dignas apparituras. Quinimo affirmas, nunquam repertam fuisse ope principiorum peculiarium Philosophiæ quæ Aristoteli tribuitur, & quæ sola hodie in scholis obtinet, legitimam alicujus*

quæstionis solutionem. Et expresse provocas omnes qui eam docent, ut designent aliquam quam ita accurate resolverint, ut nullum errorem in eorum solutione ostendere possis. Hæc autem cum scripta fuissent ad Provincialem Jesuitarum, & in lucem edita ante septem annos & amplius, proculdubio quidam ex capacioribus in vasto hoc corpore conati essent illa refutare, nisi omnino vera essent, aut si saltem potuissent cum aliqua rationis verisimilitudine impugnari. Nam etsi non magnum excites strepitum, quisque novit, famam tuam jam adeo celebrem esse, & adeo ipsorum referre vendicari quod docent, ut dicere nequeant se id neglexisse. Sed omnes Eruditi sat norunt, nihil in Physica Scholastica esse quod non sit dubium, nec nesciunt, in illis materiis dubium non valde à falsò distare; quia scientia certa esse debet & demonstrativa; adeo ut mirari non debeant quod affirmaveris, Physicam ipsorum nullius quæstionis veram solutionem continere; nihil enim aliud id significat, nisi quod non contineat demonstrationem alicujus veritatis quam ignorant alii. Et si quis eorum examinaverit tua scripta ut ea refutet, è contrario reperit, ea nihil aliud continere quam demonstrationes materiarum quæ antea ignorabantur ab omnibus. Idcirco prudentes cum sint & sapientes, non miror ipsos tacere; verum magis miror te nondum triumphasse de eorum silentio, cum nihil magis exoptare queas, quo melius constet quid ab aliorum Physicis tua distet. Et sane refert, earum differentiam notari, ut sinistrum de Philosophia judicium, quod plerumque faciunt qui rebus præsunt felicissime, non impediat quominus tuæ pretium cognoscant. Nec enim ut plurimum judicant de eo quod eventurum est, nisi ex iis quæ jam evenisse viderunt: & quia nunquam viderunt, alium fructum ex Philosophia scholastica ad publicum rediisse, quam quod reddiderit plurimos homines Pædagogos, imaginari non possunt, meliorem ex tua expectandum, nisi ipsis ostendatur, quod, cum hæc omni-

no

no verissima, & altera falsissima sit, earum fructus necessario differre debeant. Et revera maximum argumentum est quo probetur nullam veritatem inesse Physicæ scholasticæ, si observetur quod instituta sit ad docendas omnes inventiones vitæ utiles, nulla tamen earum (etsi multæ repertæ fuerint successu temporis) prodierit ope illius Physicæ, sed solummodo fortunâ & usu; aut si eo ulla scientia quicquam contulit, sola Mathesis fuit, ceu unica ex omnibus scientiis humanis, in quâ hactenus potuerunt reperiri quædam veritates quæ in dubium revocari nequeunt. Scio equidem, Philosophos eam velle partem facere suæ Physicæ; sed quia fere omnes eam ignorant, & falsum est eam illius partem constituere, cum è contrario vera Physica sit pars Matheseos, id pro iis nihil facere potest. Sed certitudo quæ jam agnita fuit in Mathesi, multum pro te facit. In ea enim scientia tam certum est te excellere, & in eo adeo superasti invidiam, ut qui ægre ferunt laudes quæ in te congeruntur ob alias scientias, soleant dicere te cæteros omnes in hac superare; quo tibi concedentes laudem quæ in dubium vocari non potest, eo minus calumniæ suspecti sint, cum conantur tibi alias quasdam auferre. Et in eo quod de Geometria in lucem edidisti observatum est, te ita determinare omnia ad quæ mens humana penetrare potest, & quæ sint solutiones quæ singulis difficultatibus adaptari queunt, ut videaris totam messem collegisse, cujus alii qui ante te scripserunt spicas tantum legerant immaturas, & qui post te venturi sunt, nihil aliud quam spicilegium poterunt exercere, eas colligendo quas datâ operâ ipsis reliqueris. Adde quod ostendisti ex solutione prompta & facili omnium quæstionum quas proposuerant qui te tentare voluerunt. Methodum quâ uteris in hunc finem adeo infallibilem esse, ut ejus subsidio nunquam non reperias, quoad ea quæ expendis, quicquid ab humana mente reperiri potest. Adeoque ad certo persuadendum, te posse Physi-

cam

cam ad umbilicum perficere, sufficit probes eam nihil aliud esse quàm partem Matheseos. Id vero jam luculenter probasti in tuis Principiis, cum explicando omnes qualitates sensibiles, solum consideratis magnitudinibus, figuris & motibus, ostendisti, hunc mundum visibilem, qui totum objectum Physicæ est, nonnisi partem minimam eorum corporum infinitorum continere, de quibus concipi potest, omnes illorum proprietates aut qualitates in iis solis rebus consistere, cum objectum Matheseos ea omnia complectatur. Idem quoque probari potest experientia omnium sæculorum. Quamvis enim ab ævo multi fuerint sapientes qui operam navarunt in disquisitione Physica, non potest dici ullum unquam in ea aliquid reperisse (id est pervenisse ad aliquam veram notitiam quoad naturam rerum corporearum) per aliquod principium quod ad Mathesim non pertineat. Cum è contrario principiorum illius ope jam reperta sint infinita utilissima, nimirum fere quicquid notum est in Astronomia, in Chirurgia, & in omnibus artibus Mechanicis; quibus si aliquid amplius inest quod non pertineat ad hanc scientiam, ex nulla alia deductum est, sed solummodo ex certis observationibus quarum veræ causæ ignorantur. Quod expendere attente nemo potest, quin fateatur, per Mathesim solam posse ad cognitionem veræ Physicæ perveniri. Et quoniam non dubitatur te in illa excellere, nihil est quod à te circa hanc expectandum non sit. Attamen adhuc scrupulus restat ex eo, quod omnes qui aliquam per Mathematicas disciplinas famam sibi acquisiverunt, non ideo capaces videntur aliquid in Physica reperiendi; cum etiam quidam ex illis minus percipiant ea quæ de illa scripsisti, quam qui nullam antehac didicere scientiam. Verum ad id responderi potest, etsi qui animum aptiorem habent concipiendis veritatibus Mathematicis, facilius proculdubio tuam Physicam intelligant, quoniam omnes ratiocinationes illius ex-

Mathe-

Mathesi deprompta sunt, non tamen semper evenire eosdem celebrari ceu doctiores in Mathesi; quia ad acquirendam eam famam opus est libros eorum perlustrare qui jam de illa scientia scripsere; quod maxima pars non facit, & sæpe, qui eos evolvunt, cum conantur obtinere labore & studio quod vi ingenii sui consequi nequeunt, fatigant nimis suam imaginationem, imo eam lædunt, & simul acquirunt multa præjudicia: quâ ratione illis difficilius est concipere veritates quas scribis, quam haberi pro magnis Mathematicis, quod tam pauci huic scientiæ se addicant, ut sæpe sint soli in magna aliqua regione. & quamvis quandoque etiam alii præter ipsos sint, magnum nihilominus strepitum excitant, quoniam parum illud quod sciunt magni illis constitit. Cæterum non est difficile concipere veritates quas alius reperit: ad id sufficit mentem habere liberam omnibus falsis præjudiciis, eoque velle suam attentionem satis applicare. Nec etiam valde difficile est quasdam reperire ab aliis separatas, ut fecerunt olim Thales, Pythagoras, Archimedes, & nostro sæculo Gilbertus, Keplerus, Galilæus Hervejus, & quidam alii. Denique absque magno labore concipi potest corpus Philosophiæ minus monstruosum, & nixum conjecturis vero similioribus, illo quod ex scriptis Aristotelis educitur: quod etiam factum fuit à quibusdam hoc sæculo. Verum tale corpus Philosophicum formare, quod nonnisi veritates contineat probatas per demonstrationes æque claras & certas ac sunt veritates Mathematicæ, res est adeo difficilis & rara, ut à quinquaginta sæculis quibus mundus jam stetit, tu solus extiteris qui ostendisti scriptis tuis te id conficere posse. At sicut cum Architectus posuit omnia fundamenta, & eduxit præcipuos muros alicujus prægrandis ædificii, non dubitatur quin ad finem optatum opus suum deducere possit, eo quod difficillimum jam fecerit: ita qui cum attentione legerint librum tuum de Principiis, considerantes quomodo ibi posueris

fueris fundamenta totius Philosophiæ naturalis, & quantæ sint consequentiæ veritatum quas ex illis deduxisti, dubitare non possunt quin Methodus illa quâ uteris sufficiat, ut absolvas reperiri quicquid in Physica reperiri potest; quia ea quæ jam explicuisti, nimirum naturam Magnetis, Ignis, Aëris, Aquæ, Terræ, & omnium quæ in cœlo apparent, non videntur faciliora iis quæ adhuc desiderari possunt.

Attamen addi debet, Architecto quantumvis in sua arte perito impossibile esse absolvere ædificium cœptum, si destituatur materiâ quæ adhiberi debet; pariliter licet perfecta sit tua Methodus, efficere non potest ut ultra procedas in explicatione causarum naturalium, nisi habueris experimenta requisita ad determinandos earum effectus. Quod ultimum est ex tribus capitibus quæ præcipue explicanda credo; quoniam maxima pars hominum non concipit quam sint hæc experimenta necessaria, aut quanti sumptus ad illa requirantur. Qui intra suum Museum consistentes, solosque suos libros consulentes, de natura differere aggrediuntur, possunt equidem dicere quo modo creassent mundum, si Deus ipsis id in mandatis dedisset, id est, possunt describere Chimæras quæ æque conveniant cum imbecillitate mentis suæ, ac admirabilis pulchritudo universi cum potentia infinita sui Authoris, sed absque ingenio revera divino non possunt ex se ipsis talem formare ideam rerum, quæ similis sit illi quam Deus habuit ad eas creandas. Et licet tua Methodus promittat quidquid ab ingenio humano expectari potest, quoad inquisitionem veritatis in scientiis, non tamen artem divinandi pollicetur, sed solummodo deducendi ex quibusdam rebus datis omnes veritates quæ ex illis deduci possunt: & hæ res in Physica datæ nihil aliud possunt esse quàm experimenta. Imo eo quod hæc experimenta sunt duum generum, quædam facilia, & quæ non aliunde pendent, quam ex reflexione ad ea quæ sponte sese sensibus offerunt, alia rariora & difficiliora, ad quæ absque aliquo

ſtudio & impenſis non pervenitur: notari poteſt, te jam inſeruiſſe tuis ſcriptis quicquid poteſt deduci ex illis experimentis facilibus: imo & ex rarioribus, quæ ex libris haurire potuiſti. Nam præterquam quod in illis explicaſti naturam omnium qualitatum quæ movent ſenſus, & omnium corporum quæ communiora ſunt in hac terra, ut ignis, aëris, aquæ, & quorundam aliorum; reddidiſti quoque rationem omnium quæ obſervata huc uſque fuerunt in cœlis, omnium proprietatum magnetis, & plurimarum obſervationum Chymiæ. Ita ut nullo modo plura à te expectanda ſint quoad Phyſicam, donec plura habueris experimenta quorum cauſas diſquirere poſſis. Nec miror quod illa non tentes propriis ſumptibus. Scio enim, inquiſitionem rerum minimarum plurimi conſtare. Miſſis enim Alchymiſtis, & aliis ſecretorum ruſpatoribus, qui ſolent omnia ſua hoc modo dilapidare; audivi, ſolum magnetem plus quam quinquaginta mille coronatis conſtitiſſe Gilberto, quamvis fuerit vir ſolidiſſimi ingenii; ut oſtendit in eo quod primus fuerit qui reperit præcipuas proprietates hujus lapidis. Vidi quoque Inſtaurationem magnam & Novum Atlantem *Cancellarii Baconis: qui mihi videtur omnium qui ante te ſcripſerunt fuiſſe primus, qui habuit optimas cogitationes, quoad Methodum adhibendam ad colophonem perfectionis Phyſicæ imponendum. Verum reditus annui duorum aut trium Regum toto orbe potentiſſimorum non ſufficerent exequendis omnibus quæ ad id deſiderat. Et quamvis non putem, te tot experimentis egere, quot ſibi imaginatur, quod poſſis multa ſupplere tum propria ſolertia, tum cognitione veritatum quas jam reperiſti; attamen ubi conſidero, numerum corporum peculiarium quæ examinanda tibi reſtant eſſe fere infinitum; nullum ex iis eſſe quod non habeat ſat multas proprietates, unde queant fieri plurimæ explorationes, quibus impendi queat totum tempus & opus plurium hominum; juxta regulas tuæ Methodi opus eſſe expendi ſimul omnia quæ inter*

sese quandam affinitatem colunt, ad eorum differentias facilius explorandas, & faciendas enumerationes certas in quibus acquiescas; posse te hoc pacto utiliter uti simul tot diversis experimentis, quot labore & industria multorum ingeniosorum hominum suppeditari possent; & denique illos homines ingeniosos habere te non posse nisi magna pecuniæ vi, eo quod si quidam gratuitas operas hîc addicere vellent, eo minus insisterent tuis præceptis, & nil nisi tempus inutiliter terendi tibi occasionem præberent; ubi, inquam, illa omnia considero, facile concipio, te absolvere digne non posse quod cœpisti in tuis Principiis, id est explicare speciatim omnia mineralia, plantas, animalia, & hominem, eodem modo quo jam explicuisti omnia elementa terræ, & quicquid in cœlis observatur, nisi Republica sumptus ad id requisitos suppeditante; & quo liberalius illi tibi suppeditabuntur, tanto melius poteris exequi tua destinata.

Quoniam autem hæc eadem possunt etiam facile ab unoquoque concipi, & tam vera sunt ut in dubium revocari non possint, non dubito quin, si ea ita repræsentares, ut pervenirent ad notitiam eorum quibus Deus cum imperio in populos terræ dedit quoque munus omni conatu promovendi bonum publicum, nullus ex illis foret qui non vellet multum conferre in consilia tam manifeste utilia toti mundo. Et quamvis Gallia nostra, quæ tua est Patria, sit Status adeo potens, ut videatur sola posse tibi suppeditare quæ eo requiruntur, attamen quia ad alias Gentes non minus hæc spectant, confido, plurimas ex illis sat generosas fore ut Patriæ nostræ in hoc officio non cedant, & nullam repertum iri tam barbaram quæ illius rei particeps esse nolit. Verum si id omne quod hîc scripsi non potest efficere ut animi tui sententiam mutes, te saltem enixe rogo ut digneris tractatum tuum de Passionibus ad me mittere, & permittere ut illi præfigam Præfationem cum qua imprimatur. Eam conabor ita construere, ut nihil contineat

quod

quod poſſis improbare, & adeo conveniat opinioni omnium qui ingenio pollent, & virtute præditi ſunt, ut nullus ſit futurus qui ubi eam legerit, non veniat in partem zeli quo ferveo pro incremento ſcientiarum, & ut ſim &c.

Datum Lutetiæ Pariſiorum,
6 Novembris, 1648.

RESPONSIO

Ad præcedentem Epiſtolam.

DOMINE.

Inter injurias & exprobrationes quas reperio in prolixa epiſtola quam dignatus es ad me ſcribere, tam multa obſervo in ea pro me facientia, ut ſi eam typis mandares, ut ſcribis te velle facere, vererer ne quidam ſibi imaginarentur, inter nos majorem eſſe conſenſum quam revera eſt, & me rogaſſe ut illi insereres multa quæ decorum non ſinebat à me ipſo in publicum edi. Quare hîc ad omnia ſigillatim non reſpondebo. Tibi ſolummodo duas ſuggeram rationes, quæ ut judico te impedient quominus eam publices. Prima eſt, me non putare, conſilium illud quod videris habuiſſe eam ſcribendo, poſſe ſuccedere. Secunda, me nullatenus ejus eſſe indolis quam tibi fingis, nullaque me tactum iri indignatione & faſtidio quod mihi auferat deſiderium faciendi quicquid in me erit ut inſerviam publico: cui me multum debere profiteor, eo quod ſcripta quæ jam in lucem emiſi fuerint à multis favorabiliter excepta. Nec antehac tibi aliam ob cauſam denegavi quod de Paſſioni-

 bus

bus ſcripſeram, niſi ut non tenerer ea oſtendere quibuſdam aliis qui nullum ex illis emolumentum percepturi fuiſſent. Quoniam enim ea non alio fine compoſueram quam ut legerentur à magno Principe, cujus ingenium adeo ſupra vulgus eſt, ut abſque ullo labore concipiat quod videtur difficillimum noſtris Doctoribus, id ſolum in illis ſuſceperam explicandum quod novum eſſe arbitrabar. Et quo dictis fidem adhibeas, tibi polliceor, me reviſurum denuo hoc idem ſcriptum Pathologicum, eique additurum quod judicavero neceſſarium ut intelligibilius reddatur, idque poſtea ad te miſſurum, ut cum eo facias quod libuerit: ſum enim &c.

Datum Egmondæ, 4 Decembris, 1648.

EPI-

EPISTOLA SECUNDA
AD
D. DESCARTES.

DOMINE.

Tam diu expectare me fecisti tuum Tractatum de Passionibus, ut incipiam de eo desperare, mihique imaginari, te eum alio fine non promisisse nisi ut impedires quominus typis mandarem illam epistolam quam ad te antehac dederam. Etenim justam habeo causam suspicandi, te moleste laturum, si dematur tibi excusatio quam prætexis ne Physicam tuam perficias. Eam tamen auferre illâ epistolâ intendebam, quoniam rationes quas protuli tales sunt, ut non putem, à quoquam legi posse, cui aliquatenus Virtus & Honor sunt in pretio, quin mecum incitetur ad optandum, ut obtineas à publico quod requiritur ad experimenta quæ tibi necessaria ais; & sperabam; ut facile incideret in manus quorundam, qui possent hoc votum ratum efficere, tum quod cum iis versentur qui de bonis publicis statuunt, tum etiam quod ipsimet quoque de illis statuant. Sic mihi pollicebar, te vel invitum habiturum quod ageres. Novi enim, te ita generosum esse, ut redditurus sis etiam cum fœnore quicquid eo modo tibi datum foret, & id te ab illa negligentia prorsus abducturum, cujus non possum nunc te reum non agere, etsi sim &c.

23 Julii, 1649.

RE-

RESPONSIO

Ad secundam Epistolam.

DOMINE,

Plane extra culpam sum illius artificii quo me usum fuisse pertendis, ad impediendum ne prolixa illa epistola quam ad me superiori anno dedisti promulgaretur. Non opus mihi fuit eo uti. Etsi enim nullatenus crediderim, eam posse sortiri effectum quem tibi fingis, non adeo otio me mancipavi, ut metus laboris quem subire tenerer in examine plurimorum experimentorum, si à publico commoditatem ea faciendi accepissem, possit prævalere desiderio quo flagro memet ipsum instituendi, & in lucem aliquid emittendi quod sit utile reliquis hominibus. Nec tam bene me excusare possum ab illa negligentia quam mihi imponis. Fateor enim, me plus temporis impendisse in revidendo tractatulo quem ad Te mitto, quam antehac in eo componendo; licet nonnisi perpauca ei addiderim, & nihil in stylo mutaverim; qui tam brevis & simplex est, ut facile inde appareat, mihi propositum non fuisse explicare Passiones Oratorio more, imo ne quidem instar Philosophi moralis, sed solummodo ut decuit Physicum. Ita præsagit mihi animus, hunc tractatum non magis prospera usurum fortuna quam alia mea scripta: & quamvis forte ejus titulus plures invitet ad sui lectionem, illis tamen solis qui dignabuntur eum cum cura examinare poterit satisfacere. Qualiscunque est, cum in manus tuas do, &c.

Datum Egmondæ, 14 Augusti, 1649.

PAS-

PASSIONES, SIVE AFFECTUS ANIMÆ;

PRIMA PARS.

DE PASSIONIBUS IN GENERE.

Et ea occasione de tota hominis Natura.

ARTICULUS I.

Id quod Passio est respectu subjecti unius, semper esse Actionem respectu alterius.

ULLA in re magis apparet quam mancæ & deficientes sint quas à Veteribus habemus, Scientiæ, quam in illis quæ de Passionibus scripsere. Nam etsi talis hæc sit materia ut ejus cognitio admodum curiose semper fuerit investigata, & primo obtuitu nimium operosa non videatur, eo quod unoquoque eas in se ipso sentiente, non opus sit ullam aliunde peti observationem ad naturam earum explorandam: attamen ea quæ de his docuere Veteres tam parvi momenti sunt, & maxima ex parte tam parum probabilia, ut sperare non debeam, me ad veritatem rei perventurum, nisi plane ab iis quas instituerunt viis recessero. Idcirco eo hic modo me oportebit scribere, acsi tractarem de materia quam nemo ante me attigisset. Et ut dicendi initium faciam, animadverto, id omne quod fit aut recenter accidit, generaliter à Philosophis appellari *Passionem* respectu subjecti cui accidit, & *Actionem* respectu illius qui in causa est ut contingat. Ita ut quamvis Agens & Patiens sint sæpenumero valdè diversa, Actio & Passio tamen maneant una eademque res, quæ hæc duo habeat nomina ratione duorum diversorum subjectorum ad quæ referri potest.

ARTICULUS II.

Ad cognoſcendas Paſſiones Animæ, ejus functiones à corporis functionibus diſtinguendas eſſe.

TUm etiam conſidero nos non animadvertere ullum ſubjectum dari, quod in animam noſtram agat magis immediatè quàm corpus cui juncta eſt, & per conſequens cogitandum illud ipſum quod in ea paſſio vocatur, in hoc vulgo Actionem eſſe; ita ut nulla tutior detur via deveniendi in cognitionem noſtrarum Paſſionum, quam ſi prius expendatur differentia quæ eſt inter animam & corpus, ut cognoſcatur utri unaquæque functionum quæ in nobis ſunt ſit attribuenda.

ARTICULUS III.

Qualis regula eum in finem ſit ſequenda.

QUa in re non magna reperietur difficultas, ſi animadvertatur id omne quod experimur eſſe in nobis, & quod videmus etiam poſſe ineſſe corporibus plane inanimatis, ſoli noſtro corpori tribuendum eſſe; Et è contrario id omne quod nobis ineſt, & quod nullo modo concipimus poſſe alicui corpori convenire, noſtræ animæ tribui debere.

ARTICULUS IV.

Calorem & motum membrorum procedere à corpore, & cogitationes ab anima.

ITa, quia non concipimus corpus ullo modo cogitare, merito credimus omnes ſpecies cogitationum quæ nobis inſunt pertinere ad animam. Et quia non dubitamus dari corpora inanimata quæ ſeſe movere poſſint in tot imo plures modos quam noſtra, & quæ habeant tantum aut plus caloris (quod experientia oſtendit in flamma, quæ ſola habet multo plus caloris & motus quam ullum ex noſtris membris) credere debemus omnem calorem & omnes motus qui nobis inſunt, quatenus non pendent à cogitatione, ſolius eſſe corporis.

AR-

ARTICULUS V.

Erroneum esse credere animam dare motum & calorem corpori.

QUa ratione declinabimus errorem notatu dignissimum, & in quem plurimi lapsi sunt, ita ut putem eum esse primam causam quæ impedivit quo minus huc usque bene explicari potuerint Passiones sive affectus, & alia quæ ad animam pertinent. Is vero in eo consistit quod cum omnia cadavera motus ac proinde caloris conspiciantur expertia, creditum sit absentiam animæ causam esse cessationis illius motus & caloris. Et sic immerito persuasere sibi homines nostrum calorem naturalem, & omnes motus nostrorum corporum, pendere ab anima; Cum è contrario cogitandum potius fuisset, animam cum morimur non discedere nisi quia ille calor cessat, & organa quæ inserviunt motibus corporis corrumpuntur.

ARTICULUS VI.

Quænam differentia sit inter corpus vivens & cadaver.

UT igitur vitemus hunc errorem, consideremus mortem nunquam accidere vitio animæ, sed solummodo quod quædam ex principalibus partibus corporis corrumpitur; & judicemus corpus hominis viventis differre tantum à corpore hominis mortui, quantum differt horologium aut aliud automaton (id est alia machina quæ sponte movetur) cum rectè dispositum est, & in se habet principium corporale motuum quorum gratia elaboratum est, cum omnibus quæ ad ejus actionem requisita sunt, ab eodem horologio, vel alia machina, cum rumpitur & principium motus ipsius agere cessat.

ARTICULUS VII.

Brevis explicatio partium corporis, & de quibusdam illius functionibus.

UT intelligibilius hoc reddam, explicabo hic paucis totum ordinem quo machina nostri corporis composita est. Nemo est qui jam nesciat nobis inesse cor, cerebrum, stomachum, musculos, nervos, arterias, venas, & similia. Compertum est quoque, alimenta quæ comeduntur descendere in stomachum & in intestina, unde eorum succus

fluens in jecur, & in omnes venas, sese miscet sanguini quem continent, & eo pacto quantitatem illius augent. Illi qui vel fando de Medicina quippiam audiverunt, sciunt insuper quomodo cor sit compositum, & quam facile omnis sanguis venarum possit ex vena cava fluere in dextram illius partem, & inde transire in pulmonem per vas quod vocatur vena arteriosa, & tum reverti ex pulmone in sinistram ejus partem, per vas quod nominatur arteria venosa, & tandem inde transire in magnam arteriam, cujus rami per totum corpus diffunduntur. Quin etiam nemo eorum, quos Auctoritas Veterum nondum plane excæcavit, & qui oculos aperire voluerunt ad examinandam Hervæi opinionem de circulatione sanguinis, dubitat, omnes venas & arterias corporis esse instar rivorum, per quos sanguis indesinenter manat, & quidem citissimè, cursum suum exorsus à cavitate dextra cordis per venam arteriosam, cujus rami per totum pulmonem sunt diffusi, & juncti ramis arteriæ venosæ, per quam transit ex pulmone in sinistrum latus cordis, tum inde fluit in magnam arteriam, cujus rami per reliquam partem corporis sparsi, juncti sunt ramis venæ cavæ, qui iterum deferunt eundem sanguinem in cavitatem dextram cordis: ita ut hæ duæ cavitates instar cataractarum, per quarum unamquamque fluit omnis sanguis singulis circulationibus quas per corpus absolvit. Dein scitur, omnes membrorum motus à musculis pendere: & hos musculos ita sibi mutuo opponi, ut cum quis eorum contrahitur, trahat secum partem eam corporis cui innectitur; qua ratione musculus illi oppositus simul extenditur. Tum si accidat alio tempore, hunc ultimum contrahi, efficit ut primus extendatur & ad se trahat partem cui innexi sunt. Tandem notum est, omnes hos motus musculorum, ut & omnes sensus pendere à nervis, qui sunt instar tenuium filamentorum aut instar parvorum tuborum qui ex cerebro oriuntur; & continent, ut & ipsum cerebrum, certum quendam aërem aut ventum subtilissimum, qui spirituum animalium nomine exprimitur.

Articulus VIII.

Quodnam sit principium harum omnium functionum.

Verum nescitur vulgo quomodo hi spiritus animales & hi nervi inserviant motibus & sensibus, & quale sit actionis eorum Principium corporale. Idcirco etsi aliquid de hac re attigerim in aliis scriptis, dicam tamen hic succinctè, calorem continuum quamdiu vivimus inesse

esse cordibus nostris, qui species est ignis quem sanguis venarum nutrit, & hunc ignem esse principium corporale omnium motuum nostrorum membrorum.

ARTICULUS IX.

Quomodo fiat motus cordis.

PRimus ejus effectus est, dilatare sanguinem quo cavitates cordis repletæ sunt. Inde fit ut cum hic sanguis debeat majorem occupare locum, transeat cum impetu ex cavitate dextra in venam arteriosam, & è læva in magnam arteriam. Tum hac dilatatione cessante, statim novus sanguis ingreditur ex vena cava in cavitatem dextram cordis, & ex arteria venosa in sinistram. nam sunt pelliculæ quædam in orificiis horum quatuor vasorum sic dispositæ, ut efficiant ne sanguis possit cor subire nisi per duo posteriora, vel egredi ex illo nisi per duo priora. Novus sanguis cor ingressus statim ibi rarefit, eodem modo quo præcedens. Et in hoc solo consistit pulsus cordis & arteriarum, ita ut hic pulsus reiteretur toties, quoties novus sanguis cor ingreditur. Hoc quoque solum est quod sanguini motum dat, & efficit ut fluat indesinenter & citissime in omnes arterias & venas. Qua ratione calorem, quem sibi in corde comparat, ad reliquas corporis partes defert, & earum nutritioni inservit.

ARTICULUS X.

Quomodo producantur spiritus animales in cerebro.

SEd id magis hic considerandum est, nempe vividiores & subtiliores omnes partes sanguinis, quas calor in corde rarefecit, ingredi indesinenter & maxima cum copia cavitates cerebri. Ideo autem eo potius commeant quam alio, quod omnis sanguis, qui è corde egreditur per magnam arteriam, dirigat suum cursum recta linea in illum locum; & cum non possit totus ingredi, quia viæ valde angustæ sunt, partium ejus magis agitatæ & subtiliores transeant solæ, dum reliquæ sese diffundunt per omnes corporis partes. Hæ autem partes sanguinis subtilissimæ componunt spiritus animales; nec eum in finem alia ulla egent mutatione in cerebro, nisi quod ibi separentur ab aliis sanguinis partibus minus subtilibus. Nam quos hic nomino spiritus, nil nisi corpora sunt, & aliam nullam proprietatem habent nisi quod sint corpora tenuissima,

& quæ moventur celerrime, instar partium flammæ ex face exeuntis; ita ut nusquam consistant, & quamdiu ingrediuntur quædam ex illis in cerebri cavitates, similiter etiam egrediuntur alia per poros qui in illius sunt substantia; qui pori ea deducunt in nervos, & inde in musculos; hacque ratione corpus movent tot & tam diversis modis quot moveri potest.

Articulus XI.

Quomodo fiant motus Musculorum.

SOla enim causa omnium motuum membrorum est, quod quidam musculi contrahantur, & qui ex adverso respondent iis extendantur, ut jam dictum fuit. Et sola causa quare hic musculus potius contrahatur, quàm qui illi opponitur, est quod ad eum confluant paulo plures cerebri spiritus quàm ad alium. Non quod spiritus qui immediate veniunt ex cerebro sufficiant soli ad movendos hos musculos, sed quia determinant alios spiritus qui jam in his duobus musculis sunt, ad celerrime egrediendum ex uno eorum, & transeundum in alium. Qua ratione is ex quo egrediuntur fit longior & remissior, & ille quem ingrediuntur celerrime ab ipsis inflatus contrahitur, & secum membrum cui innectitur trahit. Quod facile concipi potest, modo sciatur paucissimos spiritus animales esse qui perpetuo ex cerebro veniunt versus unumquemque musculum; sed esse semper plurimos alios inclusos in ipsissimo musculo, qui in eo celerrime moventur: quandoque solummodo in circulum se movendo in loco in quo sunt, nimirum cum nullas vias apertas per quas exeant, reperiunt, & aliquando fluendo in musculum oppositum; quia parvi hiatus sunt in unoquoque horum musculorum, per quos isti spiritus fluere possunt ex uno in alium, & qui sic dispositi sunt, ut cùm spiritus qui veniunt ex cerebro versus unum ex illis habent paulo majorem vim illis qui versus alterum eunt, aperiant omnia orificia per quæ spiritus alterius musculi possunt in hunc transire, & simul claudant omnia illa per quæ spiritus hujus possunt transire in alium; qua ratione omnes spiritus antea contenti in his duobus musculis confluunt celerrime in unum eorum, & sic inflant & contrahunt eum, dum alter extenditur & remittitur.

ARTICULUS XII.

Quomodo objecta externa agant in sensuum organa.

HIc restat adhuc investigare causas, quæ efficiunt ut spiritus non semper fluant eodem modo ex cerebro in musculos, & sæpius plures veniant ad hos quam illos. Nam præter actionem animæ, quæ revera (ut dicam inferius) in nobis est una ex his causis, sunt adhuc duæ aliæ, quæ pendent solum à corpore, quas notare operæ pretium est. Prima consistit in varietate motuum, qui excitantur in organis sensuum per ipsorum objecta, quam satis late jam explicui in Dioptrica. Sed ne ii qui legent hoc scriptum indigeant aliis, hic repetam tria esse in nervis consideranda, nimirum eorum medullam sive substantiam interiorem, quæ sese extendit instar tenuium filamentorum à cerebro unde originem suam habet, usque ad extremitates aliorum membrorum quibus hæc filamenta innectuntur: deinde pelliculas quæ eos circumdant, & quæ cum sint continuæ cum illis quæ cerebrum involvunt, parvos tubos componunt quibus hæc tenuia filamenta includuntur: denique spiritus animales, qui cum ferantur per hos ipsos tubos à cerebro usque ad musculos, efficiunt ut hæc filamenta plane libera maneant, & tali modo extensa ut vel minima res quæ movet partem eam corporis, cujus extremitati aliquod eorum innectitur, movere faciat simul partem cerebri ex qua venit; ut cum extrema funiculi parte tracta, simul alia ei opposita movetur.

ARTICULUS XIII.

Hanc objectorum externorum actionem diversimode spiritus in musculos deducere posse.

EXplicui etiam in Dioptrica quomodo omnia visus objecta nobis per id solum communicentur quod localiter moveant, interventu corporum diaphanorum quæ inter nos & illa sunt, tenuia filamenta nervorum opticorum quæ in fundo oculorum nostrorum sunt, & consequenter partes cerebri unde hi nervi veniunt, quod ea, inquam, tot & tam diversis modis moveant quod ostendunt nobis varietates in rebus: nec immediate motus qui fiunt in oculo, sed qui in cerebro peraguntur, animæ hæc objecta repræsentare. Cujus ad exemplum facile concipi potest, sonos, odores, sapores, calorem, dolorem, famem, sitim, &

in

in genere omnia objecta, tam aliorum nostrorum sensuum externorum, quàm nostrorum appetituum internorum, excitare quoque aliquem motum in nostris nervis, qui transit per ipsos usque in cerebrum. Et præterquam quod hi diversi motus cerebri in anima nostra excitant diversos sensus, possunt etiam absque illa efficere ut spiritus suum cursum dirigant versus quosdam musculos potius quam ad alios, & sic moveant membra nostra. Quod hic solum uno exemplo probabo: si quis cito extenderit manum in oculos nostros tanquam nos verberaturus, quamvis sciamus, eum nobis amicum, & non nisi joco id facere, abstenturumque ab omni malo nobis inferendo, vix tamen possumus nos cohibere ab illis claudendis. Quod ostendit, eos non claudi animæ nostræ opera, cum id fiat contra voluntatem nostram, quæ sola aut saltem præcipua illius est actio: sed quod machina nostri corporis sic composita sit, ut motus illius manus ad oculos nostros, excitet alium motum in nostro cerebro, qui deducit spiritus animales in eos musculos qui palpebras deprimunt.

ARTICULUS XIV.

Varietatem quæ est inter spiritus, etiam posse variare eorum cursus.

ALtera causa quæ inservit deducendis diversimode spiritibus animalibus in musculos, est inæqualis agitatio eorum spirituum, & varietas partium quibus constant. Nam cum quædam ex illis partibus crassiores & concitatiores sunt aliis, pergunt ulterius linea recta in cavitates & poros cerebri, & sic deducuntur in alios musculos, in quos non deducerentur si minorem vim haberent.

ARTICULUS XV.

Quæ sint causæ varietatis illius.

ET hæc inæqualitas procedere potest ex diversis materiis ex quibus compositi sunt; ut in iis qui multum vini biberunt videmus, vapores illius vini ingredientes citissime sanguinem, ascendere ex corde ad cerebrum, ubi in spiritus convertuntur; qui fortiores cum sint & copiosiores iis qui ordinario ibidem sunt, corpus plurimis miris modis possunt movere. Hæc inæqualitas spirituum potest etiam procedere ex diversis dispositionibus cordis, jecoris, stomachi, lienis, & aliarum omnium partium quæ ad eorum productionem aliquid conferunt. Nam

præ-

præcipue hic obſervandi ſunt parvi quidam nervi inſerti cordis baſi, qui inſerviunt explicandis & contrahendis orificiis concavitatum ejus, qua ratione ſanguis illic ſeſe plus aut minus dilatans, ſpiritus diverſimodè diſpoſitos producit. Notandum quoque, quod etſi ſanguis qui ingreditur cor eò veniat ex reliquis omnibus corporis partibus, ſæpe tamen accidat ut copioſius impellatur à quibuſdam partibus quam ab aliis, quia nervi & muſculi qui reſpondent his partibus, eum magis premunt vel agitant: & quod ſecundum partium varietatem à quibus magis manat, ſeſe in corde diverſimode dilatet, & conſequenter producat ſpiritus qui differentes qualitates habent. Sic, exempli gratia, is qui à parte inferiore jecoris venit, ubi fel eſt, ſeſe dilatat alio modo in corde, quàm qui ex liene venit, & hic alio modo quam qui venit ex venis brachiorum aut crurum, & denique hic aliter quam alimentorum ſuccus, cum recenter egreſſus ex ſtomacho & inteſtinis, tranſit celerrimè per jecur uſque ad cor.

ARTICULUS XVI.

Quomodo omnia membra poſſint moveri per objecta ſenſuum, & per ſpiritus, abſque opera animæ.

DEnique notandum eſt machinam noſtri corporis ita conſtructam eſſe, ut omnes mutationes quæ accidunt motibus ſpirituum, efficere poſſint ut aperiant quoſdam poros cerebri magis quàm alios; & reciproce, ut cum aliquis ex his poris paulo magis vel minus ſolito eſt apertus per actionem nervorum qui ſenſibus inſerviunt, hoc mutet aliquid in motu ſpirituum, & efficiat ut deducantur in muſculos qui inſerviunt movendo corpori, eodem modo quo ordinario movetur occaſione talis actionis. Ita ut omnes motus qui nobis eveniunt, voluntate noſtra nihil ad eos conferente (ut ſæpe evenit nos reſpirare, ambulare, & denique omnes actiones facere quæ nobis cum beſtiis communes ſunt) non aliunde pendeant quam à conformatione noſtrorum membrorum, & curſu quem ſpiritus excitati per calorem cordis naturaliter ſequuntur in cerebro, in nervis, & in muſculis: eodem modo quo motus automati producitur ſola virtute manuclæ & figura ſuarum rotularum.

ARTICULUS XVII.

Quænam sint functiones animæ.

POstquam ita consideravimus omnes functiones quæ pertinent ad solum corpus, facile est cognoscere nihil in nobis restare quod debeamus tribuere nostræ animæ, exceptis nostris cogitationibus, quæ præcipue duum generum sunt; quædam enim sunt Actiones animæ, aliæ ejus Passiones sive Affectus. Quas ejus Actiones voco, sunt omnes nostræ voluntates, quia experimur eas directe venire ab anima nostra, & videntur ab illa sola pendere. Sicut è contrario possunt in genere vocari ejus Passiones omnes species perceptionum sive cognitionum quæ in nobis reperiuntur; quia sæpe accidit ut anima nostra eas tales non faciat, quales sunt, & semper eas recipiat ex rebus per illas repræsentatis.

ARTICULUS XVIII.

De Voluntate.

RUrsus nostræ voluntates sunt duplices. Nam quædam sunt actiones animæ, quæ in ipsa anima terminantur; sicuti cum volumus Deum amare, aut in genere applicare nostram cogitationem alicui objecto quod non est materiale: aliæ sunt actiones quæ terminantur ad nostrum corpus; ut cùm ex eo solo quod habemus ambulandi voluntatem, fit ut nostra crura moveantur & progrediamur.

ARTICULUS XIX.

De Perceptione.

PErceptiones nostræ sunt etiam duarum specierum; & quædam animam pro causa habent, aliæ corpus. Eæ quæ animam pro causa habent, sunt perceptiones nostrarum voluntatum, & omnium imaginationum aut aliarum cogitationum quæ ab ea pendent. Nam certum est nos non posse quicquam velle, quin percipiamus simul nos id velle. Et quamvis respectu nostræ animæ sit Actio aliquid velle, potest etiam dici in illa esse Passionem percipere quod velit. Attamen quia hæc perceptio & hæc voluntas revera idem sunt; denominatio semper fit ab eo quod nobilius est; & sic non solet appellari Passio, sed solummodò Actio.

ARTICULUS XX.

De Imaginationibus & aliis cogitationibus quæ per animam formantur.

CUm anima nostra sese applicat ad imaginandum aliquid quod non est, V.G. in concipienda Basilica quadam Magica, aut Chimæra, vel etiam cum sese applicat in consideratione alicujus rei quæ solummodo intelligibilis est, non vero imaginabilis, Exempli gratia, in consideranda sua ipsius natura, perceptiones quas habet illarum rerum pendent præcipue à voluntate; quæ efficit ut eas percipiat; ideoque solent potius considerari ut actiones, quam ut passiones.

ARTICULUS XXI.

De Imaginationibus quæ pro causa habent solum corpus.

INter perceptiones quæ corporis opera producuntur maxima pars earum pendet à nervis; sed quædam etiam sunt quæ ab illis non pendent, & quæ nominantur Imaginationes, ut illæ de quibus modo locutus sum; à quibus tamen differunt in eo, quod voluntas nostra in illis formandis non occupetur; unde non possunt reponi in numero actionum animæ: nec aliunde procedunt quam ex eo quod spiritus diversimode agitati, & reperientes vestigia diversarum impressionum quæ præcesserunt in cerebro, cursum eò dirigunt fortuito per quosdam poros potius quam per alios. Tales sunt illusiones nostrorum somniorum, & phantasiæ quæ nobis vigilantibus accidunt, cum cogitatio nostra negligenter vagatur, nulli rei sese addicens. Etsi autem quædam harum Imaginationum sint Passiones sive Affectus animæ, sumpto illo vocabulo in magis propria & specialiori significatione, & possint ita omnes nominari, si in significatu generaliori idem nomen sumatur: attamen quia non habent causam tam notabilem & tam determinatam, ac perceptiones quas anima recipit opera nervorum, & quia videntur earum tantum esse umbra & pictura; antequam possimus eas commode distinguere, consideranda est quæ inter illas alias intercedit differentia.

ARTICULUS XXII.

De differentia quæ est inter alias Perceptiones.

OMnes perceptiones quas nondum explicui, veniunt ad animam opera nervorum, & inter eas hæc est differentia, quod quasdam referamus ad objecta externa quæ sensus nostros feriunt, alias ad nostrum corpus aut quasdam ejus partes, & denique alias ad nostram animam.

ARTICULUS XXIII.

De Perceptionibus quas referimus ad objecta quæ sunt extra nos.

PErceptiones quæ referuntur ad res extra nos positas, scilicet ad objecta sensuum nostrorum, producuntur (saltem cum nostra opinio falsa non est) ab his objectis quæ excitando quosdam motus in organis sensuum externorum, excitant quoque nonnullos motus opera nervorum in cerebro, qui efficiunt ut anima illa sentiat. sicuti cum videmus lumen tedæ, & audimus sonum campanæ, hic sonus & hoc lumen sunt duæ diversæ actiones, quæ per id solum quod excitant duos diversos motus in quibusdam ex nostris nervis & eorum ope in cerebro, dant animæ duas distinctas sensationes, quas sic referimus ad objecta quæ supponimus esse earum causas, ut putemus, nos videre ipsam tedam, & audire campanam, non vero solum sentire motus qui ab ipsis proveniunt.

ARTICULUS XXIV.

De perceptionibus quas ad corpus nostrum referimus.

PErceptiones quas referimus ad corpus nostrum, aut quasdam illius partes, sunt eæ quas habemus à fame, à siti, & ab aliis nostris appetitibus naturalibus; quibus jungi possunt dolor, calor, & alii affectus quos sentimus quasi in membris nostris, & non ut in objectis quæ sunt extra nos. Sic eodem tempore & opera eorundem nervorum sentire possumus frigiditatem nostræ manus, & calorem flammæ ad quam accedit; aut è contrario, calorem manus & frigus aëris cui exponitur; nulla animadversa differentia inter actiones quæ efficiunt ut sentiamus calorem aut frigus quod in nostra manu est, & eas quæ faciunt ut sentiamus id quod extra nos est; nisi quod una harum actionum succedente alteri judicamus,

dicamus, primam jam esse in nobis, & supervenientem nondum adesse, sed in objecto à quo producitur.

ARTICULUS XXV.

De Perceptionibus quas ad animam nostram referimus.

PErceptiones quæ solummodo ad animam referuntur, sunt illæ quarum effectus sentiuntur quasi in anima ipsa, & quarum nulla vulgo cognoscitur causa proxima ad quam referri possint. Tales sunt sensus Lætitiæ, Iræ, & aliorum similium, qui aliquando excitantur in nobis per objecta quæ movent nervos nostros, & quandoque etiam per alias causas. Etsi autem omnes nostræ perceptiones, tam eæ quæ referuntur ad objecta quæ extra nos sunt, quam quæ referuntur ad diversos affectus nostri corporis, sint revera Passiones respectu nostræ animæ, cum hoc verbum in latiori significatione usurpatur; attamen id solet restringi ad eas demum connotandas quæ referuntur ad animam ipsam. Et has demum ultimas hic explicandas suscepi, sub nomine Affectuum vel Passionum animæ.

ARTICULUS XXVI.

Imaginationes, quæ solum pendent à motu fortuito spirituum, posse non minus veras Passiones esse, quam perceptiones quæ pendent à nervis.

SUperest hic notandum, omnes easdem res quas anima percipit opera nervorum, ipsi quoque posse repræsentari per cursum fortuitum spirituum, absque ulla alia differentia, nisi quod impressiones quæ veniunt in cerebrum per nervos, soleant magis vivæ & expressiores esse illis quas spiritus excitant; quod fecit ut dicerem in articulo 21 has esse instar umbræ & picturæ aliarum. Notandum etiam, quandoque evenire hanc picturam ita similem esse rei quam repræsentat, ut possit decipi quis ab ea quoad perceptiones quæ referuntur ad objecta quæ sunt extra nos, aut quoad eas, quæ referuntur ad quasdam partes nostri corporis; verum nulli deceptioni locum esse quoad passiones, quia tam propinquæ & intimæ animæ nostræ sunt, ut ei sit impossibile illas sentire, quin revera sint tales quales eas sentit. sic sæpe cum dormimus, imo quandoque vigilantes, nobis tam vehementer imaginamur quædam, ut putemus ea coram videre aut sentire in nostro corpore, quamvis ei nullo modo in-

 sint.

ſint. Verum etſi dormiamus ac ſomniemus, triſtes noſmetipſos vel commotos alia aliqua Paſſione ſentire non poſſumus, quin veriſſimum ſit animam in ſe habere hanc Paſſionem.

ARTICULUS XXVII.

Definitio Paſſionum animæ.

POſtquam ſic conſideratum fuit in quo Paſſiones animæ differant ab omnibus aliis ejus cogitationibus, mihi videtur eas in genere poſſe definiri, Perceptiones, aut ſenſus, aut commotiones animæ; quæ ad eam ſpeciatim referuntur, quæque producuntur, conſervantur & corroborantur per aliquem motum ſpirituum.

ARTICULUS XXVIII.

Explicatio primæ partis hujus definitionis.

POſſunt nominari *Perceptiones*, cum hoc vocabulum uſurpatur generalius ad ſignificandas omnes cogitationes quæ non ſunt actiones animæ aut volitiones: verum non cum adhibetur demum ad ſignificandas notiones evidentes. nam experientia docet eos qui magis à Paſſionibus ſuis agitantur, non melius illas noſſe quam alii ſuas, easque eſſe ex numero perceptionum quas arctum fœdus, quod inter animam & corpus eſt, reddit confuſas & obſcuras. Poſſunt quoque vocari *ſenſus* ſive *ſenſationes*, quia in anima recipiuntur eodem modo quo objecta ſenſuum externorum, nec aliter ab ea cognoſcuntur. Sed adhuc melius dici queunt *commotiones* animæ, non ſolum quia hoc nomen poteſt tribui omnibus mutationibus quæ in ipſa fiunt, id eſt omnibus diverſis cogitationibus quæ ipſi obveniunt, ſed ſpeciatim quia ex omnibus ſpeciebus cogitationum quas habere poteſt, nullæ aliæ eam adeo agitant & quatiunt ac iſtæ Paſſiones.

ARTICULUS XXIX.

Explicatio alterius partis.

ADdo eas ſpeciatim referri ad *animam*, ad illas diſtinguendum ab aliis ſenſationibus, quarum aliæ referuntur ad objecta externa, ut odores, ſoni, colores; aliæ ad noſtrum corpus, ut fames, ſitis, dolor. Addo quoque eas effici, nutriri, & corroborari per quendam motum ſpirituum,

tuum, ad eas distinguendas à nostris volitionibus, quæ nominari possunt commotiones animæ quæ ad illam referuntur, sed quæ ab ipsamet efficiuntur; sicut etiam ad explicandam earum ultimam & magis propinquam causam, quæ eas rursus distinguit ab aliis sensationibus.

ARTICULUS XXX.

Animam esse unitam omnibus corporis partibus conjunctim.

SEd ut hæc perfectius intelligantur, oportet scire, animam esse revera junctam toti corpori, nec posse proprie dici eam esse in quadam parte ejus, exclusive ad alias: quia id unum est, & quodammodo indivisibile ratione dispositionis suorum organorum, quæ omnia ita ad se mutuo referuntur, ut quodam ex illis oblato reddatur totum corpus mancum ac defectivum: & quoniam ipsa ejus naturæ est, quæ nullam relationem habet ad extensionem, vel dimensiones, aut alias proprietates materiæ ex qua corpus constat, sed solummodo ad totam compagem organorum ipsius: ut vel inde liquet, quod animæ dimidia vel tertia pars nullo modo concipi possit, aut quam extensionem occupet, & quod minor non fiat etiamsi resecetur aliqua pars corporis, sed ab eo integra separetur cum compages organorum ejus dissolvitur.

ARTICULUS XXXI.

Dari glandulam in cerebro, in qua anima suas functiones specialius quam in aliis partibus exerceat.

SCiendum quoque, quod, licet anima sit juncta toti corpori, in illo tamen sit quædam pars in qua exercet suas functiones specialius quam in cæteris omnibus. Et vulgo creditur, hanc partem esse cerebrum, aut forte cor; cerebrum, quia ad ipsum referuntur organa sensuum; & cor, quoniam tanquam in ipso Passiones sentiuntur. Sed rem accurate examinando, mihi videor evidenter cognovisse, partem eam corporis, in qua anima exercet immediate suas functiones, nullatenus esse cor, neque etiam totum cerebrum, sed solummodo maxime intimam partium ejus, quæ est certa quædam glandula admodum parva, sita in medio substantiæ ipsius, & ita suspensa supra canalem per quem spiritus cavitatum cerebri anteriorum communicationem habent cum spiritibus posterioris, ut minimi motus qui in illa fiunt multum possint ad mutandum cursum horum spirituum, & reciproce minimæ mutatio-

nes

nes quæ accidunt cursui spirituum multum inserviant mutandis motibus hujus glandulæ.

ARTICULUS XXXII.

Quomodo cognoscatur, hanc glandulam esse præcipuam animæ sedem.

RAtio quæ me movet ut credam, animam non posse habere in toto corpore alium aliquem locum præter hanc glandulam, ubi immediatè exerceat suas functiones, hæc est; quod considerem, alias omnes partes nostri cerebri duplices esse, prout etiam habemus duos oculos, duas manus, duas aures, & denique omnia organa nostrorum sensuum externorum sunt duplicia. Et quia non nisi unam & simplicem cogitationem unius rei eodem tempore habemus, necessariò oportet dari aliquem locum, in quo duæ Imagines, quæ à duobus oculis veniunt, aut duæ illæ aliæ impressiones, quæ ab unico objecto veniunt per duplicia organa aliorum sensuum, possint convenire in unum antequam ad animam perveniant, ne ipsi repræsentent duo objecta loco unius. Et facile concipere est, has imagines aut alias impressiones uniri in hac glandula, opera spirituum qui replent cavitates cerebri; sed nullus locus alius in corpore est in quo ita possint uniri, nisi quatenus in hac glandula unitæ fuerint.

ARTICULUS XXXIII.

Sedem affectuum non esse in corde.

QUoad sententiam eorum qui putant, animam recipere suas Passiones in corde, nulla ratione admitti potest; nam in eo demum fundatur quod Passiones in illo excitent quandam alterationem. Et facile est animadvertere, hanc alterationem non sentiri tanquam in corde, nisi opera nervuli, qui ex cerebro ad illud descendit; prout dolor sentitur quasi in pede opera nervorum pedis, & astra nobis apparent tanquam in cœlo, opera luminis sui & nervorum opticorum; ita ut magis necessarium non sit, animam nostram exercere immediate suas functiones in corde, eo quod in illo suas passiones sentit, quam, eam esse in cœlo ut ibi videat astra.

ARTICULUS XXXIV.

Quomodo anima & corpus agant in se invicem.

COncipiamus igitur hic, animam habere suam sedem principalem in glandula quæ est in medio cerebri, unde radios emittit per reliquum corpus, opera spirituum, nervorum & ipsiusmet sanguinis, qui particeps impressionum spirituum eos deferre potest per arterias ad omnia membra: & memores ejus quod supra dictum fuit de machina nostri corporis, nimirum quod tenuia filamenta nostrorum nervorum ita distribuantur per singulas ejus partes, ut occasione diversorum motuum, qui ibi excitantur ab objectis sensibilibus, aperiant varie poros cerebri; quod efficit ut spiritus animales qui continentur in cavitatibus illius, ingrediantur varie musculos; qua ratione possunt movere membra omnibus illis variis modis quibus moveri possunt; quin etiam quod aliæ omnes causæ quæ possunt diversimodè movere spiritus, sufficiant ad eos deducendos in varios musculos. Addamus hic, glandulam illam quæ est præcipua sedes animæ, ita suspensam esse inter cavitates quæ continent hos spiritus, ut possit moveri ab illis tot variis modis quot sunt diversitates sensibiles in objectis: sed etiam posse varie moveri ab anima, quæ talis est naturæ, ut in se tot varias impressiones recipiat, id est tot habeat varias perceptiones, quot accidunt varii motus in hac glande: prout etiam reciproce machina corporis ita composita est, ut hæc glans, ex eo solum quod varie movetur ab anima, aut qualicunque alia causa, impellat spiritus qui illam ambiunt versus poros cerebri, qui eos deducunt per nervos in musculos; qua ratione efficit ut illi membra moveant.

ARTICULUS XXXV.

Exemplum modi quo impressiones objectorum sese uniunt in glande quæ est in medio cerebri.

SIc exempli gratia, si videamus aliquod animal ad nos venire, lumen reflexum ab ejus corpore pingit duas illius imagines, singulas in singulis nostris oculis; & hæ duæ imagines efformant duas alias opera nervorum opticorum in superficie interiori cerebri, quæ spectat ejus concavitates; tum inde opera spirituum quibus hæ cavitates plenæ sunt, hæ imagines ita radios suos emittunt versus glandulam quam hi spiritus ambiunt, ut motus qui quodlibet punctum componit unius harum imaginum, tendat versus idem punctum glandis, versus quod tendit motus

qui format punctum alterius imaginis, qui repræsentat eamdem partem hujus animalis; qua ratione ambæ imagines quæ sunt in cerebro, unicam duntaxat componunt super glandem, quæ agens immediate in animam, ostendit ipsi figuram hujus animalis.

ARTICULUS XXXVI.

Exemplum modi quo Passiones excitantur in anima.

ET præterea si hæc figura sit valde inusitata & horrenda, id est, si multum similitudinis habeat cum rebus quæ ante fuerunt noxiæ corpori, excitat in anima Passionem Metus, & consequenter Audaciæ vel Terroris & Pavoris, secundum varium temperamentum corporis aut robur animæ, & prout quisque antea sese munierit defensione vel fuga contra res noxias, quarum præsens impressio similitudinem refert. Nam id reddit cerebrum ita dispositum in quibusdam hominibus, ut spiritus reflexi ab imagine sic formata super glandem, inde sese conferant partim in nervos illos qui inserviunt vertendo tergo & movendis cruribus ad fugam capessendam, & partim in eos qui dilatant aut contrahunt ita orificia cordis, aut qui agitant ita alias partes ex quibus sanguis ad ipsum mittitur, ut hic sanguis, rarefactus alio modo quam solet, mittat spiritus ad cerebrum qui apti sunt nutriendæ & fovendæ Passioni Terroris; id est qui idonei sunt ad apertos tenendos, aut ad aperiendum rursus poros cerebri, qui illos deducunt in eosdem nervos. Nam eo ipso quod hi spiritus ingrediuntur hos poros, excitant specialem motum in hac glande, qui à natura ad id institutus est, ut anima hanc Passionem sentiat. Et quia hi pori referuntur præcipue ad nervulos qui inserviunt dilatandis vel contrahendis orificiis cordis, inde fit ut eam anima sentiat præcipue, tanquam in corde.

ARTICULUS XXXVII.

Quomodo appareat, eas omnes effici à quodam motu spirituum.

ET quia simile quippiam accidit in omnibus aliis Passionibus, nimirum quod principaliter oriantur à spiritibus contentis in cavitatibus cerebri, quatenus cursum suum dirigunt versus nervos, qui inserviunt dilatationi vel contractioni orificiorum cordis, aut impellendo varie ad ipsum sanguini qui in aliis partibus est, aut quocunque alio modo fovendæ eidem Passioni; hinc clare intelligi potest, quare superius posuerim in illarum definitione, eas produci per motum aliquem specialem spirituum.

AR-

ARTICULUS XXXVIII.

Exemplum motuum corporis qui comitantur Passiones, & ab animâ non pendent.

CÆterum eodem modo quo cursus quem capiunt hi spiritus versus nervos cordis, sufficit ad dandum motum glandulæ; per quem Terror animæ inducitur; sic etiam per id solum, quod quidam spiritus eodem tempore tendunt versus nervos, qui inserviunt movendis cruribus ad fugiendum, efficiunt alium motum in eadem glande, cujus ope anima sentit & percipit hanc fugam, quæ hoc modo excitari potest in corpore, per solam dispositionem organorum ejus absque ulla ope animæ.

ARTICULUS XXXIX.

Quomodo eadem causa possit excitare diversas Passiones in variis hominibus.

EAdem impressio quam præsentia objecti terribilis efficit in glande, & quæ inducit Terrorem in quibusdam hominibus, potest excitare in aliis Animositatem & audaciam: cujus rei ratio hæc est, quod omnia cerebra non sint disposita eodem modo, & quod idem motus glandis, qui in quibusdam excitat terrorem, efficiat in aliis ut spiritus subeant poros cerebri, qui eos deducant partim in nervos qui inserviunt manibus movendis ad sese tuendum, & partim in illos qui agitant & impellunt sanguinem versus cor, eo modo qui requiritur ad producendos spiritus aptos continuandæ huic sui defensioni, & retinendæ illius voluntati.

ARTICULUS XL.

Quis sit præcipuus effectus Passionum.

ETenim observandum, præcipuum effectum in hominibus omnium Passionum esse, quod incitent & disponant eorum animas ad volendum ea ad quæ illæ corpora eorum præparant: ita ut sensus terroris eam ad voluntatem fugiendi incitet, audaciæ vero ad voluntatem certandi, & sic de aliis.

ARTICULUS XLI.

Quæ sit potentia animæ respectu corporis.

SEd voluntas adeo libera est sua natura, ut nunquam possit cogi; & ex duabus speciebus cogitationum quas in anima distinxi, quarum

aliæ sunt ejus actiones, nimirum ejus voluntates, aliæ sunt passiones, sumendo illud vocabulum in latiori illa significatione quæ complectitur omnia perceptionum genera; primæ sunt absolute in illus potestate, nec possunt nisi indirecte mutari à corpore; ut è contrario ultimæ absolutè pendent ab actionibus quæ eas producunt, nec possunt aliter quam indirecte mutari ab anima, nisi cum ipsamet earum causa est: & omnis actio animæ in hoc consistit, quod eo ipso solo quod vult aliquid, efficiat ut glandula cui arctissime juncta est, se moveat modo convenienti ad producendum effectum qui huic voluntati respondeat.

Articulus XLII.

Quomodo reperiamus in memoria ea quorum reminisci volumus.

SIc cum anima vult recordari alicujus rei, hæc voluntas efficit ut glans sese inclinans successive horsum & illorsum, impellat spiritus ad varias partes cerebri, usque dum invenerint eam in qua sunt vestigia quæ reliquit objectum cujus volumus recordari. Nam illa vestigia nihil aliud sunt quam quod pori cerebri, per quos spiritus antea ceperunt suum cursum, propter præsentiam hujus objecti acquisiverint eo pacto facilitatem majorem quam alii, sese rursus aperiendi eodem modo spiritibus qui ad se veniunt: adeo ut hi spiritus, reperientes illos poros, eos facilius subeant quam alios: qua ratione excitant motum specialem in glande, quæ repræsentat animæ idem objectum, & ipsi indicat, idem illud esse cujus recordari volebat.

Articulus XLIII.

Quomodo anima possit imaginari, attendere, & movere corpus.

SIc cum imaginari volumus aliquid quod nunquam vidimus, hæc voluntas vim habet movendi glandem modo convenienti ad impellendos spiritus versus eos poros cerebri quorum apertione hoc potest repræsentari. Sic cum quis suam attentionem sistere vult in consideratione unius objecti per aliquod tempus, hæc voluntas per illud tempus retinet glandem inclinatam in eandem partem. Sic denique cum incedere volumus, aut alio modo movere nostrum corpus, hæc voluntas efficit ut glans impellat spiritus ad musculos qui huic rei inserviunt.

ARTICULUS XLIV.

Unamquamque voluntatem naturaliter junctam esse cuidam motui glandis, sed vel industria vel habitu eam aliis posse jungi.

ATtamen non semper voluntas excitandi in nobis aliquem motum, aut alium quendam effectum, efficere potest ut eum excitemus; sed mutatio in eo contingit prout natura vel habitus varie unicuique cogitationi unumquemque motum glandis conjunxerint. Sic, exempli gratia, si quis velit disponere oculos suos ad intuendum objectum remotissimum, hæc voluntas efficit ut pupilla se dilatet; & si velit eos disponere ad intuendum objectum valde propinquum, hæc voluntas facit ut se contrahat: sed si solum cogitetur de pupilla dilatanda, nihil proderit ejus rei habere voluntatem; nec enim ideo dilatabitur, quia natura non junxit motum glandis, qui inservit impellendis spiritibus versus nervum opticum modo convenienti dilatandæ vel contrahendæ pupillæ, cum voluntate eam dilatandi vel contrahendi, sed demum cum voluntate intuendi objecta remota vel proxima. Et cum inter loquendum solum cogitamus de sensu illius rei quam dicere volumus, id facit ut moveamus linguam & labra longe celerius & melius quam si cogitaremus ea movere omnibus modis requisitus ad proferenda eadem verba. Quia habitus quem acquisivimus cum disceremus loqui, effecit ut junxerimus actionem animæ, quæ opera glandis potest movere linguam & labia, cum significatione verborum quæ ex his motibus sequuntur, potius quam cum motibus ipsis.

ARTICULUS XLV.

Quæ animæ sit potestas respectu Passionum suarum.

PAssiones nostræ nequeunt etiam directè excitari vel auferri per actionem nostræ voluntatis, sed demum indirecte per repræsentationem rerum quæ solent jungi passionibus quas habere volumus, & quæ contrariæ sunt iis quas volumus rejicere. Sic ad excitandam in se audaciam, & metum auferendum, non sufficit ejus rei habere voluntatem; sed incumbendum est considerationi rationum, objectorum, aut exemplorum, quæ persuadent, periculum non esse magnum; plus semper securitatis esse in defensione quàm in fuga; gloriam & gaudium oriri ex victoria, ex fuga vero nihil præter ægritudinem & pudorem, ac similia.

ARTICULUS XLVI.

Quid impediat quominus anima possit omnino de suis Passionibus statuere.

ET sane datur ratio specialis quæ impedit quominus anima possit cito mutare vel sistere suas Passiones, propter quam supra posui in earum definitione, quod non solum producerentur, sed etiam conservarentur & confirmarentur ab aliquo motu speciali spirituum: hæc vero ratio est, quod fere semper eas comitetur aliqua commotio quæ fit in corde, & per consequens etiam in toto sanguine & spiritibus; ita ut donec cesset hæc commotio, præsentes nostræ cogitationi maneant,eodem modo quo objecta sensibilia illi præsentia sunt, dum agunt in organa nostrorum sensuum. Et quemadmodum anima, cum valde attenta est cuidam alteri rei, potest se cohibere ab audiendo parvo strepitu, aut parvo dolore sentiendô,sed non potest pari ratione efficere quin audiat tonitru, vel sentiat ignem qui comburit manum; sic facile potest superare minores passiones, sed non vehementiores vel fortiores, nisi postquam commotio sanguinis & spirituum sedata fuerit. Id quod voluntas ad summum facere potest,dum viget hæc commotio,est non consentire illius effectibus, & cohibere plurimos ex motibus ad quos disponit corpus: exempli gratia, si ira efficiat ut manus erigatur ad percutiendum, voluntas ordinario eam continere potest; si metus incitet crura ad fugam capessendam illa sistere voluntas potest; & sic de aliis.

ARTICULUS XLVII.

In quo consistant conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem & superiorem animæ.

NEc in alio quam in repugnantia, quæ est inter motus quos corpus per suos spiritus,& anima per suam voluntatem,simul excitare annituntur in glande, consistunt omnes conflictus quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem animæ, quæ sensitiva nominatur, & superiorem quæ rationalis est, aut inter appetitus naturales & voluntatem. Nobis enim non nisi una inest anima, quæ in se nullam varietatem partium habet: eadem quæ sensitiva est, est etiam rationalis, & omnes ejus appetitus volitiones sunt. Error per quem ei imponuntur quasi in scena diversæ personæ, quæ fere semper sibi mutuo contrariæ sint, inde solum

ſolum proceſſit, quod non bene diſtinctæ fuerint ejus functiones à functionibus corporis, cui ſoli tribuendum eſt id omne quod in nobis poteſt obſervari repugnare noſtræ rationi: adeo ut nulla hic alia lucta ſit, niſi quod, cum glandula quæ eſt in medio cerebri, poſſit impelli ex una parte ab anima, & ex alia à ſpiritibus animalibus, qui nil niſi corpora ſunt, ut ſupra dixi, ſæpe eveniat ut hæ duæ impulſiones ſint contrariæ, & ut fortior impediat effectum alterius. Poſſunt autem diſtingui duæ ſpecies motuum excitatorum à ſpiritibus in glande; alii repræſentant animæ objecta quæ movent ſenſus, aut impreſſiones quæ reperiuntur in cerebro, & nulla vi utuntur in ejus voluntatem; alii vero utuntur, nimirum illi qui efficiunt paſſiones vel motus corporis qui eas comitantur. Et quoad primos, etſi impediant actiones animæ, aut impediantur ab illis, attamen quia non directe contrarii ſunt, nulla in illis obſervatur lucta; ſed demum inter ultimos & voluntates quæ illis repugnant: exempli gratia, inter conatum per quem ſpiritus impellunt glandem ad inducendum animæ cupiditatem cujuſdam rei, & illum per quem anima eam repellit voluntate qua vult eandem rem fugere: & id præcipue hanc luctam demonſtrat, quod cum voluntas non habeat poteſtatem directe excitandi paſſiones, ut jam dictum fuit, cogatur uti arte, & ſeſe applicare ſucceſſive conſiderationi variarum rerum: unde ſi accidat, aliquam ex illis habere vim mutandi ad momentum curſum ſpirituum, contingere poteſt, ut quæ ſequitur ea vi careat, & curſum ſuum illico reſumant, quia diſpoſitio quæ præceſſit in nervis, in corde, & in ſanguine, non eſt mutata; quo fit ut anima eodem ferme tempore ſe impelli ſentiat ad eandem rem apperendam & fugiendam. Et inde ſumpta fuit occaſio imaginandi in illa duas potentias quæ inter ſe pugnent. Attamen poteſt adhuc quidam conflictus concipi, in eo, quod ſæpe eadem cauſa, quæ excitat in anima aliquam Paſſionem, excitet etiam quoſdam motus in corpore, ad quos anima nihil confert, & quos ſiſtit aut ſiſtere conatur quamprimum eos obſervat. Ut experientia conſtat, cum id quod excitat metum, efficit quoque ut ſpiritus ingrediantur muſculos qui inſerviunt movendis cruribus ad fugiendum, & ut voluntas audaciæ exercendæ eos ſiſtat.

Articulus XLVIII.

In quo cognoscatur robur vel imbecillitas animarum & quodnam infirmiorum sit vitium.

Ex eventu autem horum conflictuum quisque potest cognoscere robur aut debilitatem suæ animæ: nam illi in quibus naturaliter voluntas facilius potest vincere Passiones, & sistere motus corporis qui eas comitantur, proculdubio habent animas fortiores: sed nonnulli sunt qui nunquam possunt explorare suas vires, quia nunquam pugnare faciunt suam voluntatem propriis armis, sed solum iis quæ ipsi præbent aliqui affectus ad resistendum quibusdam aliis. Mihi propria ejus arma dicuntur, Judicia firma & determinata de cognitione boni & mali, secundum quæ decrevit actiones vitæ suæ dirigere. Et animæ omnium maxime imbecilles sunt, quarum voluntas non ita se determinat ad sequenda certa quædam Judicia, sed se patitur semper abduci à præsentibus affectibus; qui cum persæpe sibi mutuo contrarii sint, eam per vices in partes suas trahunt, & ipsa utentes ad ipsammet debellandam, in deploratissimo statu animam constituunt. Sic cum Metus repræsentat mortem ut summum malum, & quod vitari non potest nisi fuga, si ambitio ab alia parte repræsentet infamiam hujus fugæ, ut malum pejus morte; hi duo affectus agitant varie voluntatem, quæ obtemperans modo huic, modo illi, sibi ipsi perpetuo repugnat, & sic animam servam & miserrimam reddit.

Articulus XLIX.

Animæ vim non sufficere absque cognitione veritatis.

Verum est paucos dari homines tam imbecilles & hæsitabundos, ut nihil velint nisi quod sua præsens passio ipsis dictat: plurimi habent judicia determinata, secundum quæ componunt partem suarum actionum. Et quamvis sæpe hæc judicia sint falsa, imo innitantur quibusdam passionibus, à quibus voluntas antea passa est se vinci aut seduci, attamen quoniam ea sequi pergit, etiam cum abest Passio quæ illa produxit, considerari possunt ut propria illius arma, & cogitari, animas robustiores vel imbecilliores esse, prout possunt plus vel minus hæc judicia sequi, & resistere passionibus præsentibus quæ illis contrariæ sunt. Verumtamen magna differentia est inter decreta quæ procedunt ex fal-

sa

ſa quadam opinione, & ea quæ nonniſi cognitione veritatis nituntur: quia ultima hæc ſequentes nunquam procul dubio iſtius conſilii pœnitentia vel dolor ſubibit, cum è contrario ſemper pœnitentia ſequatur priora, poſtquam eorum error retectus eſt.

ARTICULUS L.

Nullam tam imbecillem eſſe animam, quæ non poſſit cum bene dirigitur acquirere poteſtatem abſolutam in ſuas Paſſiones.

PRodeſt vero hic ſcire, quod ut jam ſupra dictum fuit, etſi unusquisque motus glandulæ videatur connexus eſſe per naturam ſingulis ex noſtris cogitationibus ab initio noſtræ vitæ, aliis tamen per habitum jungi poſſit: ut experientia oſtendit in verbis quæ excitant motus in glande, quæ ſecundum inſtitutionem naturæ nihil animæ repræſentant præter ſuum ſonum cum voce proferuntur, aut figuram ſuarum literarum cum ſcribuntur,& quæ tamen per habitum qui fuit acquiſitus cogitando de eo quod ſignificant, poſtquam auditus fuerit eorum ſonus, aut eorum literæ inſpectæ; ſolent efficere ut concipiatur hæc ſignificatio potius quam figura literarum aut ſonus ſyllabarum. Prodeſt etiam ſcire, quod etſi motus tam glandis quam ſpirituum & cerebri, qui repræſentant animæ certa quædam objecta, ſint naturaliter juncti cum iis qui excitant in illa quaſdam Paſſiones, poſſint tamen per habitum inde ſeparari, & jungi aliis valde differentibus; imo quod hic habitus poſſit acquiri per unicam actionem, nec longum uſum poſtulet. Sic cum reperitur ex inopinato res quædam valde ſordida in cibo qui magno cum appetitu comedebatur, inopinatus ille caſus ita poteſt mutare diſpoſitionem cerebri ut poſtea nequeat videri talis cibus niſi cum horrore, cum antea comederetur cum delectatione. Quin idem in beſtiis poteſt obſervari: nam etſi ratione careant & forte omni cogitatione, omnes tamen motus ſpirituum & glandis qui excitant in nobis Paſſiones,in illis quoque ſunt, & inſerviunt conſervandis & confirmandis, non ut in nobis, Affectibus, ſed motibus nervorum & muſculorum qui eos comitari ſolent. Sic cum canis videt perdicem, naturaliter fertur ut in eam incurrat; & cum audit ſclopetum diſplodi, ille ſtrepitus naturaliter eum ad fugam incitat; attamen ordinario ita inſtituuntur canes venatici, ut viſa perdice ſubſiſtant, & ad diſploſionis ſtrepitum quem poſtea audiunt, ad eam currant. Hæc autem ſcire refert, ut quisque contendat regere ſuos Affectus: nam cum haud ita magna induſtria mutari poſſint

motus cerebri in animalibus ratione destitutis evidens est, id melius in hominibus posse fieri, & eos ipsos qui imbecilliores animos habent posse acquirere imperium absolutissimum in omnes suas Passiones, si sat industriæ adhiberetur ad eos instituendos & dirigendos.

PASSIONES ANIMÆ;

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, & explicatio sex Primitivarum.

Articulus LI.

Quænam sint primæ Passionum causæ.

Onstat ex superioribus, ultimam & proximam causam Passionum animæ non aliam esse quam agitationem qua spiritus movent glandulam quæ est in medio cerebri. Verum id non sufficit eis à se mutuo distinguendis: inquirendum in earum origines, & examinandæ sunt primæ illarum causæ. Quamvis autem quandoque possint effici ab actione animæ se determinantis ad hæc vel illa objecta concipienda; quin etiam solo corporis temperamento, aut impressionibus quæ casu occurrunt in cerebro; ut accidit cum nos ita vel tristes vel lætos sentimus, ut causam hujus tristitiæ aut lætitiæ nequeamus assignare: apparet tamen ex prædictis, easdem omnes posse excitari ab objectis quæ movent sensus, & hæc objecta esse earum causas frequentiores & magis principales. Unde sequitur quod ad eas omnes reperiendas sufficiat considerare omnes effectus horum objectorum.

Articulus LII.

Quinam sit earum usus & quomodo enumerari possint.

Ad hæc observo, objecta quæ movent sensus, non excitare in nobis varios Affectus ratione omnium varietatum quas habent, sed solum

lum ratione variorum modorum quibus nobis vel prodesse vel nocere, aut in genere ad nos spectare possunt: & usum omnium Passionum in eo solo consistere, quod disponant animam ad res eas expetendas, quas natura nobis dictat esse utiles, & persistendum in ea voluntate; prout etiam eadem agitatio spirituum, quæ solet eas producere, disponit corpus ad motus qui inserviunt earundem rerum executioni. Ideo qui illas enumeraturus est, debet duntaxat ordine examinare quot variis modis, qui ad nos spectent possint nostri sensus moveri à suis objectis. Hic igitur enumerabo præcipuas Passiones, secundum ordinem quo ita possunt reperiri.

Ordo & enumeratio Passionum.

ARTICULUS LIII.

Admiratio.

QUamprimum nobis occurrit aliquod insolitum objectum, & quod novum esse judicamus, aut valde differens ab eo quod antea noveramus, vel supponebamus esse debere, id efficit ut illud admiremur & eo percellamur. Et quia hoc contingere potest antequam ullo modo cognoscamus num illud objectum sit nobis conveniens nec ne, *Admiratio* mihi videtur esse prima omnium Passionum. Nec habet contrarium; quia si objectum quod sese offert, nihil in se habeat insoliti, eo nullo modo commovemur, & illud absque Passione consideramus.

ARTICULUS LIV.

Existimatio & Contemptus, Generositas aut Superbia, & Humilitas aut Abjectio.

ADmirationi juncta est *Existimatio* vel *Contemptus*, prout vel magnitudinem vel parvitatem objecti admiramur: eodemque modo possumus nosmet ipsos vel existimare vel contemnere: unde oriuntur Passiones, & consequenter Habitus *Magnanimitatis* aut *Superbiæ*, & *Humilitatis* vel *Abjectionis*.

Articulus LV.

Veneratio & Despectus.

VErum cum magni facimus vel parvi facimus alia objecta, quæ consideramus ut liberas causas capaces bene vel male agendi, ab æstimatione procedit *Veneratio*, & à simplici parvi æstimatione *Despectus.*

Articulus LVI.

Amor & Odium.

OMnes autem præcedentes Passiones possunt ita in nobis excitari, ut nullo modo deprehendamus utrum objectum, quod eas excitat, bonum sit vel malum. Verum cum aliquid ut bonum respectu nostri, id est ut nobis conveniens, nobis repræsentatur, id sui *Amorem* excitat; & cum nobis offertur ut malum aut noxium, id nos stimulat ad *Odium.*

Articulus LVII.

Cupiditas.

AB eadem consideratione boni & mali nascuntur cæteræ Passiones; sed eas in ordinem redacturus distinguo tempora, & considerans eas multo magis nos ferre in futuri, quam præsentis vel præteriti considerationem, ordior à *Cupiditate.* Non solum enim cum appetitur acquisitio boni quod adhuc abest, aut evitatio mali quod judicatur evenire posse, verum etiam cum solum exoptatur conservatio cujusdam boni aut absentia cujusdam mali, quo demum extendi hæc Passio potest, liquet, eam semper futurum respicere.

Articulus LVIII.

Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Desperatio.

SUfficit cogitare, acquisitionem boni vel fugam mali possibilem esse, ut illius cupiditas excitetur; sed cum præterea consideratur num facile vel difficile sit, rem cupitam obtinere, id quod nobis magnam rei consequendæ facilitatem repræsentat, excitat *Spem*; & id quod ejusdem potiundæ difficultatem repræsentat excitat *Timorem*, cujus *Zelotypia* species est. Et cum spes summa est, mutat naturam, & vocatur *Securitas*, sive *Fiducia*; prout è contrario extremus metus fit *Desperatio.*

A r-

ARTICULUS LIX.

Animi fluctuatio, Animositas, Audacia, Æmulatio, Pusillanimitas, & Consternatio.

ATque sic possumus sperare & metuere, licet eventus rei expectatæ à nobis nullo modo pendeat; verum ubi offertur ut pendens à nobis, difficultas subesse potest in electione mediorum aut in execucione. A prima procedit *Animi fluctuatio*, qua disponimur ad deliberandum & consultandum: ultimæ sese opponit *Animositas* aut *Audacia*, cujus *Æmulatio* species est. Et *Pusillanimitas* contraria Animositati est, sicut *Terror* aut *Consternatio* Audaciæ.

ARTICULUS LX.

Synteresis.

UBi vero quis se determinaverit ad quampiam actionem, nondum Animi fluctuatione sive hæsitatione deposita, id producit *Synteresin* sive conscientiæ *morsum*, qui non respicit futurum ut affectus præcedentes, sed præsens aut præteritum.

ARTICULUS LXI.

Gaudium & Tristitia.

ET consideratio præsentis boni excitat in nobis *Gaudium*; præsentis mali, *Tristitiam*; cum bonum vel malum nobis proponitur ceu ad nos spectans.

ARTICULUS LXII.

Irrisio, Invidia, Commiseratio.

SEd cum nobis proponitur ut pertinens ad alios homines, eos dignos vel indignos illius existimare possumus: ubi digni illius à nobis reputantur, id nullam in nobis aliam passionem præter Lætitiam excitat, quatenus nobis volupe est videre res evenire ut convenit: solummodo cum hac differentia, quod Lætitia quæ venit ex bono seria sit; eam vero quæ venit ex malo comitetur irrisio. Sed si eos indignos alterutrius existimaverimus, bonum excitat *Invidiam*, & malum *Commiserationem*,

quæ ſunt ſpecies Triſtitiæ. Quin etiam obſervandum, eaſdem Paſſiones quæ referuntur ad bona vel mala præſentia, poſſe ſæpe etiam referri ad futura, quatenus præconcepta opinio de eorum futuritione illa repræſentat ut præſentia.

ARTICULUS LXIII.

Acquieſcentia in ſe ipſo, & Pœnitentia.

POſſumus quoque conſiderare cauſam boni aut mali, tam præſentis quam præteriti. Et bonum quod à nobis ipſis præſtitum fuit, dat nobis acquieſcentiam interiorem, quæ omnium aliarum Paſſionum dulciſſima eſt; cum è contrario malum excitet *Pœnitentiam*, quæ omnium amariſſima eſt.

ARTICULUS LXIV.

Favor & Gratitudo.

SEd bonum quod præſtitum fuit ab aliis, efficit ut illos *Favore* proſequamur, quamvis id nobis factum non ſit: at ſi nobis, favori jungimus *Grati* animi officium.

ARTICULUS LXV.

Indignatio & Ira.

SImili ratione malum ab aliis patratum, cum ad nos non refertur, efficit ſolum ut illis *Indignemur*; ſed cum refertur ad nos, movet etiam *Iram.*

ARTICULUS LXVI.

Gloria & Pudor.

BOnum inſuper quod eſt vel quod fuit in nobis, ſi referatur ad opinionem quam alii de eo concipere poſſunt, excitat in nobis *Gloriam*, & malum *Pudorem.*

ARTICULUS LXVII.

Faſtidium, Deſiderium, & Hilaritas.

ET quandoque duratio boni gignit *Satietatem* ſive *Faſtidium*, cum mali duratio minuat *Triſtitiam.* Denique ex bono præterito naſci-

tur

tur *Desiderium*, quod species Tristitiæ est, & ex malo præterito *Hilaritas* quæ est species Lætitiæ.

ARTICULUS LXVIII.

Cur hæc enumeratio Passionum differat ab ea quæ vulgo recepta est.

ECce ordo qui mihi videtur optimus enumerandis Passionibus; in quo non nescio me recedere ab opinione eorum omnium qui de illis antehac scripserunt; sed non absque sontica causa: nam derivant suam enumerationem ex eo quod distinguunt in parte sensitiva animæ duos appetitus, quorum unum vocant *Concupiscibilem*, alterum *Irascibilem*. Et quoniam nullam in anima agnosco distinctionem partium, ut supra dixi, id mihi videtur nihil aliud significare quam quod habeat duas facultates, unam concupiscendi, alteram irascendi: sed cum similiter habeat facultates admirandi, amandi, sperandi, metuendi, atque sic in se recipiendi singulos alios Affectus, aut ea agendi ad quæ hi Affectus eam impellunt, non video cur voluerint eas omnes referre ad Concupiscentiam vel Iram. Adde quod eorum enumeratio non comprehendit omnes præcipuas Passiones, ut hanc meam credo facere. De præcipuis solum loquor, quia plures aliæ specialiores adhuc possent distingui, & earum numerus indefinitus est.

ARTICULUS LXIX.

Non dari nisi sex Primitivas Passiones.

VErum numerus simplicium & primitivarum non est adeo magnus. Si enim percurramus eas omnes quas enumeravi, facile poterit observari, sex tantum tales esse, nimirum Admirationem, Amorem, Odium, Cupiditatem, Lætitiam & Mœrorem; & cæteras omnes componi ex quibusdam harum sex, aut earum esse species. Idcirco ne earum multitudo intricet Lectores, tractabo hic separatim de his sex Primitivis, & postea ostendam quomodo cæteræ omnes ab illis originem trahant.

A R-

Articulus LXX.

De Admiratione.

Ejus definitio & causa.

ADmiratio est subitanea animæ occupatio, qua fertur in considerationem attentam objectorum quæ ipsi videntur rara & extraordinaria. Sic autem primum producitur ab impressione quæ extat in cerebro, quæque repræsentat objectum ut rarum, & per consequens dignum maxima consideratione; tum deinde per motum spirituum qui dispositi sunt ab hac impressione, ut magna vi tendant versus locum cerebri in quo est, ad eam ibi corroborandam & conservandam; prout quoque ab ipsa disponuntur ad transeundum inde in musculos, qui inserviunt retinendis organis sensuum in eodem situ in quo sunt, ut ab illis insuper conservetur, si modo per illos formata fuerit.

Articulus LXXI.

Nullam mutationem accidere in corde vel in sanguine in hac Passione.

ET huic Passioni hoc speciatim convenit, quod observari nequeat, ullam mutationem in corde & in sanguine, ut in aliis affectibus evenit, eam comitari. Cujus rei ratio est, quod cum non habeat bonum vel malum pro objecto, sed solummodo cognitionem rei quam miramur, nullam etiam relationem habeat cum corde & sanguine, à quibus pendet omne bonum corporis, sed solummodo cum cerebro, in quo sunt organa sensuum quæ inserviunt huic cognitioni.

Articulus LXXII.

In quo consistat vis Admirationis.

ID quod non impedit quominus magnam vim habeat, propter repentinam occupationem, id est, adventum subitaneum & inopinatum impressionis qui mutat motum spirituum: quæ occupatio repentina, propria & specialis est huic Passioni; adeo ut, cum in aliis reperitur, quemadmodum solet reperiri fere in omnibus, & eas augere, id ideo eveniat quod illis Admiratio juncta sit. Ejus autem vis pendet ex duabus rebus,

rebus, nimirum novitate, & quod motus quem efficit sit ab initio ἐν ἀκμῇ, seu omne suum robur habeat. Nam certum est, talem motum efficaciorem esse iis qui, cum primo debiles sint, nec crescant nisi paulatim, possunt facile averti: certum quoque est, objecta sensuum quæ sunt nova, tangere cerebrum in quibusdam partibus, in quibus tangi non solet; quæ partes teneriores cùm sint aut minùs firmæ iis quas agitatio frequens induravit, id auget effectus motuum quos ibi excitant. Quod incredibile nemini videbitur, si consideretur, parem esse rationem, quæ facit ut cum plantæ nostrorum pedum assuetæ sint tactui satis aspero, ob gravitatem corporis quod portant, parum sentiamus hunc tactum cum incedimus, cum è contrario alius longe mollior & lenior quo titillantur, nobis ferme intolerabilis sit, ideo solum quia nobis ordinarius non est.

ARTICULUS LXXIII.

Quid sit stupor.

ET hæc Occupatio repentina tantum potest ad efficiendum, ut spiritus, qui sunt in cavitatibus cerebri, suos cursus capiant versus locum in quo est impressio objecti quod miramur, ut eos omnes quandoque eo impellat, & efficiat ut adeo sint occupati in conservanda hac impressione, ut alii nulli inde in musculos transeant, aut ullo modo deflectant à primis vestigiis quæ sequuti sunt in cerebro: unde fit ut totum corpus immobile maneat instar statuæ, & nonnisi prima quæ se obtulerat objecti facies possit observari, neque per consequens acquiri specialior ejus cognitio. Atque istud est quod vulgo dicitur *stupere* vel *attonitum esse:* estque *Stupor* excessus Admirationis, qui nunquam nisi malus esse potest.

ARTICULUS LXXIV.

Cui usui inserviant omnes Passiones, & cui noceant.

FAcile autem est cognoscere ex iis quæ supra dicta fuerunt, utilitatem omnium Passionum in eo demum consistere, quod confirment & perseverare faciant in anima cogitationes quas ei bonum est conservare, & quæ alioquin facile possent obliterari: prout etiam omne malum quod efficere possunt in eo situm est, quod confirment & conservent has cogitationes plus quam expedit, aut alias confirment & conservent quibus immanere bonum non est.

ARTICULUS LXXV.

Ad quid specialiter inserviat Admiratio.

AC speciatim de Admiratione potest dici, eam esse utilem in eo quod efficit ut discamus & retineamus in memoria nostra ea quæ antea ignoravimus. Nihil enim miramur nisi quod nobis videtur rarum & extraordinarium. Et nihil nobis tale potest videri nisi quia id ignoravimus, aut etiam quia differt ab iis quæ scivimus: nam ex hac differentia fit ut extraordinarium dicatur. Quamvis autem id quod antea nobis ignotum erat, se recenter offerat nostro Intellectui, aut nostris sensibus, non ideo tamen illud in nostra memoria retinemus, nisi Idea quam ejus habemus corroboretur in nostro cerebro per aliquam Passionem, aut etiam per applicationem nostri Intellectus, quem voluntas nostra determinat ad attentionem & reflexionem specialem. Et aliæ Passiones eo facere possunt, ut ea observentur quæ apparent bona vel mala; sed sola illa admiramur quæ rara videntur. Quare videmus, eos, qui nulla inclinatione naturali ad hanc Passionem feruntur, vulgo valde indoctos esse.

ARTICULUS LXXVI.

In qua illa nocere possit. Et quomodo ejus defectus possit suppleri, & corrigi excessus.

SEd sæpius evenit ut potius nimis miremur & percellamur, iis rebus observatis quæ vel nullam vel fere nullam considerationem merentur, quam ut non satis admiremur: quod sane omnino potest auferre aut pervertere usum rationis. Idcirco etsi prosit, natum esse cum aliqua inclinatione ad hanc Passionem, quod sic disponamur ad acquisitionem scientiarum, debemus tamen postmodum conari eam excutere quantum in nobis est. Nam facile est supplere ejus defectum per reflexionem & attentionem specialem, ad quam voluntas nostra semper potest obligare intellectum nostrum, cum judicamus rem quæ sese offert id exigere. Sed nullum aliud remedium est prævertendæ nimiæ admirationi, quam acquirere cognitionem plurimarum rerum, & sese exercere in Theoria omnium earum quæ rariores & magis insuetæ possunt videri.

ARTICULUS LXXVII.

Quod nec stupidiores, nec doctiores, in Admirationem magis ferantur.

CÆterum etsi soli hebetes & stupidi non ferantur naturaliter in Admirationem, non inde sequitur, sapientiores in eam procliviores esse: sed id maxime iis contingit, qui etsi ingenio non sint destituti, non tamen magnifice nimis de sua eruditione sentiunt.

ARTICULUS LXXVIII.

Ejus excessum posse abire in Habitum, ubi ejus correctio negligitur.

ETsi vero hæc Passio videatur usu minui, quia quo plura occurrunt rara quæ miremur, eo magis assuescimus desinere ea mirari, & cogitare cætera omnia quæ postmodum offerri possunt esse vulgaria; attamen cum excedit, & efficit ut sistatur attentio in sola prima imagine objectorum quæ sese obtulerunt, nulla ulteriori cognitione eorum comparata, post se relinquit habitum, qui disponit animam ad subsistendum eodem modo in omnibus aliis objectis quæ sese offerunt, si modo ei aliquantulum nova appareant. Atque id est quod fovet diutius morbum eorum qui cæce curiosi sunt, id est, qui inquirunt in rara eo solum fine ut ea mirentur, non ut ea cognoscant; nam paulatim ita fiunt miriones, ut nullius momenti res non minus possint eos detinere, quam illæ quarum inquisitio longe utilior foret.

ARTICULUS LXXIX.

Definitiones Amoris & Odii.

A*Mor* est commotio animæ, producta à motu spirituum, qui eam incitat ad se voluntate jungendum objectis quæ ipsi convenientia videntur. Et *Odium* est commotio producta à spiritibus, quæ animam ad id incitat ut velit separari ab objectis quæ illi offeruntur ut noxia. Dico, has commotiones productas esse à spiritibus, quo distinguam Amorem & Odium, quæ sunt Passiones & pendent à corpore, tam à Judiciis, quæ etiam eo ferunt animam ut se ultro jungat rebus quas existimat bonas, & se separat ab eis quas existimat malas, quam à Commotionibus illis quas hæc sola Judicia excitant in anima.

ARTICULUS LXXX.

Quid sit, sejungere vel separare voluntate.

CÆterum voce *Voluntatis* non hic intelligo Cupiditatem, quæ est specialis passio, & futurum respicit, sed consensum, per quem nos consideramus ceu jam junctos rei amatæ, concepto quodam veluti toto, cujus nos nonnisi partem unam esse arbitremur, & rem amatam alteram. Ut è contrario in odio nos consideramus solos ut totum, penitus separatum à re quam aversamur.

ARTICULUS LXXXI.

De distinctione solita fieri inter Amorem Concupiscentiæ & Benevolentiæ.

DIstinguunt autem vulgo duas species Amoris: quarum prima vocatur Amor *benevolentiæ*, id est, qui incitat ad bene volendum rei quam amamus; altera vocatur Amor *concupiscentiæ*, id est, qui efficit ut rem amatam cupiamus. Sed mihi videtur hæc distinctio respicere solum effectus Amoris, non ejus essentiam. Nam quamprimum quis se voluntate junxerit cuidam objecto, cujuscunque demum naturæ fuerit, benevolentia quoque fertur in illud, id est, ei quoque voluntate jungit res quas ipsi convenientes credit: qui unus est ex præcipuis Amoris effectis. Et, si judicetur bonum fore illud possidere, aut ipsi associari alio modo quam voluntate, appetitur: quod etiam inter frequentiores Amoris effectus censeri debet.

ARTICULUS LXXXII.

Quomodo Passiones valde differentes conveniant in eo quod Amoris participes sunt.

NEc etiam opus est distinguere tot species Amoris, quot sunt varia objecta quæ possunt amari. Nam exempli gratia, etsi Passiones quibus ambitiosus fertur ad gloriam, avarus ad opes, ebriosus ad vinum, libidinosus ad mulierem quam vult comprimere, vir honestus ad amicum suum vel suam amasiam, & bonus pater ad suos liberos, inter se multum differant, tamen in eo quod ex Amore participant similes sunt. Sed quatuor priorum Amor non aliud spectat quam possessionem ob-

objectorum ad quæ ipsorum fertur Passio, nihilque habent Amoris pro objectis ipsis, sed cupiditatem duntaxat quibusdam aliis specialibus passionibus commixtam. Cum è contrario Amor quo fertur bonus parens in suos liberos adeo purus sit, ut nihil ab ipsis consequi cupiat, nec eos aliter possidere velit quam jam habet; vel illis jungi arctius quam jam est; sed eos considerans tanquam alios se ipsos, quærit eorum bonum ut suum proprium; quin etiam majori cum cura, utpote cum concipiat, se & illos unum totum constituere, cujus melior pars ipse non sit, sæpe eorum utilitatem suæ præfert, nec metuit se perdere ut eos servet. Dilectio qua honesti viri prosequuntur suos amicos ejusdem est naturæ, etsi raro ejusdem perfectionis. Ea quoque, qua erga suam amasiam feruntur, multum illius participat, sed etiam aliquantulum alterius.

ARTICULUS LXXXIII.

De differentia quæ est inter simplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.

POtest, meo judicio, meliore cum ratione distingui Amor, secundum æstimationem in qua sit res amata ipsiusmet amantis respectu. Nam cum minoris fit à quopiam objectum amoris se ipso, simplex est Propensio vel *Benevolentia*; cum amans illud æque ac se æstimat, id vocatur *Amicitia*; & cum majoris facit, illa Passio potest nominari *Devotio:* ita potest amari flos, avis, equus; verum nisi mens plane læva fuerit, Amicitia nemo nisi erga homines ferri potest: qui adeo sunt objectum hujus Passionis, ut nemo ita imperfectus detur quin cum ipso perfectissimæ amicitiæ nexu vinciri queat alter, qui putaverit, se ab ipso amari, & animam vere nobilem & generosam habuerit; juxta id quod explicabitur inferius in Art. 154 & 156. Quod attinet Devotionem, ipsius principale objectum procul dubio est supremum Numen, erga quod non potest non esse devotus qui illud ut oportet cognoverit. Sed potest quoque Devotio ferri in Principem, in Patriam, in Civitatem ubi habitat, imo in privatum quempiam, quem quis pluris quam se ipsum fecerit. Differentia autem quæ est inter has tres species Amoris apparet præcipue ex eorum effectibus. Cum enim in singulis amans se consideret ut junctum & unitum rei amatæ, semper paratus est deserere minimam partem totius quod cum illa constituit, ad conservandam alteram. Unde fit ut id simplici Benevolentia semper amans se ipsum

præferat rei amatæ; ſed è contrario in Devotione adeo ſemper ſibi præfert rem amatam, ut non metuat mori ejus conſervandæ ſtudio. Cujus ſæpe viſa fuerunt exempla in iis qui ſeſe ultro expoſuerunt morti certæ pro defenſione ſui Principis aut ſuæ Civitatis, imo aliquando pro privatis hominibus quibus ſe ſpeciatim devoverant.

Articulus LXXXIV.

Non tot eſſe Odii ſpecies quot Amoris.

CÆterum quamvis Odium directe opponatur Amori, tamen non diſtinguitur in tot ſpecies, eo quod non ita obſervatur differentia quæ eſt inter mala à quibus voluntate ſeparamur, quam ea quæ inter bona quibus jungimur.

Articulus LXXXV.

De Complacentia & Horrore.

UNicam tantum diſtinctionem notatu dignam reperio, quæ ſit par in utroque. Conſiſtit autem in eo quod objecta, tam Amoris quam Odii, poſſint repræſentari animæ per ſenſus externos, aut per internos, & propriam ſuam rationem. Nam vulgo vocamus bonum aut malum, quod ſenſus noſtri interni aut ratio noſtra facit ut convenienꝭ nobis eſſe judicemus, vel contrarium noſtræ naturæ; ſed vocamus pulchrum aut deforme, quod ita nobis repræſentatur per ſenſus noſtros externos; præcipue per viſum, qui ſolus hac in re præpollet cæteris. Unde naſcuntur duæ ſpecies Amoris, ea nempe quæ fertur in res bonas, & ea quæ fertur in pulchras, cui nomen *Complacentiæ* dari poteſt, ne cum alia confundatur; vel etiam cum Cupiditate, cui nomen Amoris ſæpe tribuitur. Et inde naſcuntur eodem modo duo genera Odii: quorum alterum refertur ad mala; alterum ad deformia: & hoc diſtinctionis ergo poteſt appellari *Horror* aut *Averſio*. Verum hic inprimis notandum, has Paſſiones Complacentiæ & Horroris ſolere violentiores eſſe cæteris ſpeciebus Amoris aut odii, quia quod ad animam venit per ſenſus, eam magis afficit, quam quod illi repræſentatur à ratione; licet ut plurimum minus habeant veritatis; adeo ut hæ ex omnibus Paſſionibus magis fallant, & diligentius cavendæ ſint.

ARTICULUS LXXXVI.

Definitio cupiditatis.

PAſſio *Cupiditatis* eſt agitatio animæ producta à ſpiritibus, per quam diſponitur ad volendum in futurum res quas ſibi repræſentat convenientes. Ita non ſolum appetitur præſentia boni abſentis, ſed etiam conſervatio præſentis: quinimo abſentia mali, tam ejus quod jam habetur, quam illius quod creditur poſſe in futurum evenire.

ARTICULUS LXXXVII.

Cupiditatem eſſe Paſſionem quæ non habet contrarium.

SCio equidem, vulgo in ſcholis opponi Paſſionem quæ tendit in bonum, & quæ ſola nominatur *Cupiditas* vel *Deſiderium*, ei quæ tendit ad fugam mali, quæ vocatur *Averſio.* Sed cum nullum detur bonum cujus privatio malum non ſit, nec ullum malum, ceu quid poſitivi conſideratum, cujus privatio non ſit bonum; & cum quærendo, exempli gratia, divitias, neceſſario fugiatur paupertas, ac fugiendo morbos, quæratur ſanitas, & ſic de aliis, mihi videtur, eundem ſemper eſſe motum, qui ſimul fert ad proſecutionem boni & ad fugam mali quod ipſi contrarium eſt. Obſervo ſolummodo in illis hanc differentiam, quod cupiditatem, cum tendit ad aliquod bonum, comitentur Amor, tum Spes & Lætitia: ſed cum eadem Cupiditas tendit ad fugam mali huic bono contrarii, illam comitentur Odium, Metus & Triſtitia; unde fit ut eam ſibimetipſi contrariam eſſe judicemus: ſed ſi conſideretur cum æqualiter refertur eodem tempore ad quoddam bonum ut illud quærat, & ad malum oppoſitum ut illud vitet, evidenter apparere poterit unicam eſſe Paſſionem quæ præſtat utrumque.

ARTICULUS LXXXVIII.

Quæ ſint ejus diverſæ ſpecies.

PRæſtare potius diſtinguere Cupiditatem in tot diverſas ſpecies, quot varia ſunt objecta quæ quæruntur. Nam exempli gratia *Curioſitas*, quæ nihil aliud eſt quam cupiditas cognoſcendi, differt multum à cupiditate *gloriæ*; & hæc à *Vindictæ* appetitu; & ſic de aliis. Sed ſufficit hic ſcire, tot illius eſſe ſpecies, quot ſunt Amoris aut Odii; & no-

notatu digniores ac validiores eas esse quæ nascuntur ex Complacentia & Horrore.

Articulus LXXXIX.

Qualis sit cupiditas quæ ex Horrore nascitur.

ETsi autem una tantum sit cupiditas quæ tendit ad prosecutionem boni, & fugam mali ipsi contrarii, ut dictum fuit, non ideo tamen ea quæ nascitur ex Complacentia, minus differt ab illa quæ oritur ex Horrore. Nam hæc Complacentia & hic Horror, quæ revera contraria sunt, non sunt illud bonum & malum quæ pro objectis sunt his cupiditatibus, sed solummodo duæ commotiones animæ, quæ eam disponunt ad quærendum duas res valde differentes. Scilicet Horror à natura institutus est ad repræsentandum animæ mortem subitaneam & inopinatam; adeo ut quamvis aliquando vel solus tactus vermiculi, aut strepitus folii tremuli, aut umbra nostra Horrorem incutiat, primo obtutu tantum commotionis sentiamus, ac si quoddam periculum evidens mortis sese sensibus offerret; quod producit subito agitationem, quæ efficit ut anima explicet omnes suas vires ad vitandam tam præsentem perniciem: hæc species ea est cupiditatis quæ vulgo appellatur Fuga aut Aversio.

Articulus XC.

Qualis sit illa quæ nascitur ex Complacentia.

COntra *Complacentia* est specialiter instituta à Natura ad repræsentandam fruitionem ejus quod arridet, ut summum bonorum quæ ad hominem pertinent; quod efficit ut ea fruitio enixè cupiatur. Verum est dari varias Complacentiæ species; nec cupiditates omnes quæ ex illis nascuntur esse æqualiter potentes. Nam exempli gratia, pulchritudo florum nos solummodo ad eos intuendos incitat, & fructuum ad eos comedendos; sed præcipua est quæ provenit à perfectionibus quas quis imaginatur in aliqua persona quam credit posse fieri alterum se ipsum: nam cum discrimine sexus, quem natura inter homines ut inter animalia bruta posuit, quasdam etiam collocavit impressiones in cerebro, quæ faciunt ut certa quadam ætate, & certo quodam tempore, nos consideremus ut imperfectos, & ceu nonnisi mediam partem constituentes unius totius, cujus persona alterius sexus debeat esse altera

pars;

pars; ita ut acquisitio hujus mediæ partis confuse repræsentetur à Natura ut maximum omnium quæ excogitari possunt bonorum. Et quamvis conspiciantur plures aliæ personæ illius alterius sexus, non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore, quia Natura non facit imaginari, plus una media parte opus esse; sed ubi observatur, aliquid in una, quod magis arridet, quam quæ deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, ut sentiat pro illa sola omnem inclinationem, quam Natura ipsi dat ad quærendum bonum illud quod ipsi repræsentat ut maximum quo frui possit. Et hæc inclinatio aut hæc cupiditas quæ sic nascitur ex Complacentia, nomine Amoris frequentius exprimitur, quam ille ipse Affectus Amoris, qui supra fuit descriptus:. habet etiam insolentiores effectus; & is est qui suppeditat præcipuam materiam Fabulonibus & Poëtis.

ARTICULUS XCI.

Definitio Lætitiæ.

LÆtitia est jucunda commotio animæ, in qua consistit possessio quod impressiones cerebri ei repræsentant ut suum. Dico, in hac commotione consistere possessionem boni; nam revera anima nullum alium fructum percipit omnium bonorum quæ possidet; & dum nullam ex illis capit Lætitiam, dici potest quod illis non magis fruatur quam si ea non possideret. Addo etiam, esse bonum quod impressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum, ne confundatur hæc Lætitia, quæ Passio est, cum lætitia pure intellectuali, quæ animam subit per solam actionem animæ, & quam possumus dicere esse jucundam commotionem excitatam in illa à semetipsa, in qua consistit possessio boni quod ejus intellectus ipsi ut suum repræsentat. Revera tamen quamdiu anima juncta est corpori, vix potest fieri quin hæc lætitia intellectualis eam comitem habeat quæ passio est. Nam quamprimum intellectus noster observat nos possidere aliquod bonum, etsi illud bonum adeo differat ab omni eo quod pertinet ad corpus, ut omnino imaginabile non sit, imaginatio tamen statim aliquam in cerebro facit impressionem, ex qua sequitur motus spirituum, qui excitat lætitiæ affectum.

Articulus XCII.

Definitio Tristitiæ.

Tristitia est languor ingratus, in quo consistit incommoditas, quæ obvenit animæ ex malo aut defectu quem impressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum. Datur quoque Tristitia intellectualis, quæ non est Affectus, sed eum semper fere sibi adjunctum habet.

Articulus XCIII.

Quæ sint causæ harum duarum Passionum.

Cum autem Lætitia vel Tristitia intellectualis sic eam excitat quæ Passio est, earum causa satis evidens est. Quin constat ex definitionibus earum, Lætitiam oriri ex opinione possessionis alicujus boni, & Tristitiam ex opinione adhæsionis alicujus mali vel defectus. Sed sæpe evenit ut quis vel lætum vel tristem se sentiat, etsi tam distincte nequeat observare bonum vel malum ex quo id procedat; nimirum cum illud bonum vel malum impressiones suas facit in cerebro absque opera animæ; quandoque quod nonnisi ad corpus pertineat, & quandoque etiam quod licet spectet ad animam, non consideretur tamen ab ea ut bonum vel malum, sed sub aliqua alia forma, cujus impressio in cerebro cum boni & mali impressione juncta est.

Articulus XCIV.

Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis quæ nil nisi corpus spectant; & in quo consistat Titillatio & Dolor.

Sic cum plena fruimur sanitate, & cum cœlum solito serenius est, in nobis sentimus aliquam hilaritatem quæ à nulla intellectus functione provenit, sed solummodo ab impressionibus quas motus spirituum in cerebro excitat. Et eodem modo nos tristes sentimus cum corpus non bene habet, quamvis nesciamus id male se habere. Sic titillationem sensuum adeo prope insequitur Lætitia, & dolorem Tristitia, ut plerique homines ea non distinguant. Attamen tantopere differunt, ut aliquando possint cum gaudio sustineri dolores, & titillationes excitari quæ displiceant. Verum causa, propter quam ut plurimum lætitia ex titillatione sequitur, est, quod omnis sic dicta titillatio, aut jucunda, sen-

ſenſatio, conſiſtit in eo quod objecta ſenſuum excitant aliquem motum in nervis, qui poſſet ipſis nocere, niſi ſatis virium haberent ad reſiſtendum illi, aut niſi corpus bene diſpoſitum eſſet; quod efficit in cerebro impreſſionem, quæ cum inſtituta ſit à Natura ad conteſtandam hanc bonam diſpoſitionem & robur, eam animæ exhibet ut bonum quod ad ipſam pertinet, quatenus cum corpore juncta eſt, & ita in ea excitat lætitiam. Eadem fere ratio eſt propter quam naturaliter volupe eſt ſentire ſe commoveri ad omnes ſpecies Paſſionum, imo ad Triſtitiam & Odium, quando non aliunde orti ſunt illi Affectus, quam à variis eventibus qui in Theatris exhibentur, aut ab aliis ſimilibus ſubjectis, quæ cum nobis nullo modo nocere poſſint, videntur titillare noſtram animam, eam tangendo. Ideo vero dolor ordinario producit Triſtitiam, quod ſenſus qui dolor dicitur, oriatur ſemper ab aliqua actione tam violenta ut lædat nervos; adeo ut, cum à Natura inſtitutus ſit ad ſignificandum animæ damnum quod patitur corpus per hanc actionem, & ejus imbecillitatem, in eo quod reſiſtere illi non potuerit, ipſi repræſentet utrumque ceu mala ſibi ſemper ingrata, niſi cum ea producunt bona quæ pluris facit.

ARTICULUS XCV.

Quomodo etiam poſſint excitari à bonis & malis quæ anima non obſervat, etiamſi ad ipſam pertineant; ut voluptas, quæ oritur ex eo quod quis ſe in periculum conjecerit, aut mali præteriti meminerit.

SIc voluptas, quam ſæpe capiunt juvenes difficilia quædam aggrediendo, & ſe maximis periculis objiciendo, etſi nullam inde vel utilitatem vel gloriam ſperent, oritur ex ea cogitatione quod res quam aggrediuntur ſit difficilis. Id enim facit impreſſionem in eorum cerebro, quæ juncta illi quam formare poſſent, ſi cogitarent bonum eſſe ſe ſentire ſatis animoſos, ſatis felices, ſatis induſtrios aut ſatis fortes ad talia pericula adeunda, in cauſa eſt ut illis delectentur. Et voluptas qua fruuntur ſenes, cum recordantur malorum quæ paſſi ſunt, inde procedit, quod ſibi repræſentent, bonum aliquod eſſe, potuiſſe nihilominus in illis ſubſiſtere.

Articulus XCVI.

Quinam sint motus sanguinis & spirituum qui producunt quinque præcedentes passiones.

QUinque Passiones quas cœpi hic explicare, adeo vel junctæ sunt vel oppositæ sibi invicem, ut facilius sit eas simul considerare quam de singulis sigillatim disserere, prout de Admiratione seorsim tractatum fuit. Eorum vero causa non est ut admirationis in solo cerebro, sed etiam in corde, in liene, in jecore, & in omnibus aliis partibus corporis, quatenus inserviunt productioni sanguinis, & deinde spirituum. Etsi enim omnes venæ deducant sanguinem quem continent ad cor, evenit tamen aliquando ut quarundam sanguis eo majori cum vi propellatur quam reliquarum; & accidit etiam ut orificia per quæ cor subit, aut per quæ ex illo egreditur, sint quandoque vel latiora vel strictiora, quam alias.

Articulus XCVII.

Præcipua experimenta quæ inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.

COnsiderando autem varios motus quos experientia prodit in nostro corpore, dum anima nostra variis Passionibus agitatur, observo, in Amore cum solus est, id est cum eum non comitatur quædam vehemens Lætitia aut Cupiditas, aut Tristitia, pulsum æqualem esse, & intensiorem robustioremque solito, sentiri dulcem calorem in pectore, & concoctionem ciborum promte fieri in stomacho, adeo ut hic Affectus sit utilis valetudini.

Articulus XCVIII.

In Odio.

COntra observo, in Odio pulsum esse inæqualem & debilem, & sæpe frequentiorem ac vermiculantem; sentiri frigora mixta nescio quo calore aspero & pungente in pectore; stomachum cessare ab officio, & proclivem esse ad nauseam & evomendos cibos assumptos, aut saltem ad eos corrumpendos & convertendos in pravos humores.

A R-

ARTICULUS XCIX.

In Lætitia.

IN Lætitia pulſum eſſe æqualem & ſolito frequentiorem, nec tamen æque intenſum ac fortem ut in Amore, & ſentiri calorem gratum, qui non ſolum in pectore eſt, ſed qui diffunditur etiam per omnes exteriores corporis partes, cum ſanguine qui eo affluere copioſe cernitur; & interea proſtratum quandoque appetitum eſſe, quia digeſtio minus bene procedit quam alias.

ARTICULUS C.

In Triſtitia.

IN Triſtitia pulſum eſſe debilem & lentum, & quaſi vincula ſentiri circa cor quæ illud coarctant, ac ſtirias quæ illud congelant, & ſuam communicant frigiditatem reliquo corpori; & nihilominus quandoque vigere appetitum; & ſentiri ſtomachum non ceſſare ab officio, modo nihil odii cum Triſtitia mixtum ſit.

ARTICULUS CI.

In Cupiditate.

DEnique obſervo hoc ſpeciale in Cupiditate, quod agitet cor violentius quam ulla alia Paſſio, & ſuppeditet cerebro plures ſpiritus, qui inde transeuntes in muſculos, omnes ſenſus reddunt ſubtiliores, & omnes partes corporis mobiliores.

ARTICULUS CII.

Motus ſanguinis & ſpirituum in Amore.

HÆ obſervationes ac plures aliæ, quas ſcribere prolixum foret, occaſionem mihi dederunt judicandi, quod cum intellectus ſibi repræſentat aliquod objectum Amoris, impreſſio quam hæc cogitatio facit in cerebro, deducat ſpiritus animales per nervos ſextæ conjugationis ad muſculos qui circa inteſtina & ſtomachum ſunt, modo convenienti ad efficiendum ut ſuccus ciborum qui convertitur in novum ſanguinem, transeat celerrime ad cor, nec ſubſiſtat in jecore, & qui eo pro-

pulſus majori vi, quam qui eſt in aliis corporis partibus, illud ingrediatur copioſius, ibique excitet fortiorem calorem, quia craſſior eſt eo qui jam ſæpius rarefactus fuit circulando per cor: unde fit ut mittat quoque ad cerebrum ſpiritus, quorum partes craſſiores & agitatiores ſolito ſunt: & hi ſpiritus corroborantes impreſſionem quam fecit prima cogitatio objecti amabilis, cogunt animam immorari illi cogitationi. Atque in eo conſiſtit Affectus Amoris.

ARTICULUS CIII.

In Odio.

CONtra in Odio, prima cogitatio objecti quod averſamur, ita diducit ſpiritus qui ſunt in cerebro ad muſculos ſtomachi & inteſtinorum, ut impediant ne ſuccus ciborum ſe cum ſanguine miſceat, coarctando omnia oſtiola per quæ ſolet eo fluere; & ita quoque deducit eos ad parvos nervos lienis & infimæ partis jecoris ubi eſt receptaculum bilis, ut partes ſanguinis, quæ verſus illam regionem ſolent rejici, inde exeant & fluant, cum illo qui eſt in ramis venæ cavæ, ad cor: quod efficit multum inæqualitatis in ejus calore; quia ſanguis qui ex liene venit non niſi ægre caleſit & rareſit; & è contrario is qui venit ex parte inferiore jecoris, ubi ſemper fel eſt, ardet & ſe dilatat citiſſime. Quocirca ſpiritus qui adeunt cerebrum, habent quoque partes valde inæquales, & motus valde extraordinarios. Unde fit ut ibi corroboren tIdeas Odii, quas jam impreſſas reperiunt, & diſponant animam ad cogitationes plenas acerbitatis & amaroris.

ARTICULUS CIV.

In Lætitia.

IN Lætitia non tam agunt nervi Lienis, Jecoris, Stomachi, aut Inteſtinorum, quam qui ſunt in reliquo corpore, & ſpecialiter ille qui circa orificia cordis eſt, qui ea aperiens & dilatans, facilitatem ſuppeditat ſanguini quem alii nervi ex venis propellunt ad cor, illud ſubeundi & ex illo egrediendi majori copia ſolito. Et quia ſanguis qui tum cor ſubit, jam ſæpius illud pertranſivit, veniendo ex arteriis in venas, ideo ſe facile dilatat, & producit ſpiritus, quorum partes cum ſint valde æquales & ſubtiles, aptæ ſunt formandis & firmandis impreſſionibus cerebri, quæ dant animæ cogitationes lætas & tranquillas.

ARTICULUS CV.

In Tristitia.

CONtra in Tristitia orificia cordis valde contrahuntur per nervulum quo circumdantur, nec ullo modo sanguis venarum agitatur. Quod efficit ut ex eo parum admodum cor adeat; & interim viæ per quas succus ciborum fluit ex stomacho & ex intestinis ad jecur, apertæ manent; unde appetitus manet imminutus, nisi cum Odium, quod sæpe Tristitiæ junctum est, eas claudit.

ARTICULUS CVI.

In Cupiditate.

DEnique Cupiditatis Passioni id proprium est, quod voluntas obtinendi aliquod bonum, aut fugiendi aliquod malum, transmittat celerrime spiritus cerebri ad omnes partes corporis, quæ inservire possunt actionibus eo requisitis, & specialiter ad cor, & partes quæ ipsi plus sanguinis suppeditant, quo ejus majorem solito copiam recipiendo, emittat majorem spirituum quantitatem ad cerebrum, tam ad conservandam & confirmandam in eo Ideam hujus voluntatis, quam ad transeundum inde in omnia organa sensuum, & omnes musculos qui possunt adhiberi ad obtinendum quod desideratur.

ARTICULUS CVII.

Quæ sit causa horum motuum in Amore.

DEduco autem rationes horum omnium ex iis quæ superius dicta sunt, nempe dari talem nexum inter animam & corpus, ut ubi semel junximus aliquam actionem corpoream alicui cogitationi, altera deinceps se nobis non offerat quin alia se pariter exhibeat. Ut videmus in iis qui ægri pharmacum aliquod hauserunt magna cum aversione, eos non posse quippiam postea vel bibere vel edere ejusdem fere saporis, quin rursus eandem habeant aversionem: nec similiter posse cogitare de aversione haberi solita circa pharmaca, quin idem sapor ipsis in mentem redeat. Videtur enim mihi, primas Passiones quas anima nostra sensit, cum cœpit nostro corpori jungi, inde ortas esse, quod aliquando sanguis vel alius succus qui ingrediebatur cor, erat alimentum solito convenientius

tius conſervando ibi calori qui principium eſt vitæ: quod in cauſa erat ut anima ſibi voluntate conjungeret hoc alimentum, id eſt, illud amaret; & ſimul ſpiritus fluebant ex cerebro ad muſculos eos qui poterant comprimere vel agitare partes ex quibus venerat ad cor, ut ipſi adhuc amplius ejusdem generis ſubmitterent. Hæ vero partes erant ſtomachus & inteſtina, quorum agitatio auget appetitum, aut etiam jecur & pulmo, quem muſculi diaphragmatis premere poſſunt. Ideo hic idem motus ſpirituum ſemper deinceps comitatus eſt Affectum Amoris.

ARTICULUS CVIII.

In Odio.

ALiquando è contrario veniebat quidam peregrinus ſuccus ad cor, qui nec erat aptus conſervando ejus calori, vel etiam illum extinguere poterat, unde fiebat ut ſpiritus aſcendentes ex corde ad cerebrum excitarent in Anima affectum Odii. Et ſimul etiam hi ſpiritus progrediebantur ex cerebro ad nervos, qui poterant propellere ſanguinem ex liene, & ex parvis venis jecoris ad cor ad impediendum ne ſuccus ille noxius illud ingrederetur; & deinde ad eos qui poterant repellere hunc eundem ſuccum ad inteſtina, & ad ſtomachum, aut etiam aliquando cogere ſtomachum eum evomere. Unde fit ut iidem motus ſoleant comitari Affectum Odii. Et videre eſt ad oculum, dari in jecore plurimas venas aut canales ſatis latos, per quos ſuccus ciborum tranſire poteſt ex vena porta in venam cavam, & inde in cor, nullatenus immorando in jecore; ſed & dari quoque infinitas alias minores, in quibus ſubſiſtere poteſt, & quæ ſemper continent aliquid reſidui ſanguinis, ut etiam lien; qui ſanguis cum craſſior ſit eo qui in aliis corporis partibus eſt, poteſt commodius cedere in alimentum ignis qui in corde eſt, quando ſtomachus & inteſtina illud non ſuppeditant.

ARTICULUS CIX.

In Lætitia.

COntingit quoque aliquando ſub initium noſtræ vitæ, ut ſanguis contentus in venis eſſet alimentum ſatis conveniens ad conſervandum cordis calorem, & tali quantitate eum ibi contineri, ut is calor aliunde alimentum ſuum arceſſere opus non haberet: quod excitavit

in

in Anima affectum Lætitiæ, & effecit simul ut orificia cordis sese solito magis aperirent, & ut spiritus abunde fluerent ex cerebro, non solum in nervos qui inserviunt aperiendis his orificiis, sed etiam in genere in omnes alios qui propellunt sanguinem venarum ad cor, & impediunt ne eo recens veniat ex jecore, liene, intestinis & stomacho. Quare iidem motus comitantur Lætitiam.

ARTICULUS CX.

In Tristitia.

ALiquando contra evenit ut corpus opus habuerit nutrimento; atque id est quod primam Animæ Tristitiam sentiendam præbere potuit, saltem eam quæ non juncta fuit Odio. Id ipsum etiam effecit ut orificia cordis sese contraxerint, quia parum sanguinis recipiebant, & ut pars magna hujus sanguinis venerit ex liene, quod est instar ultimæ cellæ ex qua cordi suppeditari potest, cum aliunde non satis copiose illuc commeat. Idcirco motus spirituum & nervorum qui inserviunt ita contrahendis orificiis cordis, & eo deducendo sanguini lienis, comitantur semper Tristitiam.

ARTICULUS CXI.

In Cupiditate.

TAndem primæ Cupiditates quæ animam potuerunt subire, cum recens juncta esset corpori, fuere recipiendi res sibi convenientes, & repellendi noxias. In hunc autem finem spiritus cœperunt exinde movere omnes musculos, & omnia organa sensuum, omnibus modis quibus moveri possunt. Quod in causa est ut nunc, cum anima aliquid cupit, totum corpus fiat agilius & magis dispositum ad se movendum, quam alias solet: & cum accidit insuper, corpus sic dispositum esse, id reddit animæ cupiditates validiores & ferventiores.

ARTICULUS CXII.

Quæ sint signa externa harum Passionum.

QUod hic posui, satis aperit causam differenriarum pulsus, & omnium aliarum proprietatum quas supra vindicavi his Passionibus, ut non sit opus ultra immorari in illis magis explicandis. Sed quia solum obser-

vavi in ſingulis quod obſervari poteſt, ubi unaquæque illarum ſola eſt, & inſervit cognoſcendis motibus ſanguinis & ſpirituum qui eas producunt, ſupereſt adhuc ut dicam de pluribus ſignis externis, quæ eas comitari ſolent, & quæ melius obſervantur cum plures ſimul ſunt mixtæ, ut vulgo obtinet, quam cum ſeparatæ ſunt. Præcipua horum ſignorum ſunt actiones oculorum & vultus, mutationes coloris, tremores, languor, leipothymia, riſus, lacrymæ, gemitus, ſuſpiria.

ARTICULUS CXIII.

De actionibus oculorum & vultus.

NUlla eſt Paſſio quam non ſpecialis quædam actio oculorum indicet; & hoc tam palam eſt in quibuſdam, ut etiam ſervi ſtupidiſſimi poſſint ex oculis ſui heri obſervare, num in ſe iratus ſit nec ne. Verum etſi percipiamus facile has oculorum actiones, & ſciamus quid ſignificent, non ideo facile eſt eas deſcribere, quia unaquæque compoſita eſt ex plurimis mutationibus quæ accidunt motui & figuræ oculi, quæ adeo particulares & parvæ ſunt ut earum unaquæque ſeparatim percipi non poſſit, etſi id quod reſultat ex earum conjunctione obſervare ſit facillimum. Idem fere dici poteſt de actionibus vultus, quæ Paſſiones quoque comitantur; etſi enim majores ſint oculorum actionibus, difficile tamen eſt eas diſtinguere. Et tam parum differunt, ut dentur homines qui eundem oſtentant vultum cum plorant ac alii cum rident. Verum eſt aliquas eſſe ſatis notabiles, ut ſunt rugæ frontis in Ira, certi quidam motus naſi & labiorum in Indignatione & Irriſione; ſed non videntur eſſe tam naturales quam voluntariæ. Et in genere omnes actiones tum vultus tum oculorum poſſunt ab anima mutari, cum volens occultare ſuam paſſionem, ſibi fortiter imaginatur contrarium; ita ut poſſint æque adhiberi ad diſſimulandos Affectus, ac ad illos declarandos.

ARTICULUS CXIV.

De mutationibus coloris.

NOn ita facile poteſt impediri Erubeſcentia aut Pallor, cum quædam Paſſio diſponit ad alterutrum; quia hæ mutationes non pendent à nervis & muſculis, ut præcedentes, ſed proveniunt magis recta & immediate à corde, quod fons Paſſionum dici poteſt, quatenus præparat ſanguinem & ſpiritus ad eas producendas. Certum autem eſt co-

lo-

lorem vultus non nisi ex sanguine venire, qui continuo fluens ex corde per arterias in omnes venas, & ex omnibus venis in cor, plus minusve faciem colorat, prout plus vel minus replet parvas venas quæ sunt versus superficiem ipsius.

ARTICULUS CXV.

Quomodo Lætitia inducat ruborem.

ITa Lætitia reddit colorem magis vivum & purpureum, quia aperiens cordis cataractas efficit ut sanguis citius fluat per omnes venas, & calidior subtiliorque factus inflet mediocriter omnes vultus partes; quo facies serenior & lætior redditur.

ARTICULUS CXVI.

Quomodo Tristitia pallescere faciat.

TRistitia contra contrahendo orificia cordis efficit ut sanguis fluat lentius per venas, & frigidior & crassior factus minus loci debeat occupare, ita ut sese recipiens ad latiores quæ sunt cordi proximiores, deserat magis remotas, quarum visibiliores cum sint in vultu, ea ratione apparet pallidus & emaciatus: præcipue cum Tristitia magna est, aut cum subito advenit, ut in Consternatione videmus, cujus inopinatus adventus auget actionem quæ cor contrahit.

ARTICULUS CXVII.

Quomodo tristes sæpe rubeant.

AT sæpe evenit ut tristes non pallescant, sed contra rubeant. Quod tribui debet aliis Affectibus qui se Tristitiæ jungunt, nimirum Amori, aut Cupiditati, & quandoque etiam Odio. Nam hæ Passiones calefacientes aut agitantes sanguinem qui venit ex jecore, intestinis aliisque partibus interioribus, eum propellunt ad cor, & inde per magnam arteriam ad venas faciei, Tristitia, quæ contrahit ab omni parte orificia cordis, id nequicquam impediente, nisi cum profundissima est: sed quantumvis sit duntaxat mediocris, ea impedit facile ne sanguis qui ita ad venas vultus devenit, descendat versus cor, dum Amor, Cupiditas, aut Odium eo alium ex partibus interioribus propellunt. Idcirco hic sanguis subsistens circa faciem eam rubentem reddit; imo rubi-

cundiorem quam in Lætitia; quia color ſanguinis eo magis apparet quo minus celeriter fluit, & quoniam inſuper majori copia congregari ſic poteſt in venis faciei, quam cum orificia cordis ſunt magis aperta. Id patet in Pudore, qui componitur partim ex ſui ipſius amore, & deſiderio urgente vitandi præſentem infamiam; qua ratione adducitur ſanguis ex partibus interioribus ad cor, & inde per arterias ad faciem; partim ex mediocri Triſtitia, quæ impedit ne idem ille ſanguis ad cor redeat. Idem apparet etiam ordinario cum ploratur; nam, ut poſtea dicam, Amor junctus Triſtitiæ producit lachrymarum maximam partem. Et idem apparet in Ira, in qua ſæpe ſubita vindictæ cupido miſcetur Amori, Odio, & Triſtitiæ.

Articulus CXVIII.

De Tremoribus.

Tremores duas diverſas cauſas habent. Quarum altera eſt, quod aliquando nimis pauci ſpiritus veniant ex cerebro in nervos, & altera quod aliquando nimis multi veniant ad recte claudenda oſtiola muſculorum; quæ juxta id quod dictum fuit artic. XI. debent eſſe clauſa, ut determinentur motus membrorum. Prima cauſa apparet in Triſtitia & in Metu, ut etiam cum frigus tremorem inducit. Nam hæ Paſſiones, æque ac frigus aëris, ſic poſſunt condenſare ſanguinem, ut cerebro non ſuppeditet ſat ſpirituum quos inde in nervos immittere queat. Altera cauſa apparet ſæpe in iis qui aliquid fervide cupiunt, aut ex ira valde æſtuant, ut & in illis qui ebrii ſunt. Nam hæ duæ Paſſiones æque ac vinum aliquando tot ſpiritus ad cerebrum mittunt, ut inde ordine non poſſint deduci in muſculos.

Articulus CXIX.

De Languore.

Languor eſt diſpoſitio ad relaxationem & ceſſationem omnis motus, quæ ſentitur in omnibus membris. Provenit ſicut tremor ex eo quod non ſat multi ſpiritus nervos ingrediantur, ſed modo diverſo: nam cauſa Tremoris eſt, quod non ſatis ſit ſpirituum in cerebro ad parendum determinationibus glandis cum eos propellit ad aliquem muſculum; at Languor provenit ex eo, quod glans eos non determinat ad influendum potius in hos muſculos quam in illos.

A R-

ARTICULUS CXX.

Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate.

PAssio autem quæ constantius producit hunc effectum est Amor, junctus Cupiditati rei cujus acquisitio non concipitur ut possibilis in præsenti. Nam amor adeo occupat animam in consideratione objecti amati, ut adhibeat omnes spiritus qui sunt in cerebro, ad ejus imaginem sibi repræsentandam, & sistat omnes motus glandis qui non inserviunt huic effectui. Ac observandum de Cupiditate, proprietatem quam ei attribui reddendi totum corpus mobilius, ipsi non convenire nisi cum desideratum objectum tale concipitur ut illo ipso tempore possit aliquid fieri quod ei acquirendo inserviat. Nam si è contrario concipiatur impossibile tum esse quicquam facere quod eo conferat, omnis agitatio cupiditatis manet in cerebro, nullo modo transiens in nervos; & penitus occupata in confirmanda Idea objecti desiderati, residuum corpus languidum relinquit.

ARTICULUS CXXI.

Eum posse etiam proficisci ab aliis Passionibus.

VErum quidem est, Odium, Tristitiam ac ipsammet Lætitiam etiam posse aliquem Languorem inducere, cum admodum violentæ sunt; quia occupant penitus animam in consideratione sui objecti, præsertim ubi rei alicujus Cupiditas, cui acquirendæ nihil contribui potest in præsentiarum, illis adjungitur. Sed quoniam magis attenditur ad ea objecta quæ quisque sibi voluntate conjungit, quam ad illa quæ à se separat, aut ulla alia, nec languor pendet ex inopinato occursu, sed eget aliquo tempore ut formetur, reperitur magis in Amore quam in aliis omnibus Affectibus.

ARTICULUS CXXII.

De Lipothymia.

LIpothymia sive animi Deliquium non multum distat à morte: morimur enim cum ignis qui in corde est plane extinguitur, sed in lipothymiam incidimus cum ita suffocatur ut adhuc aliquid residui caloris maneat, quo postea rursus accendi potest. Sunt autem plures affectio-

nes corporis quæ efficere possunt ut ita in leipothymiam incidatur. Verum inter Passiones observatur nonnisi lætitiam extremam id posse. Modus vero, quo credo eam hunc effectum producere, est, quod aperiens extraordinarie orificia cordis, sanguis venarum illud subeat tanto impetu & ea quantitate, ut ibi non possit rarefieri sat cito à calore, ad removendas pelliculas sive valvulas quæ claudunt ostia harum venarum; qua ratione suffocat ignem, quem conservare solet cum cor non subit nisi ad mensuram.

ARTICULUS CXXIII.

Cur Deliquium animi ex Tristitia non sequatur.

VIdetur quidem magnam Tristitiam, quæ ex inopinato advenit, debere sic contrahere orificia cordis, ut ejus quoque ignem possit extinguere; tamen non observamus id accidere, aut si accidat, rarissimum est: cujus rei hanc credo esse rationem, quod non possit tam parum sanguinis inesse cordi quin sufficiat ad ejus conservandum calorem, cum illius orificia ferme clausa sunt.

ARTICULUS CXXIV.

De Risu.

RIsus consistit in eo quod sanguis qui venit ex cavitate dextra cordis per venam arteriosam, inflans subito pulmones & iteratis vicibus, efficit ut aër quem continent cogatur exire cum impetu per asperam arteriam, in qua format vocem inarticulatam & sonoram: & tam pulmones sese inflando, quam hic aër exeundo, impellunt omnes musculos diaphragmatis, pectoris, & gutturis; qua ratione movent musculos vultus qui aliquam cum illis connexionem habent. Atque hæc sola vultus actio, cum illa voce inarticulata & sonora, Risus nuncupatur.

ARTICULUS CXXV.

Cur non comitetur maximas Lætitias.

ETsi autem Risus videatur unum ex præcipuis signis Lætitiæ, eum tamen producere non potest nisi demum ubi mediocris fuerit, & aliquid habuerit admirationis vel odii admixtum. Nam experientia constat, quod in summo gaudio nunquam ejus causa efficiat ut in cachinnos pro-

prorumpatur, imo neque tam facile eò tunc invitari possumus ab aliqua alia causa, quam ubi tristes sumus; cujus rei ratio est, quod in maximis lætitiis pulmo adeo semper plenus sit sanguine ut amplius per vices iteratas inflari nequeat.

ARTICULUS CXXVI.

Quæ sint ejus præcipuæ causæ.

NOn nisi autem duas observare possum causas quæ ita subito inflent pulmonem. Prima est inopinatus occursus Admirationis, qui junctus Lætitiæ tam cito aperire potest orificia cordis, ut magna copia sanguinis ingrediens simul ejus dextrum latus per venam cavam ibi rarefiat, & transiens inde per venam arteriosam inflet pulmonem. Altera est commixtio cujusdam liquoris qui auget rarefactionem sanguinis. Nec magis idoneam ad id reperio, quam fluidiorem partem illius qui ex liene venit; quæ pars sanguinis ubi ad cor propulsa fuerit ab aliqua levi commotione Odii, quam juvat inopinatus Admirationis occursus, & sese in eo miscuerit cum sanguine qui venit ex aliis corporis partibus, quem Lætitia abunde introducit, potest efficere ut ille sanguis ibi dilatetur multo magis solito. Eodem modo quo videmus multos alios liquores igni impositos inflari subito, cum vasi in quo sunt parum aceti infunditur. Nam fluidior pars sanguinis, qui ex liene venit, natura similis est aceto. Experientia quoque nobis ostendit, in omnibus occasionibus, quæ possunt producere hunc risum solutum qui ex pulmone venit, semper subesse aliquam leviorem causam Odii, aut saltem Admirationis. Ac illi quorum lien non admodum sanus est, obnoxii sunt non solum majori Tristitiæ quam cæteri, sed etiam per dilucida intervalla majori Lætitiæ & Risui: quoniam lien emittit duplicem sanguinem ad cor, unum valde crassum & densum, qui producit Tristitiam, alterum valde fluidum & subtilem qui Lætitiam excitat. Et sæpe post multum Risum naturaliter propendemus ad Tristitiam, quia cum fluidior pars sanguinis ex liene exhausta est, altera crassior eam versus cor subsequitur.

ARTICULUS CXXVII.

Quæ sit illius causa in Indignatione.

QUoad Risum qui aliquando comitatur Indignationem, ut plurimum est artificialis & fictus; sed ubi naturalis est, videtur oriri ex Læ-

Lætitia inde concepta, quòd videamus nos ab eo malo cui indignamur non posse offendi, & insuper quod nos occupatos sentiamus novitate inopinata illius mali; adeo ut Lætitia, Odium & Admiratio ad eum producendum concurrant. Attamen credere volo, posse etiam produci absque aliqua Lætitia, à solo motu Aversionis, qui mittit sanguinem ex liene ad cor, ubi rarefit, & propellitur inde in pulmonem, quem facile inflat, ubi eum ferme vacuum reperit. Et in genere omne id quod subito potest inflare pulmonem hoc modo, efficit actionem externam Risus, nisi cum Tristitia eam mutat in actionem gemituum & ejulatuum qui lachrymas comitantur. Quam ad rem de se ipso Vives scribit lib 3. de Anima, cap. de Risu, ubi diutius jejunus fuisset, prima frusta quæ in os ingerebat sibi risum excussisse: cujus rei causa poterat esse quod ejus pulmo vacuus sanguine, propter defectum nutrimenti, celeriter inflabatur primo succo qui transibat ex stomacho ad cor, & quem sola comedendi Imaginatio eo poterat deducere, antequam succus ciborum quos comedebat eo pervenisset.

ARTICULUS CXXVIII.

De origine Lachrymarum.

SIcut Risus nunquam oritur ex maximis Gaudiis, ita nec Lachrymæ promanant ab extrema Tristitia, sed solum à mediocri, & quam comitatur vel sequitur aliquis sensus Amoris aut etiam Lætitiæ. Ut vero bene intelligatur earum origo, observandum est, quod etsi continuo multi vapores prodeant ex omnibus nostri corporis partibus, nulla tamen sit ex qua plures egrediantur quam ex oculis, propter magnitudinem nervorum opticorum, & multitudinem parvarum arteriarum per quas eo veniunt: ac sicuti sudor solis constat vaporibus, qui cum egrediuntur ex aliis partibus; convertuntur in aquam in illarum superficie, ita lachrymæ fiunt ex vaporibus qui egrediuntur ex oculis.

ARTICULUS CXXIX.

Quomodo Vapores in aquam mutentur.

SIcut autem scripsi in Meteoris, explicando quomodo Vapores aëris mutentur in pluviam, id inde evenire, quod sint minus agitati, aut solito copiosiores; ita credo, eos qui exeunt ex corpore, cum solito minus sunt agitati, etsi tam copiosi non sint, tamen converti in aquam; unde

de fiunt sudores frigidi, qui quandoque ex debilitate oriuntur cum ægrotamus. Existimo itidem, eos cum multo copiosiores sunt, modo insuper non magis agitentur, pariter etiam in aquam converti; id quod eum producit sudorem qui exercitium comitatur. Ac tunc oculi non sudant, quia inter corporis exercitia, maxima parte spirituum ingrediente musculos qui ei movendo inserviunt, minus ex illis per nervum opticum it ad oculos. Denique eadem est omnino materia ex qua fit sanguis dum est in venis aut in arteriis; & spiritus cum est in cerebro, in nervis, aut in musculis; & vapores, cum inde prodit instar aëris; & denique sudor aut lachrymæ, cum in aquam condensatur in superficie corporis vel oculorum.

ARTICULUS CXXX.

Quomodo id quod oculo dolorem adfert eum ad lachrymandum excitet.

PORro nonnisi duas causas observare possum quæ faciant ut vapores qui ex oculis prodeunt mutentur in lachrymas. Prima est cum figura pororum per quos transeunt immutatur ex quocunque accidenti: hoc enim retardans motum istorum vaporum, & ordinem eorum mutans, efficere potest ut in aquam abeant: sic vel festuca quæ in oculum inciderit sufficiet quibusdam lachrymis ex illo exprimendis, quoniam in eo dolorem excitando mutat dispositionem pororum ipsius, adeo ut nonnullis angustioribus factis, parvæ vaporum partes per eos minus cito transeant, & pro eo quod antea exibant æqualiter à se invicem distantes, & ita separati manebant, sibi mutuo occurrant, quia ordo horum pororum turbatus est, qua ratione se una jungunt, & ita in lachrymas convertuntur.

ARTICULUS CXXXI.

Quomodo præ Tristitia lachrymemur.

ALtera causa est Tristitia, quam sequitur Amor, aut Lætitia, vel in genere quælibet causa quæ efficit ut cor propellat multum sanguinis per arterias. Tristitia requiritur, quia refrigerans omnem sanguinem contrahit oculorum poros. Sed quoniam eos contrahendo diminuit pariter quantitatem vaporum quibus transitum dare debent, id non sufficit ad eliciendas lachrymas, nisi quantitas horum vaporum eodem

tempore augeatur ab aliqua alia causa. Nihil vero est quod eam magis augeat quam sanguis qui emittitur versus cor in Passione Amoris. Sic videmus, eos qui tristes sunt non jugiter lachrymari, sed solum per intervalla, cum aliquam novam reflexionem faciunt versus objecta quæ colunt.

ARTICULUS CXXXII.

De Gemitibus qui comitantur lachrymas.

TUnc vero pulmones quandoque momento inflantur copia sanguinis qui eos subit, & qui inde expellit aërem quem continebant, qui per guttur egrediens gignit gemitus & clamores, qui solent comitari lachrymas: & hi clamores ordinario acutiores sunt illis qui comitantur risum, etsi fere eodem modo producantur; quoniam nervi qui inserviunt dilatandis aut contrahendis organis vocis, ad eam magis gravem vel acutam sive graciliorem reddendam, juncti cum illis qui aperiunt orificia cordis in Lætitia, & ea contrahunt in Tristitia, efficiunt ut hæc organa dilatentur aut contrahantur eodem tempore.

ARTICULUS CXXXIII.

Cur infantes & senes facile lachrymentur.

INfantes & senes ad lachrymandum magis propendent quam qui sunt mediæ ætatis, sed diversis de causis. Senes sæpe lachrymantur ex Amore & Gaudio; nam hi duo Affectus simul juncti multum sanguinis propellunt ad cor eorum, & inde multos vapores ad oculos; & agitationem horum vaporum frigiditas illorum naturalis adeo remoratur, ut facile in lachrymas convertantur, etsi nulla Tristitia præcesserit. Quod si quidam senes etiam facile lachrymentur præ tædio vel ira, ad id non tam temperamento corporis sui quam animi disponuntur; & id accidit iis solis qui tam debiles sunt, ut se patiantur penitus superari à parvis doloris causis, metus, aut commiserationis. Idem evenit infantibus, qui raro ex Lætitia lachrymantur, sæpius ex Tristitia, etiam quam Amor non comitatur: semper enim sat sanguinis habent ad producendos multos vapores, qui, cum eorum motum Tristitia remoratur, abeunt in lachrymas.

ARTICULUS CXXXIV.

Cur aliqui infantes potius palleant quam lachrymentur.

SUnt tamen nonnulli qui potius pallent quam lachrymantur, cum irati sunt; quod indicio in ipsis esse potest judicii & animositatis extraordinariæ; scilicet cum id inde oritur quod considerant magnitudinem mali, & se ad fortem resistentiam parant, eodem modo quo ætate provectiores. Verum frequentior nota est pravæ indolis, nimirum cum id inde fit quod ad Odium proclives sint aut ad Metum. nam isti affectus imminuunt materiam lachrymarum. Et contra videmus eos qui facile plorant propensos esse ad Amorem & ad Commiserationem.

ARTICULUS CXXXV.

De Suspiriis.

CAusa Suspiriorum à causa lachrymarum valde differt, etiamsi præsupponant ut hæ Tristitiam. Nam pro eo quod impelluntur homines ad lachrymandum cum pulmones pleni sunt sanguine, ad suspiria ducenda incitantur cum fere eo destituuntur, & quædam imaginatio Spei aut Lætitiæ aperit orificium arteriæ venosæ, quod Tristitia contraxerat. Tum enim paullulum illud sanguinis quod restabat in pulmonibus, decidens momento in lævum cordis latus per hanc arteriam venosam, eoque impulsum cupiditate perveniendi ad illam Lætitiam, quæ eodem tempore agitat omnes musculos diaphragmatis & pectoris, aër celerrime per os propellitur in pulmones, ad replendum locum quem deserit ille sanguis; & id est quod dicitur *suspirare*.

ARTICULUS CXXXVI.

Unde veniant effectus Passionum quæ quibusdam hominibus peculiares sunt.

CÆterum ut suppleam hic paucis omne id quod posset addi circa varios effectus aut diversas causas Affectuum, mihi sufficiet repetere Principium cui omnia quæ de illis scripsi innituntur; nimirum talem nexum inter Animam & nostrum corpus esse, ut cum semel junximus quandam actionem corpoream cuidam cogitationi, neutra earum unquam se postea offerat, quin altera se quoque exhibeat; nec semper eas-

dem esse actiones quæ iisdem cogitationibus junguntur. Id enim sufficit reddendæ rationi omnium eorum quæ unusquisque potest observare specialia vel in se vel in aliis, circa hanc materiam, quæ hic explicata non fuerint. Etenim, exempli gratia, facile est cogitare, miras quorundam aversiones, per quas nequeunt ferre odorem rosarum, aut præsentiam felis, aut similia, non aliunde proficisci quam quod ab initio suæ vitæ valde fuerint læsi à similibus quibusdam objectis, aut quia compassi sunt sensui matrum suarum, quæ gravidæ cum essent, à talibus læsæ fuerint. Certum enim est relationem dari inter omnes matris motus, & motus infantis quem gestat in utero, ita ut quod uni contrarium est alteri etiam noceat. Et odor rosarum potuit infanti magnum capitis dolorem attulisse cum adhuc in cunis esset, aut felis potuit eum valde perterrefecisse nemine animadvertente, ac ipso nullam ejus rei memoriam postea conservante; quamvis idea eversionis quam tum pro illis rosis aut pro illo fele conceperat, impressa manserit ejus cerebro usque ad vitæ finem.

Articulus CXXXVII.

De Usu quinque Passionum hic explicatarum, prout ad corpus referuntur.

Propositis definitionibus Amoris, Odii, Cupiditatis, Lætitiæ, Tristitiæ, & explicatis omnibus motibus corporeis qui hos Affectus producunt aut comitantur, solus eorum usus superest considerandus. De quo observandum est, quod secundum institutum Naturæ referantur omnes ad corpus, nec animæ imputentur nisi quatenus corpori juncta est; adeo ut eorum usus naturalis sit incitare animam ad consentiendum & contribuendum iis actionibus, quæ inservire possunt conservando corpori aut illi aliquatenus perfectius reddendo. Eo vero sensu Tristitia & Lætitia primæ adhibentur: anima etenim non aliter immediate monetur de rebus quæ corpori nocent, quam sensu doloris, qui producit in ipsa, primum Passionem Tristitiæ, & tum Odium ejus quod hunc dolorem excitat, & tertio loco Cupiditatem se ab illo liberandi: prout etiam anima non immediate edocetur de rebus corpori utilibus, aliter quam specie quadam titillationis, quæ in ea excitans Lætitiam, deinde producit Amorem illius rei quæ ejus esse causa creditur, & denique Cupiditatem id acquirendi quod efficere potest ut in hac Lætitia continuet, ut adhuc postea simili fruatur. Unde constat illas omnes quin-

quinque utilissimas esse respectu corporis, imo Tristitiam quadantenus priorem & magis necessariam esse Lætitia, & Odium Amore, quia magis refert repellere quæ nocent & destruere possunt, quam ea acquirere quæ aliquam perfectionem addunt, qua tamen carere possumus.

ARTICULUS CXXXVIII.

De eorum defectibus, & mediis quibus corrigantur.

SEd quamvis hic usus Passionum sit maxime naturalis, nec omnia animalia bruta dirigant vitam suam aliter quam per corporeos motus, similes iis qui solent in nobis eas sequi, & ad quibus consentiendum nostram animam incitant; non semper tamen bonus est, cum multa sint corpori noxia, quæ nullam ab initio producunt Tristitiam, imo quæ aliquam Lætitiam præbent; & alia dentur ipsi utilia, quamvis primo obtutu incommoda & tristia sint. Præterea fere semper ostendunt tam bona quam mala quæ repræsentant multo majora & majoris momenti quam revera sunt; ita ut nos incitent ad illa quærenda & hæc fugienda majori cum fervore & cura quam par est; prout etiam videmus, bestias sæpe decipi per escam, & ad vitanda minora mala præcipites ferri in majora. Idcirco experientia uti debemus & ratione, ad distinguendum bonum à malo, & eorum justum valorem cognoscendum, ne unum pro alio sumamus, aut quidpiam cum excessu sectemur.

ARTICULUS CXXXIX.

De usu earundem Passionum quatenus pertinent ad animam. Et primo de Amore.

ATque ita sufficeret, si nihil præter corpus haberemus, aut ipsum meliorem nostri partem constitueret: verum quoniam nostri pars minima est, debemus præcipue considerare Passiones quatenus ad Animam pertinent, respectu cujus Amor & Odium oriuntur ex notitia, & præcedunt Lætitiam ac Tristitiam, nisi cum duæ hæ ultimæ tenent locum cognitionis, cujus & species sunt. Et cum illa cognitio vera est, id est, cum res ad quas amandas nos incitat revera bonæ sunt, & revera illæ malæ ad quarum odium nos invitat, Amor est multo melior Odio, neque nimius esse potest, & semper producit Lætitiam. Dico, hunc Amorem valde bonum esse; quia nobis vera bona jungens nos tanto perfectiores reddit. Dico quoque nimium esse non posse: ad summum enim inten-

sissimus Amor nihil amplius efficere potest, quam ut nos tam perfecte his bonis jungat, ut Amor quo speciatim in nos ipsos ferimur nullam in eo ponat distinctionem: quod credo nunquam malum esse posse. Eum necessario sequitur Lætitia, quia nobis repræsentat id quod amamus, ut bonum quod ad nos pertinet.

Articulus CXL.

De Odio.

ODium è contrario tam remissum esse nequit quin noceat, & nunquam sine Tristitia est. Dico nimis parvum aut remissum esse non posse, quia ad nullam actionem incitamur ex Odio mali, ad quam longe melius non possimus incitari ab Amore boni cui contrarium est, saltem ubi hoc bonum & hoc malum satis nota sunt. Concedo enim odium mali quod solo dolore innotescit necessarium esse respectu corporis? sed hic solum loquor de eo quod ex clariori cognitione procedit, quodque ad solam animam refero. Dico quoque nunquam illud sine Tristitia esse, quia cum malum nil nisi privatio sit, concipi non potest absque aliquo subjecto reali cui insit, & nihil reale est quod in se non habeat aliquam bonitatem; atque adeo Odium quod nos abducit ab aliquo malo, nos simul removet a bono cui junctum est; & cum privatio hujus boni repræsentatur animæ instar defectus ad eam pertinentis, in illa excitat Tristitiam. Exempli gratia, Odium quod nos alienat à cujusdam malis moribus, nos simul ab ejus conversatione removet, in qua alias possemus reperire aliquod bonum, quo privari nos male habet. Et sic in aliis omnibus Odiis observare possumus aliquam Tristitiæ causam.

Articulus CXLI.

De Cupiditate, Lætitia, & Tristitia.

QUod ad Cupiditatem, liquet eam cum procedit ex vera notitia malam esse nequire, si modum non excedat, & ab eadem notitia dirigatur. Evidens quoque est Lætitiam non posse non bonam esse, & Tristitiam malam, respectu animæ; quoniam in Tristitia consistit omnis incommoditas quam anima patitur à malo, & in Lætitia omnis possessio boni quod ad ipsam pertinet: ita ut, nisi corpus haberemus, auderem dicere, nos non posse nimis indulgere Amori & Lætitiæ, vel nimis vitare Odium & Tristitiam. Verum motus corporei qui hos Affectus

ctus comitantur, possunt omnes nocere valetudini cum valde violenti sunt, & contra ipsi utiles esse si moderati fuerint.

ARTICULUS CXLII.

De Lætitia & Amore, comparatis cum Tristitia & Odio.

CÆterum quandoquidem Odium & Tristitia debent rejici ab anima, etiam cum à vera notitia procedunt, debent igitur multo magis rejici cum ab aliqua falsa opinione proveniunt. Verum dubitari potest num Amor & Lætitia sint Affectus boni nec ne, cum ita malum habent fundamentum: mihique videtur, eas, ubi præcise tantum considerantur in se ipsis, respectu animæ, posse dici quod, etsi Lætitia sit minus solida, & Amor minus utilis, quam ubi melius fundamentum habent, nihilominus tamen præferri debeant Tristitiæ & Odio male fundatis. Adeo ut in eventibus hujus vitæ in quibus vitare nequimus periculum deceptionis, semper præstet inclinare versus Affectus qui tendunt ad bonum, quam versus eos qui respiciunt malum, etsi solius illius vitandi gratia id faciamus: imo sæpe falsa Lætitia melior est Tristitia, cujus causa vera est. Sed idem de Amore dicere non ausim respectu Odii. Cum enim Odium justum est, nos solum removet à subjecto, quod continet malum, à quo separari, bonum est: at Amor qui injustus est nos jungit rebus quæ nocere possunt, aut saltem quæ non merentur adeo à nobis tantopere æstimari: qua ratione vilescimus & deprimimur.

ARTICULUS CXLIII.

De iisdem affectibus quatenus referuntur ad Cupiditatem.

OPortet vero exacte observare, id quod modo dixi de his quatuor Affectibus, non habere locum nisi cum considerantur præcise in se ipsis, neque nos ferunt ad ullam actionem. Quatenus enim excitant in nobis cupiditatem, cujus interventu dirigunt nostros mores, certum est omnes eos, quorum causa falsa est, posse nocere, & contra omnes eos, quorum causa justa est, posse prodesse. Imo cum æqualiter malum habent fundamentum, Lætitiam ordinario nocentiorem esse Tristitia; quia hæc ingenerans moderationem & metum, disponit quadantenus ad Prudentiam; illa vero imprudentes & temerarios efficit eos qui se illi permittunt.

ARTICULUS CXLIV.

De Cupiditatibus quarum eventus nonnisi à nobis pendet.

VErum quia hæ Passiones nos ad ullas actiones ferre nequeunt nisi per Cupiditatem quam excitant, illam ipsam Cupiditatem dirigere speciatim studendum est, & in eo consistit præcipua Ethicæ utilitas. Prout autem modo dixi eam semper bonam esse cum veram sequitur notitiam, ita non potest non malæ esse cum alicui errori innititur. Error autem, ut mihi videtur, qui frequentius obtinet in Cupiditatibus, in eo situs est, quod non satis distinguantur res quæ penitus à nobis pendent, ab aliis. Nam quoad res quæ ex nobis solis pendent, id est ex nostro Libero Arbitrio, sufficit scire, eas esse bonas, ut non possint nimis fervide desiderari, eo quod sit virtutem sectari res bonas facere quæ à nobis pendent, nec possit nimis fervide Virtus desiderari: ut taceam quod, cum non possit non bene succedere, utpote à nobis solis dependens, quod ita appetimus, semper inde percipiamus omnem illam quem exspectabamus satisfactionem. Sed vitium quod hic vulgo committitur non in eo consistit quod nimis, sed tantum in eo quod non satis appetatur. Summum vero contra id remedium est, liberare animum quoad fieri potest ab omnibus aliis cupiditatibus minus utilibus; deinde anniti clare cognoscere & cum attentione considerare bonitatem illius rei quæ appetenda venit.

ARTICULUS CXLV.

De iis quæ nonnisi ab aliis causis pendent: & quid sit Fortuna.

QUod ad ea quæ nullo modo à nobis pendent, quantumvis bona queant esse, nunquam fervide appetenda sunt: non solum quia possunt non evenire, & ita nos eo magis cruciare quo vehementius ea concupiverimus; verum præcipue quia occupando nostras cogitationes, abducunt studium nostrum à rebus aliis quarum acquisitio pendet à nobis. Sunt autem duo remedia generalia contra has vanas Cupiditates. Primum est Generositas, de qua postea. Secundum est, quod sæpe debemus reflectere animum ad Providentiam divinam, & cogitare impossibile esse aliquid evenire alio modo quam ab æterno determinavit hæc Providentia; ita ut sit instar fati vel immutabilis Necessitatis quæ opponenda est Fortunæ, ad eam subruendam, ut Chimæram quæ non aliunde quam ex errore intellectus nostri provenit. Nec enim quicquam

quam appetere possumus nisi id aliquo modo possibile censeamus. Nec possumus existimare possibilia quæ à nobis non pendent, nisi quatenus cogitamus ea à Fortuna pendere, id est quæ judicamus evenire posse, & similia alias contigisse. Illa autem opinio non aliunde provenit quam ex eo quod non novimus omnes causas, quæ ad singulos effectus concurrunt. Cum enim non succedit res quam censuimus pendere à fortuna, indicio id est quandam ex causis necessariis ad eam producendam defecisse, & per consequens eam fuisse absolute impossibilem; ac nunquam similem accidisse, id est ad cujus productionem similis causa defuerit: adeo ut nisi id antea ignorassemus, nunquam eam existimassemus possibilem, nec per consequens eam appetivissemus.

ARTICULUS CXLVI.

De iis quæ à nobis & ab aliis pendent.

Rejicienda igitur penitus est vulgaris opinio, extra nos dari Fortunam, quæ efficiat ut res contingant vel non contingant ut ei lubet, & sciendum omnia dirigi à Providentia divina, cujus decretum æternum, adeo infallibile & immutabile est, ut exceptis iis quæ idem Decretum voluit pendere ex nostro Arbitrio, cogitare oporteat respectu nostri nihil evenire quod necessarium non sit, & quadantenus fatale; adeo ut absque errore cupere non possimus ut aliter eveniat. Sed quia major pars cupiditatum nostrarum se extendit ad res quæ totæ à nobis non pendent, nec totæ ab aliis, debemus exacte distinguere in illis id quod nonnisi à nobis pendet, ut ad id solum nostram cupiditatem protendamus. Et quoad residuum, etsi ejus successum censere debeamus fatalem & immutabilem, ne circa illud se occupet nostra cupiditas, considerandæ tamen sunt rationes ex quibus plus vel minus sperari possit, ut inserviant dirigendis nostris actionibus: nam, exempli gratia, si nobis quid sit alicubi negotii, quo queamus per duas diversas vias pervenire, quarum una soleat multo tutior altera haberi, etsi forte decretum Providentiæ sit, ut si eam viam sequamur quam tutiorem arbitramur, infallibiliter in latrones incidamus, omni periculo per aliam defuncturi, non ideo debemus nos indifferenter ad alterutram eligendum habere, vel acquiescere in fatali immutabilitate hujus decreti; sed ratio exigit ut eligamus viam quæ tutior esse solet; & Cupiditas nostra in eo debet expleri cum eam sequuti fuerimus, quicquid inde mali nobis obvenerit; quia cum hoc malum fuerit respectu nostri inevi-

inevitabile, nulla subfuit causa exoptandi ut ab illo eximeremur, sed solummodo id faciendi quod optimum intellectus noster potuit cognoscere, ut suppono nos fecisse. Et sane cum ita nos exercemus in distinctione fati à fortuna, assuescimus facile in dirigendis nostris cupiditatibus tali modo, ut quoniam eorum impletio nonnisi à nobis pendet, semper nobis plenam satisfactionem dare possint.

Articulus CXLVII.

De Commotionibus internis Animæ.

HIc adhuc unicam considerationem adjiciam, quæ mihi multum inservire videtur ad impediendum quo minus aliquid ab Affectibus nostris incommodi patiamur; scilicet nostrum bonum & malum pendere præcipue à commotionibus internis, quæ in anima nonnisi ab ipsa anima excitantur: in quibus differunt ab his Passionibus quæ semper pendent à quodam motu spirituum. Quamvis autem hæ commotiones animæ sæpe jungantur Passionibus quibus similes sunt, sæpe etiam possunt reperiri cum aliis, imo nasci ex plane contrariis. Exempli gratia, cum maritus deflet uxorem suam mortuam, quam (ut quandoque fit) ægre videret restitutam vitæ, potest fieri ut ejus cor ea Tristitia contrahatur quam apparatus exequiarum & absentia personæ cujus conversationi assuetus erat, in ipso excitant. Quin fieri potest ut reliquiæ quædam Amoris vel Commiserationis ejus imaginationi obversantes eliciant ex ipsius oculis veras lachrymas; quamvis nihilominus sentiat Lætitiam occultam in animo, cujus commotio tantum virium habet, ut Tristitia & lachrymæ quæ eam comitantur, nihil ex ejus viribus imminuere possint. Et cum legimus tragicos aut inusitatos casus, vel cum eos repræsentari videmus in Theatro, id ipsum in nobis quandoque excitat Tristitiam, quandoque Lætitiam, aut Amorem, aut Odium, & in genere omnes Affectus, prout diversa objecta se nostræ imaginationi offerunt, sed insuper clanculum gaudemus quod eos in nobis excitari sentiamus: estque hæc ipsa voluptas Lætitia intellectualis, quæ æque facile ex Tristitia oriri potest ac ex cæteris omnibus Affectibus.

Articulus CXLVIII.

Exercitium virtutis summum esse remedium contra Passiones.

QUoniam autem hæ internæ commotiones nos propius tanguut, & per consequens amplius in nos possunt quam Affectus à quibus diffe-

ferunt, quique cum illis reperiuntur, certum est omnes tumultus qui aliunde veniunt, nullam vim habere nocendi animæ nostræ, modo satis semper habeat apud se unde contenta sit, sed potius augere ejus Lætitiam, eo quod observans se ab illis lædi non posse, id ei ad suam perfectionem cognoscendam inserviat. Ut autem anima nostra ita contenta sit, nihil aliud debet quam virtutem exacte sectari. Quicunque enim ita vixit ut conscientia sua exprobrare ei nequeat ipsum unquam neglexisse ea facere quæ meliora esse judicavit, (quod hic voco sectari virtutem) inde percipit satisfactionem, quæ tam potens est ad eum felicem reddendum, ut violentiores motus Affectuum nunquam sat habeant virium ad turbandam tranquillitatem animæ ipsius.

PASSIONES ANIMÆ;

TERTIA PARS.

De Passionibus Particularibus.

ARTICULUS CXLIX.

De existimatione & Despectu.

EXplicatis sex primitivis Affectibus, qui se habent instar generum quorum cæteri sunt species, hic succincte observabo quid insit singulare in unoquoque istorum, servato eo ordine juxta quem eos supra enumeravi. Duo primi sunt *Existimatio* & *Despectus*. Nam etsi hæc nomina ordinario solas notent opiniones, quæ citra Passionem habentur de uniuscujusque rei pretio, attamen quia sæpe ex his opinionibus nascuntur Affectus, quibus nomina specialia indita non fuere, hæc ipsa illis attribui posse videntur. *Existimatio* vero quatenus Passio, est inclinatio animæ ad sibi repræsentandum valorem rei æstimatæ, quæ inclinatio producitur à motu speciali spirituum, ita deductorum in cerebrum ut in eo confirment impressiones quæ huic rei inserviunt. Ut è contrario, *Despectus* est inclinatio quam anima habet ad considerandam vilitatem aut tenuitatem ejus quod contemnit, producta à motu spirituum qui confirmat Ideam hujus tenuitatis.

Articulus CL.

Has duas Passiones nil nisi species Admirationis esse.

ATque sic hæ duæ Passiones nihil sunt aliud quam Admirationis species. Cum enim non admiramur magnitudinem aut parvitatem cujusdam objecti, nos illud nec pluris nec minoris facimus, quam ratio nobis dictat debere fieri, ita ut illud tum existimemus vel contemnamus absque Passione. Et quamvis sæpe existimatio in nobis excitetur ab Amore, & Despectus ab Odio, illud universale non est; nec aliunde provenit, quam ex eo quod plus vel minus propendeamus ad considerandum magnitudinem vel tenuitatem alicujus objecti, quia plus vel minus illud diligamus.

Articulus CLI.

Etiam posse quem se ipsum existimare vel despicere.

QUamvis autem hæ duæ Passiones possint in genere referri ad qualibet objecta, tamen præcipue observantur cum ad nos ipsos referuntur, id est, cum proprium nostrum meritum vel existimamus vel despicimus. Atque tunc motus spirituum à quo sunt, adeo est in propatulo, ut mutet ipsum vultum, gestus, incessum, & in genere omnes actiones eorum qui sublimius vel sequius solito de se ipsis sentiunt.

Articulus CLII.

Propter quam causam nos æstimare possimus.

QUoniam vero ex sapientiæ partibus hæc una & præcipua est, nosse quomodo & qua de causa quisque se existimare aut despicere debeat, conabor & de eo meam mentem hic aperire. Unum duntaxat in nobis observo quod justam caussam nobis possit suppeditare nosmet ipsos existimandi, nempe legitimum usum liberi nostri arbitrii, & imperium quod in nostras voluntates exercemus. Nam præter solas actiones pendentes ex isto arbitrio, nihil est unde possimus cum ratione laudari vel vituperari, illudque nos quodammodo reddit Deo similes, nos nostri dominos faciendo, modo per ignaviam non amittamus jura quæ nobis confert.

A R-

Articulus CLIII.

In quo consistat Generositas.

Sic credo veram *Generositatem*, quæ efficit ut homo se existimet quantum potest legitime, in eo solum consistere, partim quod norit nihil revera suum esse, excepta hac libera dispositione suarum voluntatum, nec cur debeat laudari vel vituperari, nisi quod illa bene vel male utitur; partim quod sentiat in se ipso firmum & constans propositum ea bene utendi, id est nunquam carendi voluntate suscipiendi & exequendi omnia quæ judicaverit meliora esse: quod est perfecte sequi virtutem.

Articulus CLIV.

Eam impedire ne contemnantur alii.

Qui hoc de se norunt & sentiunt, sibi facile persuadent singulos alios homines idem de se ipsis sentire, quoniam in eo nihil est quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnunt, & quamvis sæpe videant alios ea admittere sphalmata quæ ostendunt ipsorum imbecillitatem, sunt tamen proniores ad eos excusandos quam carpendos, & ad credendum eos potius ex notitiæ quam bonæ voluntatis defectu peccare. Ac prout non se putant multo inferiores iis qui plura bona aut honores possident, aut qui ingenio, eruditione, formave præpollent, vel alias cæteros superant in aliis quibusdam perfectionibus, ita nec se multo superiores existimant iis quos similiter præcellunt, quod hæc omnia ipsis videantur haud magna consideratione digna, præ bona illa voluntate ex qua sola se existimant, & quam supponunt quoque esse aut ad minimum posse esse in singulis aliis hominibus.

Articulus CLV.

In quo consistat Humilitas honesta.

Atque sic Generosiores solent quoque Humiliores esse, & *Humilitas* honesta consistit solum in ea reflexione quam facimus super infirmitatem nostræ naturæ, & errores quos olim potuimus commisisse, aut deinceps possumus committere, qui non minores sunt iis qui ab aliis committi possunt; efficitque ut nos nemini præferamus, reputantes pariliter cæteros qui pollent nobiscum suo libero Arbitrio, æque bene ac nos illo posse uti.

Articulus CLVI.

Quæ sint proprietates Generositatis, & quomodo medeatur exorbitationibus omnium Passionum.

QUi hoc modo Generosi sunt, naturaliter ad magna patranda feruntur; sic tamen ut nihil suscipiant cujus non se capaces sentiant. Et quoniam nihil majus reputant quam bene facere aliis hominibus, & proprium commodum ideo contemnere, semper perfecte humani, affabiles & officiosi erga unumquemque sunt. Ac præterea absolute dominantur suis Affectibus, specialiter Cupiditatibus, Zelotypiæ, & Invidiæ: quod reputent, nihil cujus acquisitio à se non pendeat, tanti valere ut multum debeat exoptari; & Odio erga homines, quia eos omnes existimant; & Metui, quod fiducia propriæ virtutis fiant securi; & denique Iræ, quod parvi pendentes quæcunque pendent ex aliis, nunquam tantum concedant suis adversariis ut se ab illis læsos agnoscant.

Articulus CLVII.

De Superbia.

QUotquot vero bonam opinionem de se ipsis concipiunt quacunque alia de causa, non pollent vera Generositate, sed tantum turgido fastu, qui semper valde vitiosus est, etsi eo magis quo causa propriæ existimationis injustior fuerit. Omnium vero injustissima est superbire absque causa, id est cum quis etiam nihil cogitat sibi inesse meriti propter quod existimari debeat, solummodo quia meritum non magni facit, sibique imaginando, gloriam nihil aliud esse quam usurpationem, credit, eos qui ejus sibi plus arrogant, ejus quoque plus habere. Estque hoc vitium ita irrationale & absurdum, ut vix crederem dari homines qui illi se prostituerent, si nemo unquam injuste laudaretur: sed assentatio tam late dominatur, ut nullus sit ita imperfectus, qui non se videat sæpe laudari propter res quæ nullam laudem merentur, imo quæ vituperio sunt dignissimæ; quod occasionem præbet stupidioribus in hanc superbiæ speciem incidendi.

A R-

ARTICULUS CLVIII.

Effectus ejus contrarios esse effectibus Generositatis.

SEd quæcunque sit causa propriæ existimationis, si diversa fuerit à voluntate quæ sentitur bene semper utendi suo libero arbitrio, unde dixi manare Generositatem, producit semper fastum valde vitiosum, & qui adeo differt ab hac vera Generositate, ut habeat effectus absolute contrarios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pulchritudo, divitiæ, honores &c. eo magis soleant æstimari quo in paucioribus extant, imo sint ferme omnia ejus naturæ ut pluribus communicari non possint, id efficit ut superbi conentur cæteros omnes deprimere, & suis cupiditatibus mancipati habeant animam indesinenter agitatam ab Odio, Invidia, Zelotypia, aut Ira.

ARTICULUS CLIX.

De Humilitate vitiosa.

QUoad *Abjectionem* aut *Humilitatem* vitiosam, ea consistit præcipue in eo quod quis se imbecillum sentiat aut parum constantem, & quasi destitutus usu jureque liberi sui arbitrii, nequeat ea non facere, quorum tamen debet postea ipsum pœnitere; tum etiam in eo quod credit, se non posse per semetipsum subsistere aut carere pluribus rebus quarum acquisitio pendet ab alio. Atque sic directo opponitur Generositati, & sæpe evenit ut illi qui ingenium abjectius habent, sint arrogantiores & superbiores: ut generosiores sunt modestiores & humiliores. Sed cum illi qui mente forti & generosa præditi sunt, animum non mutent ob prospera vel adversa quæ ipsis accidunt; qui è contra abjecto & infirmo sunt animo, à sola fortuna diriguntur; nec eos prosperitas minus inflat quam deprimit adversitas. Imo sæpe videas ut se demittant turpiter apud eos à quibus aliquid vel boni expectant vel mali metuunt, ac simul insolenter se efferant supra eos à quibus nihil sperant vel timent.

ARTICULUS CLX.

Qualis sit motus spirituum in his Passionibus.

CÆterum inde facile cognoscitur, superbiam & Abjectionem non solum vitia esse, sed etiam Passiones, quod eorum commotio valde

de se prodit extrinsecus in illis qui subito vel inflantur vel dejiciuntur ex nova quadam occasione. Sed dubitari potest num Generositas & Humilitas, quæ virtutes sunt, possint etiam esse Passiones, quia eorum motus minus conspicui sunt, nec videtur ita virtuti cum Passionibus convenire ac vitio. Attamen non video qui idem motus spirituum, qui inservit confirmandæ cuidam cogitationi cujus fundamentum malum est, nequeat similiter eam confirmare cum justo nititur fundamento. Et quoniam Superbia & Generositas in propria existimatione consistunt, ac in eo solum differunt quod ea sui existimatio vel injusta sit vel justa, mihi videntur posse referri ad unam eandemque Passionem, quæ excitatur motu composito ex motibus Admirationis, Lætitiæ, & Amoris, tam ejus quo quis se ipsum amat, quam illius qui habetur pro re ea quæ efficit ut se ipsum existimet; sicut è contrario motus qui excitat Humilitatem, sive honestam sive vitiosam, compositus est ex motibus Admirationis, Tristitiæ, & Amoris proprii, mixti cum Odio defectuum qui efficiunt ut aliquis se despiciat. Nihilque differentiæ in his motibus observo, nisi quod motus Admirationis duas habet proprietates; primo quod inopinata occupatio eum reddat vehementiorem ab initio; deinde quod sit æqualis in suo progressu, id est spiritus continuent se movere eodem tenore in cerebro. Quarum proprietatum prima magis reperitur in Superbia & Abjectione quam in Generositate & Humilitate honesta, & contra ultima melius observatur in his quam in illis. Cujus ratio est, quod vitium vulgo ex ignorantia nascatur, & illi qui minus se norunt facilius superbiant, aut se demittant plus quam decet; quia quicquid ipsis recenter accidit eos offendit inopinato, & efficit ut dum id sibi tribuunt se ipsos admirentur, & de se bene judicent vel sequius, prout existimant illud quod accidit in suum commodum cedere vel secus. Verum quoniam sæpe post rem ex qua superbierant sequitur alia quæ eos deprimit, ideo motus Passionum quibus agitantur varius est. Sed è contrario nihil est in Generositate quod non queat convenire cum Humilitate honesta, nec quicquam alibi quod eas immutare possit: unde earum motus sunt firmi, constantes & semper sibi ipsis valde similes: sed non ita ex inopinata occupatione procedunt, eo quod qui se ita existimant, satis norint causas propter quas se existiment: attamen potest dici has causas adeo miras esse (nempe facultatem suo utendi libero Arbitrio, ex qua quis se ipsum existimat, & infirmitates subjecti cui inest hæc facultas, quæ efficiunt ut non nimis se existimet) ut quoties de novo menti occurrunt semper novam Admirationem excitent.

A R-

ARTICULUS CLXI.

Quomodo Generositas acquiri possit.

QUin notandum est, Virtutes, vulgo sic dici solitas, esse habitus in anima qui eam ad certas cogitationes disponunt, ita ut sic differant ab illis cogitationibus, ut tamen & eas producere & reciproce ab illis produci possint. Observandum quoque, has cogitationes produci posse ab anima sola, sed sæpe evenire ut insuper aliquis motus spirituum eas confirmet; atque tum simul sunt actiones virtutis & Passiones animæ: sic, etsi nulla sit virtus cui magis præclara natalia conferre videantur, quam ea per quam nemo se ultra suum justum valorem existimat; & credibile sit, omnes animas quas Deus indit corporibus nostris, non æquè nobiles & fortes esse; (quapropter hanc virtutem nominavi *Generositatem* secundum usum nostræ linguæ Gallicæ, potius quam *Magnanimitatem* secundum usum scholæ, in qua parum cognoscitur) certum est tamen, bonam Institutionem multum inservire ad corrigendos natalium defectus; & eum qui sæpe se occuparit in attenta consideratione liberi arbitrii, & quantum emolumenti situm sit in firmo proposito eo bene utendi, & ab alia parte quam vanæ & inutiles sint omnes curæ quæ ambitiosos excruciant, posse excitare in se Passionem, & exinde acquirere virtutem Generositatis: quæ cum sit quasi clavis omnium aliarum virtutum, & remedium generale omnibus Affectuum vitiis, videtur hæc consideratio esse digna quæ observetur.

ARTICULUS CLXII.

De Veneratione.

V*Eneratio* sive cultus est inclinatio animæ, non solum ad existimandum objectum quod veneratur, sed etiam ad se illi subjiciendum cum aliquo timore, ejus favoris demerendi gratia. Adeoque non veneramur nisi causas liberas, quas posse nobis vel bene vel male facere judicamur, etiamsi nesciamus utrum sint facturæ. Amore & Devotione prosequimur potius quam simplici Veneratione eos à quibus nil nisi bonum expectamus; odimus vero eos à quibus nil nisi malum præstolamur: Et nisi judicaverimus, causam hujus boni vel mali liberam esse, illi nosmet ipsos non subjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. Sic cum Ethnici Veneratione prosequebantur silvas, fontes, aut montes, non pro-

proprie illas mortuas res venerabantur, ſed Numina quæ illis præeſſe putabant. Et motus ſpirituum qui excitat hunc Affectum, componitur tum ex eo qui Admirationem excitat, tum ex eo qui excitat Timorem, de quo poſtea loquar.

Articulus CLXIII.

De Dedignatione.

ITa quod vulgo dicimus *Dedignationem*, eſt inclinatio animæ ad ſpernendam cauſam liberam, judicando eam etſi natura ſua capax ſit bene vel male faciendi, tamen adeo infra nos eſſe ut nobis neutrum facere poſſit. Et motus ſpirituum qui eam excitat, componitur ex illis qui excitant Admirationem, & Securitatem ſive Audaciam.

Articulus CLXIV.

De uſu harum duarum Paſſionum.

GEneroſitas vero & Imbecillitas animi ſive Abjectio determinant bonum & malum uſum harum duarum Paſſionum. Quo enim anima nobilior & generoſior fuerit, eo major ineſt ei inclinatio reddendi cuique quod ſuum eſt: atque ſic non ſolum profundiſſima adeſt Humilitas reſpectu Dei, ſed etiam abſque repugnantia præſtatur omnis Honor & Cultus qui hominibus debetur, unicuique ſecundum ordinem & authoritatem quam in mundo obtinet, & nihil præter vitium contemnitur. Contra vero qui ſunt animi abjecti & imbecillis, ſolent per exceſſum peccare, quandoque cum reverentur & timent res ſolo contemptu dignas, & quandoque cum dedignantur inſolenter eas quæ plus reverentiæ merentur. Et ſæpe celerrime transeunt ab extrema impietate ad ſuperſtitionem, & iterum à ſuperſtitione ad impietatem, ita ut nullum ſit vitium nullaque inordinatio animi cujus capaces non ſint.

Articulus CLXV.

De Spe & Metu.

SPes eſt diſpoſitio animæ ad ſibi perſuadendum id eventurum quod cupit, quæ producitur motu ſpeciali ſpirituum, conflato ex motu Lætitiæ & Deſiderii inter ſe permixtis. Et *Metus* eſt alia animæ diſpoſitio, quæ ipſi perſuadet id ipſum non eventurum. Ac obſervandum, has

duas

duas Passiones, licet sibi contrarias, tamen posse simul alicui inesse; nimirum ubi simul objiciuntur menti diversæ rationes, quarum quædam suadent eventum Cupiditatis facilem esse, aliæ difficilem eum reddunt.

ARTICULUS CLXVI.

De Securitate & Desperatione.

NUnquam autem altera harum Passionum comitatur Cupiditatem quin alteri quendam locum relinquat. Cum enim *Spes* satis ita firma est, ut plane expellat Metum, mutat naturam & vocatur *Securitas* sive *Fiducia:* & cum quis persuadetur id quod cupit eventurum, etsi continuet velle ut eveniat, desinit tamen agitari ab Affectu cupiditatis, quæ ejus eventum exquiri faciebat cum inquietudine; sicuti cum *Metus* adeo extremus est, ut omnis spes decollet, sese convertit in *Desperationem*, & hæc Desperatio exhibens rem ut impossibilem, extinguit plane Cupiditatem, quæ nonnisi in possibilia fertur.

ARTICULUS CLXVII.

De Zelotypia.

ZElotypia est species Metus qui spectat Cupiditatem sibi conservandi possessionem cujusdam boni; nec tam procedit ex vi rationum quæ judicare faciunt illud amitti posse, quam ex magno æstimio in quo est; quod efficit ut examinentur vel minimæ suspicionis causæ, & sumantur pro rationibus maximi momenti.

ARTICULUS CLXVIII.

In quo hæc Passio honesta esse possit.

ET quoniam major habenda est cura conservandorum bonorum quæ majora, quam quæ minora sunt, hæc Passio in quibusdam occasionibus honesta & justa esse potest; sic, exempli gratia, militiæ Dux qui urbem maximi momenti servat, jure movetur Zelotypia pro ipsa, id est metuit omnia illa quibus occupari & intercipi posset: nec honesta mulier vituperatur quod sui honoris sit zelotypa, id est non solum à malefaciendo abstineat, sed quoque studiose vitet vel minimas obtrectationis causas.

ARTICULUS CLXIX.

In quo vitiosa.

Ast ridetur Avarus, cum Zelotypia ducitur pro suo Thesauro, id est, cum illi oculis incubat, nec ab illo unquam recedere vult, ne quis eum furetur: nec enim pecunia meretur tanta cura asservari. Et contemnimus virum qui suæ uxoris zelotypus est, cum indicio sit, eam ab ipso non amari uti par erat, & quod vel de se vel de illa male opinetur. Dico quod illam non recte diligat: nam si vero Amore eam prosequeretur, nulla ratione ad sequius de illa suspicandum propenderet; ac proprie eam non amat, sed solummodo bonum, quod in eo situm arbitratur ut solus eam possideat: nec metueret jacturam hujus boni, nisi eo se indignum aut suam uxorem infidelem esse judicaret. Cæterum hæc Passio nonnisi ad suspiciones & diffidentias refertur: proprie enim non est Zelotypia, conari aliquod malum vitare, cum ejus metuendi justa causa subest.

ARTICULUS CLXX.

De Animi fluctuatione.

Animi fluctuatio est quoque species Metus, quæ dum retinet Animam quasi in dubia lance inter plures actiones quas facere potest, in causa est ut nullam exequatur, & sic habeat tempus ad eligendum antequam se determinet; in quo revera habet quendam usum qui bonus est: verum cum ulterius durat quam par est, & illud tempus deliberationi impendit, quod requirebatur ad agendum, pessima est. Dico autem eam esse speciem Metus; quamvis accidere possit, cum datur optio plurimarum rerum, quarum bonitas valde æqualis apparet, ut incerti & fluctuantes hæreamus, etsi nullus propterea subsit Metus. Hæc enim species fluctuationis procedit solum à subjecto quod se offert, non autem ab ulla commotione spirituum. Quare Affectus non est, nisi in quantum metus errandi in electione ejus auget incertitudinem. Verum hic metus tam ordinarius & tam vehemens est in quibusdam, ut sæpe, etsi nihil occurrat eligendum, nec nisi unica res sese offerat vel sumenda vel omittenda, eos tamen detineat, & efficiat ut inutiliter subsistant in aliis exquirendis. Et tum est excessus Fluctuationis, ortus ex nimio Desiderio bene agendi, & imbecillitate Intellectus, qui destitutus notionibus

bus perſpicuis & diſtinctis, nomniſi multas confuſas habet. Quare remedium contra hunc exceſſum erit, aſſueſcere formandis judiciis certis & determinatis de omnibus rebus quæ ſeſe offerunt, & cenſere ſemper, officium præſtari, cum ſit quod melius eſſe judicatur, etſi forte peſſime judicetur.

ARTICULUS CLXXI.

De Animoſitate & Audacia.

Animoſitas cum Affectus eſt, non habitus vel inclinatio naturalis, eſt certus quidam calor ſive agitatio quæ diſponit animam ad agendum viriliter in executione rerum quas meditatur, cujuscunque naturæ ſint. Eſtque *Audacia* Animoſitatis ſpecies, quæ diſponit animam ad res eas exequendas quæ plus periculi habuerint.

ARTICULUS CLXXII.

De Æmulatione.

Eſtque *Æmulatio* pariliter ejus quædam ſpecies, ſed alio ſenſu: poteſt enim Animoſitas conſiderari ut genus, quod dividitur in tot ſpecies quot extant diverſa objecta, & in tot alias quot cauſas habet: Priori modo Audacia ejus ſpecies eſt, poſteriori Æmulatio. Hæc vero nihil aliud eſt quàm calor qui diſponit animam ad ſuſcipiendas res quas ſibi ſucceſſuras ſperat, quia aliis eas bene ſuccedere videt, atque ſic eſt ſpecies Animoſitatis, cujus cauſa externa exemplum eſt. Dico cauſam externam; quia inſuper debet ſemper alia quædam interna ſubeſſe, quæ in eo ſita eſt quod corpus ita ſit diſpoſitum, ut Cupiditas & Spes majorem vim habeant in ſanguine copioſo ad cor propellendo, quam Metus aut Deſperatio in eo impediendo.

ARTICULUS CLXXIII.

Quomodo Audacia à Spe pendeat.

Notandum enim, quod licet objectum Audaciæ ſit difficultas quam vulgo ſequitur Metus aut etiam Deſperatio, ita ut in rebus periculoſioribus & deſperatioribus plus Audaciæ & Animoſitatis adhibeatur, debeat tamen ſperari vel certo credi finem qui intenditur ſucceſſurum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus reſiſtatur. At hic finis differt ab illo objecto: nec enim ſimul poteſt dari Certitudo & Deſperatio ejuſ-

dem rei eodem tempore. Sic cum Decii in confertos hostes irruebant, & currebant ad mortem certam, objectum Audaciæ ipsorum erat difficultas conservandæ vitæ in hac actione, pro qua difficultate nil nisi Desperationem habebant, mori certissimi: sed eorum finis erat animare milites suo exemplo, & ipsis consequi victoriam quam sperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam post mortem consequi, cujus certi erant.

ARTICULUS CLXXIV.

De Pusillanimitate, & Consternatione.

PUsillanimitas directe Animositati opponitur, estque languor sive frigus quod impedit animam ne feratur ad ea peragenda quæ faceret si isto Affectu careret. Et *Consternatio* quæ contraria est Audaciæ, non solum frigus est, sed etiam perturbatio & stupor animæ, qui ipsi aufert facultatem resistendi malis quæ proxima esse putat.

ARTICULUS CLXXV.

De usu Pusillanimitatis.

QUamvis autem mihi persuadere nequeam Naturam indidisse hominibus ullum Affectum qui semper vitiosus sit, nullumque usum bonum & laudabilem habeat, tamen vix conjicere possum cui bono hi duo queant inservire. Mihi solummodo videtur Pusillanimitatem quendam usum habere, cum homines eximit à suscipiendis laboribus ad quos ferendos incitari possent verisimilibus quibusdam rationibus, nisi aliæ certiores rationes ex quibus inutiles judicantur, excitassent hunc Affectum. Nam præterquam quod eximit animam ab his laboribus, inservit quoque corpori, in eo quod retardato motu spirituum, impedit quominus ejus vires dissipentur. At vulgo & ut plurimum admodum noxius est, quia abducit voluntatem ab actionibus utilibus. Quoniam vero non oritur aliunde quam ex eo quod non satis habetur Spei aut Cupiditatis, illi corrigendo sufficiet hos duos Affectus in se ipso intendisse & auxisse.

ARTICULUS CLXXVI.

De usu Consternationis.

QUod attinet Consternationem, non video quî unquam laudabilis vel utilis possit esse: nec Affectus specialis est, sed merus excessus Pusil-

Pusillanimitatis, Stuporis & Metus, qui semper vitiosus est; sicuti Audacia excessus est Animositatis, qui semper bonus habetur, modo finis qui intenditur sit bonus. Et quia præcipua causa Consternationis est inopinatus incursus, nihil melius est illi præcavendo quam uti præmeditatione, seque ad omnes eos eventus præparare quorum metus eum producere potest.

ARTICULUS CLXXVII.

De morsu Conscientiæ.

MOrsus Conscientiæ est species Tristitiæ ortæ ex dubitatione sive scrupulo qui injicitur num id quod fit vel factum est bonum sit, nec ne. Et necessario præsupponit dubitationem: nam si plane constaret, id quod fit, malum esse, ab eo faciendo abstineretur, quoniam voluntas non fertur nisi in ea quæ aliquam bonitatis speciem præ se ferunt. Et si constaret id quod factum est malum esse, ejus pœnitentia qui fecit tangeretur, non simplici morsu. Usus autem hujus Affectus est, quod efficiat ut expendatur num res de qua dubitatur sit bona nec ne, & impediat ne fiat alia vice, quamdiu non constat bonam esse: sed quia malum præsupponit, præstaret nunquam ejus sentiendi causam dari: ac præveniri potest iisdem melius quibus Fluctuatio potest excuti.

ARTICULUS CLXXVIII.

De Irrisione.

IRrisio est species Lætitiæ mixtæ cum Odio, quæ inde oritur quod deprehendatur leve aliquod malum in persona quæ eo digna putatur: odio habetur illud malum, & gaudetur in illo reperiri qui eo dignus est. Et cum ex inopinato id accidit, repentina occupatio Admirationis causa est cachinnorum, juxta ea quæ dicta fuerunt supra de natura Risus. Verum illud malum leviculum esse debet; si enim magnum fuerit, credi non potest eum qui illud patitur eo dignum esse, nisi simus pravæ admodum indolis, aut ipsum nimio Odio prosequamur.

ARTICULUS CLXXIX.

Cur Imperfectissimi quique soleant maximi Irrisores esse.

QUin videmus eos qui defectus habent perinsignes, exempli gratia qui claudi sunt, monoculi, gibbosi, aut qui aliqua contumelia vel in-

infamia publice affecti sunt, specialiter proclives ad irrisionem esse; Cum enim cupiant cæteros omnes in pari gradu videre, lætantur ob mala quæ ipsis eveniunt, & eos illis dignos existimant.

ARTICULUS CLXXX.

De usu Joci.

QUod attinet Jocum modestum, qui reprehendit utiliter vitia, ea ridicula repræsentando, jocantibus ipsis interea nec ridentibus nec ullum Odium testantibus in personas; Affectus non est, sed qualitas honesti viri, quæ indolis ejus alacritatem denotat & animæ tranquillitatem, quæ notæ virtutis sunt; & sæpe quoque dexteritatem ingenii, in eo quod possit dare speciem aliquam jucundam rebus quas irridet.

ARTICULUS CLXXXI.

De usu risus in Joco.

NEc turpe est ridere cum jocos audimus aliorum: imo tales esse possunt, ut morositatis nimiæ foret, de illis non ridere. Verum cum ipsi jocamur, magis decet abstinere risu, ne videantur derepente & inopinato occurrere res quas dicimus, vel mirari dexteritatem nostram in illis inveniendis: quin ita fit, ut eo magis ex inopinato occupent auditores.

ARTICULUS CLXXXII.

De Invidia.

QUæ vulgo dicitur *Invidia*, est vitium situm in perversitate indolis, qua fit ut quidam doleant de bono quod evenire vident aliis hominibus. At hic utor illa voce ad significandam Passionem quæ semper vitiosa non est. Invidia igitur quatenus Affectus, species est Tristitiæ mixtæ Odio, quæ inde procedit quod videmus bonum accidere iis quos eo indignos arbitramur. Quod de solis fortunæ bonis cum ratione putari potest. Nam quod attinet bona vel animæ, vel etiam corporis, quatenus ea à nativitate habentur, satis videtur habere is ad illa dignitatis, qui ea accepit à Deo antequam ullius mali perpetrandi capax esset.

AR-

ARTICULUS CLXXXIII.

Quomodo Justa vel Injusta esse possit.

SEd cum fortuna alicui bona submittit quibus revera indignus est, nec ideo Invidia in nobis excitatur, nisi quod naturaliter amantes Justitiam, indignamur eam non observari in distributione horum bonorum, zelus est excusabilis; præsertim cum bonum quod aliis invidetur, ejus est naturæ ut in malum abire possit in eorum manibus, ut si fuerit aliquod munus vel officium in cujus exercitio male versari possint. Imo cum quis sibi ipsi appetit idem bonum, nec potest illud consequi quod ab aliis qui illo indigniores sunt possideatur, ita redditur hæc Passio violentior, nec tamen ideo desinit excusabilis esse, modo odium quod continet solum respiciat pravam distributionem boni quod invidetur, & non personas quæ illud possident aut distribuunt. Sed pauci admodum adeo justi & generosi sunt, ut nullo Odio prosequantur eos, à quibus præveniuntur in acquisitione boni quod pluribus communicabile non est, quodque sibi exoptaverant, etsi qui illud acquisiverunt illo sint æque digni vel etiam digniores. Quod vero frequentius invidetur, gloria est: quamvis enim aliorum gloria non impediat quominus ad eam possimus aspirare, ejus tamen accessum difficiliorem reddit, & intendit pretium.

ARTICULUS CLXXXIV.

Unde fiat ut Invidi plerumque sint colore livido.

CÆterum nullum est vitium quod æque obsit felicitati humanæ ac Invidia. Nam præterquam quod qui ea laborant se ipsos excruciant, conturbant insuper quantum possunt voluptatem aliorum. Et ut plurimum coloris sunt lividi, id est pallidi, mixti flavo & nigro, & quasi contuso sanguine, unde fit ut Invidia Latine vocetur *Livor*. Quod optime convenit cum iis quæ supra dicta sunt de motibus sanguinis in Tristitia & Odio. Nam hoc efficit ut flava bilis quæ venit ex parte inferiori jecoris, & atra quæ venit ex liene, sese diffundant ex corde per arterias in omnes venas; & illa facit ut sanguis venarum minus habeat caloris & lentius fluat solito, quod sufficit faciendo colori livido. Sed quia bilis tam flava quam atra potest quoque submitti in venas ab aliis plurimis causis, nec Invidia illas eo propellit satis copiose ad mutandum vultus

colorem, nisi fuerit intensissima & diuturna, non censendi sunt omnes illi in quibus iste color apparet ad eam proclives esse.

ARTICULUS CLXXXV.

De Commiseratione.

COmmiseratio est species Tristitiæ, Amori mixtæ aut benevolentiæ erga illos quos aliquid mali pati videmus, quo eos indignos judicamus. Atque sic contraria est Invidiæ ratione sui objecti, & Irrisioni, quia illud alio modo considerat.

ARTICULUS CLXXXVI.

Qui sint maximè Misericordes.

ILli qui se valde debiles sentiunt & obnoxios adversæ fortunæ, videntur aliis propensiores ad hunc Affectum; quia sibi repræsentant alienum malum ceu quod sibi quoque queat evenire, & sic ad Misericordiam moventur magis ex Amore sui quam aliorum.

ARTICULUS CLXXXVII.

Quomodo Generosiores hoc Affectu tangantur.

ATtamen Generosiores & qui sunt animo fortiori, ita ut nihil mali sibi metuant, & se supra fortunæ imperium statuant, non carent Commiseratione, cum vident infirmitatem aliorum hominum, & eorum querelas audiunt. Pars enim est Generositatis bene velle unicuique. Verum hujus Commiserationis Tristitia amara non est, sed instar ejus quam producunt casus tragici qui in Theatro repræsentari videntur, magis est in exteriori & in sensu, quam in ipsa anima, quæ interim fruitur satisfactione cogitandi se defungi suo officio dum compatitur afflictis. Atque in hoc differt, quod cum vulgus misereatur eorum qui queruntur, quia putat mala quæ patiuntur valde gravia esse, præcipuum contra objectum Commiserationis maximorum virorum sit imbecillitas eorum quos queri vident; quia censent nullum accidens posse dari quod tam grave sit malum ac Pusillanimitas eorum est qui id ferre non possunt constanter; & quamvis odio habeant vitia, non ideo tamen oderunt eos quos illis vident obnoxios, sed solum eorum miserentur.

A R-

ARTICULUS CLXXXVIII.

Quinam Misericordia non tangantur.

SOli demum homines maligni & Invidi, quique naturaliter odio habent omnes alios, aut qui adeo ſtupendi ſunt, vel ita excæcati proſperitate fortunæ, aut deſperabundi ex adverſitate, ut non putent aliquid amplius mali ſibi evenire poſſe, nulla Commiſeratione tanguntur.

ARTICULUS CLXXXIX.

Cur hæc paſſio ad lachrymandum excitet.

CÆterum facile in hoc Affectu lachrymæ emittuntur, quod Amor propellens multum ſanguinis ad cor, efficiat ut ex oculis multi vapores prodeant, & frigus Triſtitiæ retardans agitationem horum vaporum faciat ut in lachrymas mutentur, juxta id quod ſupra dictum fuit.

ARTICULUS CXC.

De Satisfactione ſive Acquieſcentia in ſe ipſo.

SAtisfactio ſive *Acquieſcentia in ſe ipſis*, quam ſemper illi conſequuntur qui conſtanter inſiſtunt virtuti, eſt habitus in eorum anima qui vocatur Tranquillitas & Quies Conſcientiæ; ſed ea quæ de novo comparatur ubi recenter aliquid factum eſt quod bonum putatur, eſt Paſſio, nempe ſpecies Lætitiæ, quam omnium eſſe dulciſſimam arbitror, quia ejus cauſa non aliunde quam à nobis pendet. Attamen ubi illa cauſa juſta non eſt, id eſt, cum actiones ex quibus multum ſatisfactionis obtinetur non ſunt magni momenti, vel etiam vitioſæ ſunt, ridicula eſt, & nonniſi ſuperbiæ & abſurdæ arrogantiæ producendæ inſervit. Quod ſpecialiter obſervari poteſt in iis qui, cum ſe religioſos putent, hypocritæ demum & ſuperſtitioſi ſunt, id eſt, qui eo quod ſæpe frequentent templa, multas recitent preces, capillos tonſos habeant, jejunent, eleemoſynas largiantur, ſe plane perfectos putant, & ſibi imaginantur ſe ita in gratia apud Deum eſſe, ut nihil facere queant quod ipſi diſpliceat, & omne quod ipſis ſua Paſſio ſuggerit bonum zelum eſſe; etſi quandoque ſuggerat maxima crimina quæ in homines cadere poſſint, ut prodere Urbes, trucidare Principes, exterminare integros populos ob id ſolum quod ſuas opiniones non ſequantur.

ARTICULUS CXCI.

De Pœnitentia.

P*Oenitentia* est directe contraria Satisfactioni sive Acquiescentiæ in se ipso, estque species Tristitiæ, quæ procedit ex eo quod credimus aliquid mali nos perpetrasse. Est autem valde amara, quia ejus causa non aliunde quàm à nobis est. quod tamen non impedit quominus utilissima sit, quando actio cujus nos pœnitet revera mala est, ejusque certam habemus notitiam, quia ad alias melius agendum nos incitat. Sed sæpe evenit ut imbecilliores animi pœnitentia ducantur eorum quæ fecerunt, etiamsi ea mala esse certo nesciant, ac solum id ita sibi persuadent quia metuunt, &, si contrarium fecissent, ejus similiter ipsos pœniteret: quæ in illis imperfectio est commiseratione digna. Remedia vero huic defectui eadem sunt quae inserviunt Fluctuationi tollendæ.

ARTICULUS CXCII.

De Favore.

F*Avor* proprie est cupiditas videndi bonum evenire ei erga quem bona ferimur cupiditate; sed hic utor isto vocabulo ad hanc significandam voluntatem, quatenus in nobis excitatur bona quadam actione illius cui bene volumus. Propendemus enim naturaliter in amorem eorum qui res patrant quas existimamus bonas, etiamsi ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa significatione est species Amoris, non Cupiditatis, etiamsi cupiditas videndi bene esse ei cui favetur eum semper comitetur; & ordinario jungitur Commiserationi, quia adversa quæ miseris evenire videmus efficiunt ut magis ad eorum merita mentem reflectamus.

ARTICULUS CXCIII.

De Gratitudine.

G*Ratus* quoque animus est amoris species excitata in nobis aliqua actione ejus in quem fertur, quaque credimus eum nobis benefecisse, aut saltem benefacere in animo habuisse. Ita continet idem quod Favor, & id amplius, quod innitatur actioni quæ nos tangit, & de qua etiam gratias referre desideramus; idcirco longe majorem vim habet, præsertim in animis vel tantillum in nobilibus & generosis.

ARTICULUS CXCIV.

De Ingratitudine.

QUod attinet *Ingratitudinem*, ea Paſſio non eſt; natura enim nullum in nobis poſuit ſpirituum motum quo excitetur, ſed merum eſt vitium, directe oppoſitum Gratitudini, quatenus hæc ſemper honeſta eſt, & unum ex præcipuis vinculis ſocietatis humanæ. Idcirco hoc vitium proprium eſt hominum brutorum & ſtolide ſuperborum, qui putant omnia ſibi deberi; aut ſtupidorum, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia quæ accipiunt; aut imbecilliorum & abjectorum, qui ubi ſentiunt infirmitatem & egeſtatem ſuam, demiſſe quærunt auxilium aliorum; quod ubi ſunt conſequuti, eos odio proſequuntur, quia deſtituti voluntate paria referendi, aut ſe id poſſe deſperantes, & ſibi fingentes omnes omnino ſecum venales & mercenarios eſſe, nihilque boni fieri niſi cum remunerationis ſpe, eos ſe decepiſſe arbitrantur.

ARTICULUS CXCV.

De Indignatione.

I*Ndignatio* eſt ſpecies Odii aut Averſionis, quæ naturaliter fertur in eos qui aliquid mali faciunt, qualecunque illud ſit; ſæpe quidem Invidiæ commiſcetur aut Miſericordiæ, ſed tamen objectum habet valde diverſum. Illis enim ſolis indignamur qui bene vel male faciunt indignis; ſed invidemus iis qui illud bonum conſequuntur, & miſeret nos eorum qui illud malum patiuntur. Revera tamen poſſidere bonum quo indignus fueris, eſt quadantenus male facere. Quæ cauſſa eſſe potuit Ariſtoteli ejusque ſequacibus, ſupponentibus, Invidiam ſemper vitium eſſe, eam quæ vitioſa non eſt, *Indignationis* nomine exprimendi.

ARTICULUS CXCVI.

Cur quandoque juncta ſit Commiſerationi, & quandoque Irriſioni.

ETiam malefacere eſt quodammodo malum pati: unde fit ut quidam jungant ſuæ Indignationi Commiſerationem, & quidam Irriſionem, prout feruntur bona vel mala voluntate erga illos quos errare vident: atque ſic riſus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem cauſa.

Articulus CXCVII.

Quod ſaepe eam comitetur Admiratio, neque incompatibilis ſit cum Lætitia.

SÆpe quoque Indignationem comitatur Admiratio: ſolemus enim ſupponere omnes res futuras eo modo quo judicamus debere fieri, id eſt, eo modo quem bonum cenſemus; idcirco cum quid aliter evenit, id nobis inopinatum eſt, & admirationem ciet. Nec etiam cum Lætitia incompatibilis eſt, etſi frequentius conjungatur Triſtitiæ. Cum enim malum de quo indignamur, nobis nocere non poteſt, & cum conſideramus nos nihil ſimile velle deſignare, id nobis aliquam præbet Delectationem: eſtque forte una ex cauſis riſus qui quandoque comitatur hunc Affectum.

Articulus CXCVIII.

De ejus uſu.

CÆterum Indignatio magis obſervatur in illis qui malunt videri addicti virtuti, quam in iis qui revera tales ſunt. Quamvis enim qui amant Virtutem nequeant videre abſque aliqua averſione aliorum vitia, tamen non niſi à gravioribus & extraordinariis commoventur. Moroſi eſt & difficilis, indignari multum ob res parvi momenti; Injuſti indignari ob res quæ vituperari non poſſunt; & inepti abſurdique, non reſtringere hunc Affectum ad actiones humanas, & eum extendere uſque ad opera Dei aut Naturæ, ut faciunt illi qui nunquam ſua conditione ſuave fortuna contenti, audent carpere directionem mundi & arcana Providentiæ.

Articulus CXCIX.

De Ira.

IRa eſt etiam ſpecies Odii aut Averſionis, quam habemus erga eos qui aliquod malum fecerunt, aut qui conati ſunt nocere, non indifferenter quibusvis, ſed ſpeciatim nobis. Atque ſic idem continet quod Indignatio, & hoc amplius quod fundamentum habeat in actione quæ nos ſpectat, & cujus ulciſcendæ Cupiditate tenemur. Hæc enim Cupiditas illam fere ſemper comitatur, ac directe opponitur Gratitudini, ut Indignatio Favori. Verum incomparabiliter vehementior eſt aliis hiſce tri-

tribus Affectibus, quia Cupiditas repellendi res noxias & sese ulciscendi est omnium urgentissimum: hæcque Cupiditas juncta Amori sui ipsius, Iræ suppeditat omnem sanguinis agitationem quam Animositas & Audacia efficere possunt; & Odium efficit ut hanc agitationem suscipiat præcipue sanguis biliosus qui ex liene venit, & ex parvis venis jecoris, & ingreditur in cor, in quo propter ipsius copiam, & naturam bilis quam admixtam habet, excitat calorem longe asperiorem & ferventiorem eo qui potest excitari ab Amore aut Lætitia.

Articulus CC.

Quare minus metuendi qui ex Ira erubescunt quam qui pallent.

SUnt autem signa externa hujus Passionis diversa, secundum varia temperamenta personarum, & varietatem aliarum Passionum ex quibus componitur aut quæ illi junguntur. Sic nonnulli videntur pallescere aut tremere cum irascuntur; & alii erubescere vel etiam lachrymari. Et vulgo censetur Ira eorum qui pallent magis metuenda, quam eorum qui erubescunt. Cujus rei ratio est, quod ubi nolumus aut non possumus nos aliter ulcisci quam vultu & verbis, explicamus omnem nostrum calorem omnemque nostram vim ab initio ipsius commotionis, unde rubor: & quandoque desiderium & commiseratio nostri ipsius, quod aliter nos ulcisci nequeamus, in causa est ut lachrymemur. At qui è contrario se servant & determinant majori ultioni, tristes fiunt, eo quod putent, ad id se teneri ea actione ob quam irascuntur; quandoque etiam metuunt mala quæ sequi possunt ex consilio suscepto; quod primo obrutu eos reddit pallidos, frigidos, & trementes: ast ubi postea suam ultionem exequuntur, eo magis incalescunt quo frigidiores ab initio fuerant; sicut videmus, febres quæ à frigore incipiunt ut plurimum vehementiores esse.

Articulus CCI.

Dari duas Iræ species, & optimos quosque priori magis esse obnoxios.

INde monemur duas species Iræ posse distingui, quarum una promptissima est, & valde se prodit foris, sed tamen parum præstat & facile sedari potest; altera quæ non ita ab initio apparet, sed magis corrodit, & quæ effectus periculosiores habet. Qui multum Bonitatis & Amoris habent, priori sunt magis obnoxii. Non enim oritur ex profundo

fundo odio, sed ex subitanea Aversione quæ eos derepente occupat; quia cùm eo propendeant ut imaginentur omnia debere eo modo procedere quem optimum judicant, quamprimum aliter evenit id mirantur, & inde offenduntur, sæpè etiam etsi res eos speciatim non spectet; quia cùm multum diligant, causam eorum quos amant eo animo suscipiunt ac si sua foret: & sic quod nihil nisi materia indignationis in aliis esset, ipsis abit in causam iræ. Et quia inclinatio qua propendent ad amandum efficit ut semper habeant multum caloris & multum sanguinis in corde, nequit aversio quæ eos derepente occupat tam parum bilis eò propellere, quin statim id excitet magnam commotionem in illo sanguine. Verum hæc commotio parum durat, quia vis inopinatæ aversionis non continuat; & quamprimum deprehendunt, rem ob quam irati sunt non debuisse eos tantum commovere, illius pœnitentia ducuntur.

Articulus CCII.

Animas imbecilles & abjectas alterâ magis abripi.

Altera Iræ species, in qua prædominantur Odium & Tristitia, non ita primo obtutu apparet, nisi forsan in eo quod pallorem inducat faciei: sed ejus vis paulatim augetur agitatione quam fervens vindictæ Cupiditas excitat in sanguine, qui permixtus bili quæ propellitur ad cor ex parte inferiori jecoris & lienis, in eo excitat calorem asperum admodum & pungentem. Et sicuti generosiores sunt animæ illæ quæ plus gratitudinis habent, ita illæ sunt superbiores & viliores infirmioresque quæ se magis abripi patiuntur ab hac specie Iræ: eo enim injuriæ majores apparent, quo superbia facit ut quis se ipsum magis æstimet; quin etiam quo pluris fiunt bona quæ auferunt, quæ eo magis æstimantur quo anima imbecillior & abjectior fuerit, quoniam ab aliis pendent.

Articulus CCIII.

Generositatem esse pro remedio contra Iræ excessus.

Cæterum, etsi hic Affectus utilis sit ad suppeditandum nobis vigorem necessarium propulsandis injuriis, nullius tamen excessus majori cura vitandi veniunt, quod perturbantes judicium sæpe in ea inducant errata quorum postea pœnitere oportet; imo quandoque impediant ne tam bene repellantur hæ injuriæ quam aliàs fieri posset, si minus adesset commotionis. Verum sicut nihil est quod Iram magis intendat quam superbia, ita credo Generositatem optimum esse remedium contra illius

illius excessus; quia dum facit ut parvipendantur omnia bona quæ possunt auferri, & contra maximi fiat libertas & imperium absolutum in semetipsum, quod perit ubi ab alio lædi possumus, efficit ut contemptu solo aut ad summum indignatione ulciscamur eas injurias ex quibus alii solent offendi.

ARTICULUS CCIV.

De Gloria.

QUod hîc nomine *Gloriæ* indigito, est species Lætitiæ fundata super Amorem sui ipsius, & quæ oritur ex opinione aut spe concepta laudis apud alios obtinendæ: atque sic differt à satisfactione interiori, quæ nascitur ex opinione quod aliquam bonam actionem fecerimus: quandoque enim homines laudantur propter res quas ipsi non credunt bonas, & vituperantur ob eas quas meliores arbitrantur; sed ambæ æque sunt species propriæ æstimationis ac Lætitiæ. Causa enim est se ipsum æstimandi ubi videris te æstimari ab aliis.

ARTICULUS CCV.

De Pudore.

P*Udor* è contrario est species Tristitiæ, fundata quoque super Amorem suimet ipsius, & qui procedit ab opinione vel metu vituperii: & insuper species Modestiæ aut Humilitatis, & propriæ diffidentiæ: cum enim quis eo usque se ipsum æstimat ut nequeat imaginari se ab ullo contemni, non facile potest pudore suffundi.

ARTICULUS CCVI.

De Usu harum duarum Passionum.

GLoria autem & Pudor eundem usum habent, in eo quod nos ad virtutem incitent, illa spe, hæc metu; solummodo instrui debet judicium de iis quæ revera digna sunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat ex bene factis, aut gloria ex vitiis; ut pluribus evenit. At non convenit penitus exuere hos Affectus, ut olim faciebant Cynici: etsi enim populus pessime judicet, attamen quia sine ipso vivere non possumus, & nostra refert ab illo æstimari, sæpe debemus ejus opiniones sequi potius quam nostras, quoad externa nostrarum actionum.

ARTICULUS CCVII.

De Impudentia.

I*Mpudentia* sive *Inverecundia* quæ Pudoris contemptus est, & sæpè etiam Gloriæ, non est Passio; quia nobis nullus inest motus specialis spirituum qui eam excitet; sed vitium est oppositum Pudori atque etiam Gloriæ, quatenus utraque bona est: sicut Ingratitudo opponitur Gratitudini, & Crudelitas Commiserationi. Præcipua vero Impudentiæ causa oritur ex gravibus contumeliis quibus aliquis sæpe affectus fuerit. Nemo enim dum juvenis est non putat laudem bonum esse, & infamiam malum majoris momenti ad vitam quam postea experientiâ liquet nonnullis, ubi post passas insignes quasdam contumelias honore se vident penitus destitutos & spretos ab omnibus. quare illi impudentes fiunt & inverecundi, qui bonum & malum ex Commoditatibus corporeis metientes, vident se illas æque possidere post has contumelias ac ante; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis necessitatibus ad quas honor ipsos obligabat; & quod si jactura bonorum suo infortunio juncta sit, extent personæ piæ à quibus in eo subleventur.

ARTICULUS CCVIII.

De Fastidio.

F*Astidium* est species Tristitiæ, ex eadem causâ ortæ ex qua ante Lætitia processit. Ita enim constituti sumus, ut pleræque omnes res quas possidemus, bonæ non sint nostri respectu nisi ad tempus, & postea fiant incommodæ. Quod præsertim apparet in cibo & potu, qui non sunt utiles nisi quamdiu viget appetitus; sed fiunt noxii ubi cessat; & quia tum cessant Gustui grati esse, hæc Passio Gallicè dicta fuit *Desgoust*.

ARTICULUS CCIX.

De Cordolio ex bonis quæ perierunt.

C*Ordolium ex bonis quæ perierunt* est quoque species Tristitiæ, quæ specialem amarorem in eo habet quod semper juncta sit cuidam Desperationi, & Recordationi Delectationis quam nobis attulerat fruitio. Nunquam enim Cordolio tali afficimur nisi ex bonis quæ quondam possedimus, & quæ ita perierunt ut nulla spes supersit ea recuperandi eo tempore & modo qno eorum amissionem dolemus.

A R-

ARTICULUS CCX.

De Hilaritate.

DEnique quæ mihi dicitur *Hilaritas*, ſpecies eſt Lætitiæ, quæ id habet ſpeciale, quod ejus dulcedo augetur recordatione malorum præteritorum, ex quibus homines ſe ita ſublevatos ſentiunt ac ſi grave aliquod onus quod diu bajulaſſent ex ſuis humeris remotum ſentirent. Nihil autem video in his tribus paſſionibus obſervatione valde dignum, nec etiam alia de cauſa eas hic poſui, quam ut ſequerer ordinem enumerationis ſupra factæ. Sed mihi videtur hanc enumerationem fuiſſe utilem ad oſtendendum nos nullam ex iis omiſiſſe quæ digna foret ſpeciali aliqua conſideratione.

ARTICULUS CCXI.

Remedium Generale contra Paſſiones.

NUnc autem poſtquam eas omnes novimus, multo minus metuendæ ſunt quam antea. Videmus enim, eas omnes naturâ ſuâ bonas eſſe, nihilque nobis vitandum ex illis præter earum pravos uſus aut exceſſus: contra quos remedia quæ propoſui ſufficere poſſent, ſi quiſque ſat curæ haberet illa uſurpandi. Sed quoniam inter illa remedia poſui præmeditationem, & induſtriam quâ quis corrigere poſſit defectus ſuæ indolis, ſeſe exercendo in ſeparandis motibus ſanguinis & ſpirituum in ſe à cogitationibus quibus jungi ſolent; fateor, paucos dari qui ſe ſatis præparaverint eo modo adverſus omnes impetus; & hos motus in ſanguine excitatos ab objectis Affectuum, ſequi tam prompte ex ſolis impreſſionibus quæ in cerebro fiunt, & diſpoſitione organorum, etſi eò anima nihil planè conferat, ut nulla ſit ſapientia humana quæ poſſit illis reſiſtere, cum quis non ſatis ſe ad id paraverit. Ita plures nequeunt ſe à riſu continere cum titillantur, etſi titillatione non delectentur. Nam impreſſio Lætitiæ & ſubitaneæ occupationis quæ aliàs illis riſum movit eandem ob cauſam, reſuſcitata in eorum phantaſia efficit ut ipſorum pulmo quantumvis invitis infletur ſubito à ſanguine quem ad eum cor mittit. Sic qui naturâ ſuâ valde propendent ad commotiones Lætitiæ, aut Commiſerationis, aut Terroris, aut Iræ, abſtinere vix poſſunt à Deliquio animi aut lacrymis, aut tremore, aut commotione ſanguinis, ac ſi febri laborarent, cùm eorum phantaſia vehementer pulſatur ab objecto alicujus ex his Paſſionibus. Sed quod eo caſu ſemper fieri poteſt, quodque putem hic poſſe poni ut remedium generalius & obſervatu facilius

 con-

contra omnes excessus Affectuum est, quod ubi sentitur ea sanguinis commotio, præmoneri & meminisse oporteat, omnia quæ se imaginationi offerunt non aliò spectare quam ad animam decipiendum, eique repræsentandum rationes, quæ inserviunt commendando objecto Passionis suæ, tanquam longe firmiores quam revera sint, & è contrario debiliores quæ eidem improbando serviunt. Et cum Passio non nisi talia persuadet quorum executio aliquam dilationem patitur, abstinendum à ferendo de illis extemplò judicio; & aliò avertendæ sunt cogitationes, donec tempus & quies plane sedaverint commotionem quæ est in sanguine. Et denique cum incitat ad actiones in quibus necessarium est consilium sumi in arena, debet præcipue voluntas ferri in considerandis & sectandis rationibus quæ contrariæ sunt illis quas Passio profert, etiamsi minus validæ appareant. Ita cum ex inopinato insurgit & impetit aliquis adversarius, occasio ea non permittit tempus insumi deliberationi. Sed id mihi videntur hic semper posse qui solent animum reflectere super actionibus suis, ut nempe ubi se metu occupatos sentiunt conentur avertere cogitationem suam à periculi consideratione, attendendo rationibus propter quas multò major est securitas & honor in resistentia, quam in fuga: & è contrario ubi sentiunt vindictæ cupiditate & Irâ se incitari ad incurrendum præcipitanter in illos à quibus impetuntur, meminerint cogitare, imprudentiam esse, sese perdere, cum salus absque infamia potest obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, præstare honeste canere receptui, aut in deditionem consentire, quam se more belluino exponere certæ morti.

ARTICULUS CCXII.

Ab illis solis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.

CÆterum anima quidem suas Delectationes separatim habere potest; sed quod attinet eas quæ ipsi cum corpore communes sunt, illæ pendent plane ab Affectibus, adeo ut ii quos magis movere possunt, magis gustare possint hujus vitæ dulcedines; prout etiam in ea possunt acerbissima & amara quæque experiri, cum illis recte uti nesciunt, & ubi ipsis fortuna adversatur. sed sapientia præcipue huc confert quod nos doceat sic illis imperare, & tam dextre eas dispensare ut tolerabilia sint mala quæ producunt, & ex omnibus Lætitia percipiatur.

FINIS.

I N-

INDEX PASSIONUM SIVE AFFECTUUM ANIMÆ.

PRIMA PARS.

De Passionibus in genere. Et eâ occasione de tota hominis natura.

SECUNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, & explicatio sex Primitivarum.

88. *Quæ*

TER-

INDEX ARTICULORUM.

TERTIA PARS.

De Passionibus Particularibus.

FINIS.